

GRAD CRES

Strategija razvoja poljoprivrede na području Grada Cresa

ožujak 2017.

N a c r t

Strategija razvoja poljoprivrede na području Grada Cresa

Cres, ožujak 2017.

GRAD CRES

Grad Cres
Creskog statuta 15
51557 Cres

OTRA d.o.o.
Creskog statuta 15
51557 Cres

PREDGOVOR

Premda poljoprivreda predstavlja značajnu gospodarsku granu za Grad Cres, do sada nije postojao dokument koji bi usmjeravao njezin razvoj te definirao strateške ciljeve i provedbene mjere. Na inicijativu Odbora za poljoprivredu Grada Cresa, Gradsko vijeće je u listopadu 2013. donijelo Odluku o izradi strategije razvoja poljoprivrede na području Grada Cresa. U Odluci se navodi da je cilj izrade strategije utvrđivanje ciljeva razvoja poljoprivrede kao i doprinos unaprjeđenju poljoprivredne proizvodnje na području grada Cresa.

Grad Cres povjerio je izradu strategije Otočnoj razvojnoj agenciji (OTRA d.o.o.). Ovaj dokument, međutim, nije rezultat samo angažmana OTRA-inih stručnjaka već je nastao kao proizvod zajedničkog rada članova Odbora za poljoprivredu, poljoprivrednih gospodarstava, udruga i predstavnika javnog sektora.

Usvajanjem u Gradskom vijeću, Strategija razvoja poljoprivrede Grada Cresa postaje ključni strateški dokument kojim se definira smjer ukupnog razvoja poljoprivrede našega grada. Važno je napomenuti da su ciljevi i mjere strategije sukladni s nadređenim strateškim okvirima na županijskoj, nacionalnoj i razini Europske Unije, a definirani su na temelju analize postojećeg stanja, uključujući resurse, probleme i razvojne potencijale, koji su također prikazani u ovom dokumentu.

Strategija stavlja naglasak na potrebu boljeg povezivanja svih dionika iz poljoprivrednog sektora, ali i bolje suradnje dionika iz poljoprivrednog i turističkog sektora. Horizontalno i vertikalno umrežavanje dionika iz poljoprivrede i turizma te njihova bolja suradnja s javnim sektorom na lokalnoj i županijskoj razini bit će stoga preduvjet za uspješnu realizaciju svih ciljeva i mjera predloženih u ovom dokumentu.

U svrhu jednostavnije i uspješnije provedbe strategije, Odbor za poljoprivredu svake će godine predložiti Gradskom vijeću godišnji Akcijski plan kojim će se definirati prioritetne mjere provedbe strategije i financijska sredstva koja je potrebno osigurati u gradskom Proračunu.

Uvjeren sam da će se zajedničkim angažmanom svih ključnih dionika, koji će staviti na raspolaganje svoja znanja, vještine i rad, uspješno realizirati veći dio ove strategije na dobrobit poljoprivrednika i cjelokupne društvene zajednice našega grada.

Predsjednik Odbora za poljoprivredu Grada Cresa

Franko Fučić

SADRŽAJ

Uvod	1
1. Prirodni uvjeti ZA razvoj poljoprivrede.....	3
1.1. Klima.....	3
1.1.1. Temperatura zraka	3
1.1.2. Oborine.....	5
1.1.3. Vjetar	6
1.2. Vrste tla i kategorije zemljišta	7
2. Površina, struktura i način korištenja poljoprivrednog zemljišta	13
3. Poljoprivreda i stanje očuvanosti okoliša	18
4. Ljudski resursi	21
5. Stanje i organizacija poljoprivredne proizvodnje po vrstama	23
5.1. Regionalizacija poljoprivrede	23
5.2. Broj i struktura poljoprivrednih gospodarstva	24
5.3. Stočarstvo.....	27
5.3.1. Ovčarstvo.....	27
5.3.2. Pčelarstvo	32
5.4. Voćarstvo.....	33
5.4.1. Maslinarstvo	33
5.4.2. Ostala voćarska proizvodnja.....	37
5.5. Vinogradarstvo	39
5.6. Povrtlarstvo	40
5.7. Ekološka poljoprivreda	41
5.8. Prerada proizvoda	42
6. Trženje poljoprivrednih proizvoda	44
7. Potporne institucije	46
8. Financijska potpora	47
9. Poljoprivredna politika na regionalnoj i lokalnoj razini	48
10. SWOT analiza.....	50
11. Vizija creske poljoprivrede 2025.	56
12. Ciljevi	57
13. Mjere	64
LITERATURA.....	87

UVOD

Poljoprivreda je u povijesti imala vrlo važnu ulogu u razvoju otoka Cresa te je bila jedan od glavnih stupova otočnog gospodarstva i društvenih odnosa u cjelini. Za većinu otočnih žitelja ona nije bila izbor, već prijeka potreba i sredstvo preživljavanja. Utjecala je na oblikovanje mnogih elemenata današnjeg krajobraza, na izbor lokacija za osnivanje većine naselja na otoku, na način života, tradiciju i običaje.

Danas je poljoprivreda izgubila na svom gospodarskom značaju. Više nije prijeka potreba, već predstavlja neku vrstu poveznice velikog dijela domorodačkog stanovništva s tradicionalnim načinom života na otoku koji im još uvijek uspijeva osigurati značajan izvor dodatnih prihoda. Uloga poljoprivrede, ne samo na Cresu već i cijelom europskom prostoru, postupno se mijenja pa ju treba sagledavati u širem kontekstu integriranog ruralnog razvoja, diversifikacije turističke ponude te očuvanja značajnih krajobraznih cjelina i lokalne tradicije.

Potporne mjere za razvoj i unaprjeđenje poljoprivrede tradicionalno su bile u domeni države i prvenstveno su se temeljile na širenju inovativnih tehnologija proizvodnje i pružanju stručnih savjeta poljoprivrednim proizvođačima. Nakon osamostaljenja Hrvatske, među potporne mjere postupno se uvode i novčani poticaji koji su danas postali najvažniji dio sveukupne državne potpore poljoprivrednim gospodarstvima. Ulaskom Hrvatske u članstvo Europske unije postali smo i dio sustava zajedničke poljoprivredne politike za čiju se provedbu potroši gotovo 40% ukupnog proračuna EU. Raspodjela sredstava među članicama EU, kao i unutar pojedinih zemalja, temelji se na nizu strateških i provedbenih dokumenata.

Važećom zakonskom regulativom nije predviđena obveza izrade dugoročnih strateških planova razvoja poljoprivrede ili ruralnog prostora općenito, na razini jedinica područne (regionalne), odnosno lokalne samouprave. Stoga Grad Cres nije imao nikakvih dokumenata koji bi zasebno razmatrali i usmjeravali razvoj poljoprivrednog sektora. Gradsko vijeće je u lipnju 2013. po prvi puta osnovalo Odbor za poljoprivredu, a u listopadu iste godine donijelo Odluku o izradi strategije razvoja poljoprivrede na području Grada Cresa. U Odluci se navodi da je cilj izrade strategije utvrđivanje ciljeva razvoja poljoprivrede kao i doprinos unaprjeđenju poljoprivredne proizvodnje na području grada Cresa.

Ovaj dokument je izrađen u suradnji s članovima Odbora za poljoprivredu Grada Cresa, predstavnicima Grada Cresa te predstavnicima svih značajnijih poljoprivrednih gospodarstava i njihovih udruga. Održane su četiri radionice na kojima je u prosjeku bilo dvadesetak sudionika. Na radionicama se kroz participativan pristup raspravljalo o problemima otočne poljoprivrede i mjerama za njen budući razvoj.

Premda se ovaj dokument odnosi na razvoj poljoprivrede na području jedinice lokalne samouprave Grad Cres, u nekim dijelovima dokumenta, a posebice u analizi stanja, razmatraju se problemi koji se odnose na cijeli otok Cres te su stoga prikazani i neki podaci za područje

jedinice lokalne samouprave Grad Mali Lošinj kojoj administrativno pripada južni dio otoka. Ne smije se, naime, izgubiti iz vida da dio poljoprivrednih gospodarstava s područja Grada Cresa ima poljoprivredne površine na području Grada Malog Lošinja i obrnuto.

Strategija obuhvaća razdoblje od 2017. do 2020. godine. Četiri godine neće biti dovoljne za rješavanje strukturnih problema creske poljoprivrede koji su se akumulirali tijekom duljeg vremenskog razdoblja, ali će zasigurno biti dovoljno za pokretanje niza inicijativa i provedbu mjera koje će rezultirati inovativnim rješenjima i pridonijeti zaustavljanju nekih negativnih trendova. Uspjeh strategije i postizanje očekivanih rezultata ovisit će prvenstveno o koordinaciji inicijativa i suradnji koju će pri provedbi planiranih mjera uspostaviti svi zainteresirani dionici, posebice udruge poljoprivrednika, PZ Cres, Grad Cres i Turistička zajednica.

Potrebno je na kraju napomenuti da ova strategija ne obuhvaća specifične mjere za razvoj ruralnog prostora. Ruralni razvoj, naime, nije bio obuhvaćen odlukom Gradskog vijeća o izradi strategije, a tijekom izrade strategije je postalo jasno da će se većina mjera potrebnih za ruralni razvoj moći realizirati putem Strategije lokalnog razvoja koju je izradila Lokalna akcijska grupa „Kvarnerski otoci“ u sklopu Mjere 19. Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020.

1. PRIRODNI UVJETI ZA RAZVOJ POLJOPRIVREDE

1.1. Klima

Po Köppenovoj klimatskoj klasifikaciji otok Cres ima umjereno toplu kišnu klimu sa suhim i vrućim ljetom, što je tipična sredozemna klima kvarnerskih otoka koja se još naziva i klimom masline (*PORO, 2005.*).

Klimatske značajke otoka Cresa uvjetovane su u prvom redu njegovim položajem u kvarnerskom prostoru te pružanjem i reljefom. Kvarnerski zaljev uvukao se kao klin duboko u susjedno kopno, između grebena Učke, goranskih brda i velebitskog masiva, a njegov položaj na dodiru sjevernog Jadrana i susjednog visokog kopnenog zaleđa odražava se u križanju mediteranskih i kontinentalnih klimatskih utjecaja. Posljedica toga su česti prodori hladnih zračnih masa u zimskoj polovici godine i pojava konvekcijskih kiša tijekom ljeta, zbog čega nema izrazitog sušnog razdoblja karakterističnog za mediteransko podneblje. Uz to, brdoviti reljef, osobito u njegovom sjevernom i utjecajima s kopna najviše izloženom dijelu, a mjestimično i znatna širina otoka, djeluju kao modifikatori i u velikoj mjeri umanjuju maritimnost otočnog prostora. Relativno velika dužina otoka i njegovo pružanje pravcem sjever-jug, te velike razlike u odnosu na izloženost buri dviju suprotnih otočnih obala, uz navedene reljefne odnose, uvjetuju znatne mikroklimatske razlike između surove istočne obale i pretežno pitomog zapadnog primorja te između visokog sjevernog i niskog južnog dijela otoka. Te razlike jasno se odražavaju i na vegetacijskom pokrovu koji u sjevernom dijelu ima submediteranske, a u južnom dijelu eumediteranske značajke. Brdoviti sjeverni dio zimi se često zabijeli od snijega, kao i susjedna Učka, što se rijetko događa u južnom, niskom i od kopna udaljenijem, pa i klimatski pitomijem dijelu. Suprotno buri izloženoj i pretežno strmoj istočnoj obali, koja je gotovo potpuno nenaseljena, zapadna je obala u zavjetrini, mnogo pristupačnija i pogodnija (*Stražičić, 1981.*).

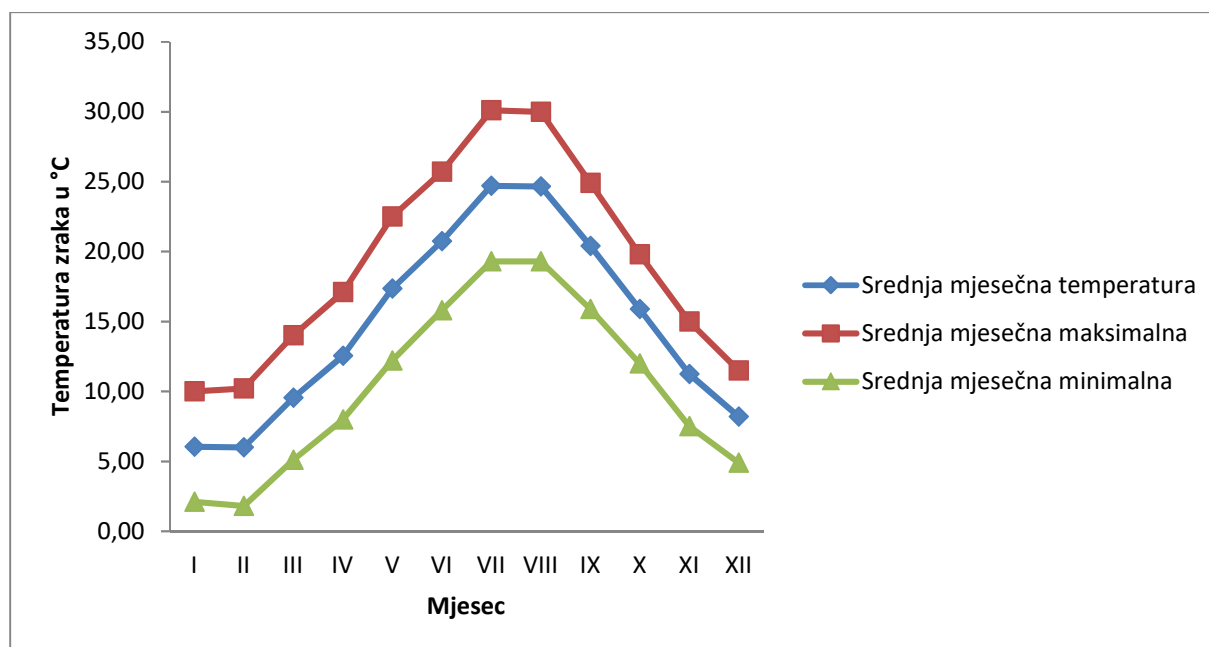
U nastavku su prikazane vrijednosti osnovnih klimatskih elemenata za područje Grada Cresa koje su prikupljene iz javno dostupnih izvora. Prikazani podaci pružaju uvid u glavne klimatske karakteristike područja u drugoj polovici prošlog stoljeća. Recentnije dugogodišnje analize kretanja klimatskih prilika nisu bile dostupne, ali se i bez njih svakako može ustvrditi da je u posljednjem desetljeću i na području Grada Cresa došlo do zamjetnih klimatskih poremećaja i odstupanja od uobičajenih vrijednosti klimatskih parametara.

1.1.1. Temperatura zraka

Srednja godišnja temperatura za meteorološku postaju Cres iznosi 14,5°C. Najhladniji mjesec je veljača (6°C), a najtopliji srpanj (24,3°C). No, kako veljača nije puno hladnija od siječnja, a ni srpanj topliji od kolovoza, ekstremi temperature nisu jako izraženi. Tijekom

proljeća prisutno je sporo zagrijavanje koje je izrazito od travnja prema svibnju, dok je jesenje hlađenje naglo i najizrazitije je od listopada do studenog. S porastom temperature zraka rastu i amplitude temperature, tj. razlike između maksimalne i minimalne temperature (Graf 1.). One su najveće u ljetnim mjesecima, a zatim se ponovo naglo smanjuju prema zimskim. To znači da temperatura zraka najviše zahtjeva na okolinu postavlja u ljetnim mjesecima jer tada ima najviše dnevne raspone. Temperature zraka ispod ništice moguće su u razdoblju od studenog do ožujka, dok se temperature od 30°C i više, što se smatra ljetnim vrućinama, javljaju u razdoblju od svibnja do rujna. Dani s temperaturom zraka ispod nule česti su u siječnju i veljači, a rijetki u studenom, prosincu i ožujku. Ledenih dana nema, dok su studeni dani vrlo rijetki i javljaju se samo u siječnju i veljači. Vrućine su vrlo česte u srpnju i kolovozu pa je vjerojatnost za vruć dan u tim mjesecima veća od 50%, u lipnju je to rijetkost, a u svibnju i rujnu zanemariva pojava (PORO, 2005.).

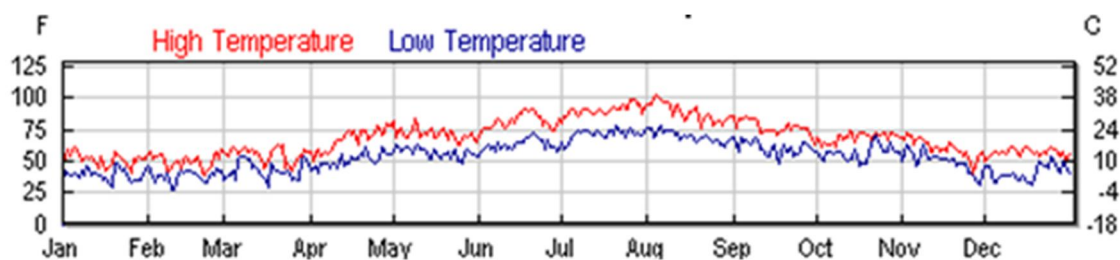
Graf 1.: Godišnji hod srednje mjesečne maksimalne, srednje mjesečne minimalne i srednje mjesečne temperature zraka

Izvor: Grupa autora (2005.), Program održivog razvitka otočne skupine 2 (Cres, Zeča, Mali Ćutin, Veli Ćutin)

Na temelju podataka o temperaturi zraka s meteorološke postaje Cres za 2013. godinu (Graf 2.) vidljivo je da je srednja godišnja temperatura u 2013. godini bila veća od višegodišnjeg prosjeka i iznosila je 15.7°C. Maksimalna izmjerena temperatura zraka u 2013. godini bila je 39.4°C (4. kolovoza), a minimalna -3.0°C (11. veljače).

Graf 2.: Grafički prikaz minimalnih i maksimalnih temperatura zraka izmjerenih na meteorološkoj postaji Cres za 2013. godinu

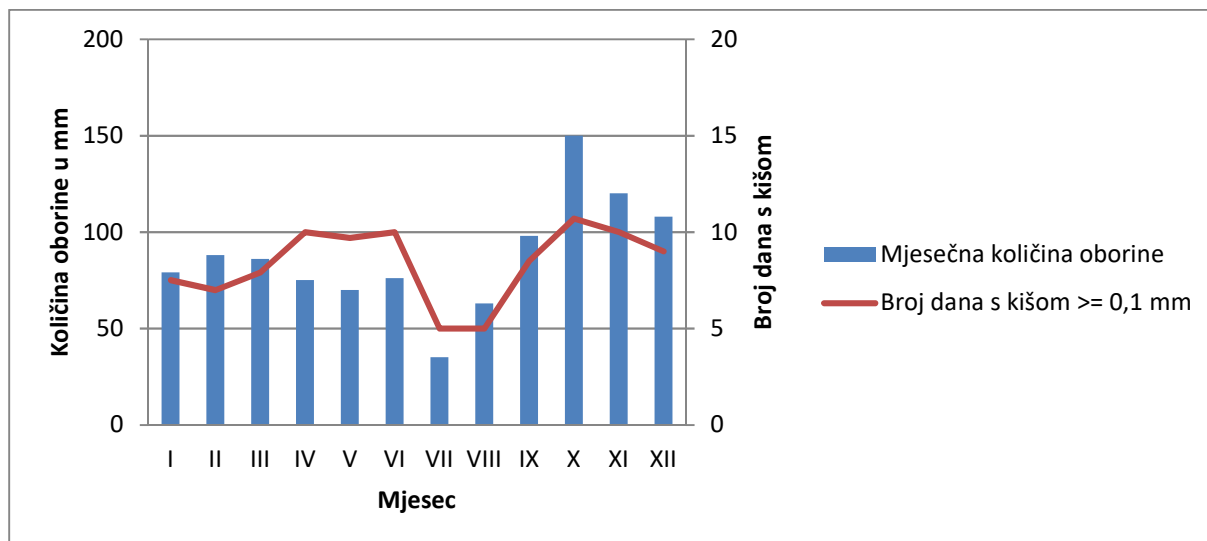

Izvor: <http://www.wunderground.com>

1.1.2. Oborine

Količina i raspodjela oborina na otoku Cresu odraz su njegovog geografskog položaja u Kvarnerskom zaljevu i postojećih reljefnih odnosa na samom otoku. Kvarnerski zaljev, okružen s tri strane planinskim okvirom, nalazi se pod neposrednim utjecajem vlažnih južnih vjetrova iz kojih se, zbog orografskog efekta, izlučuju velike količine padalina, pa se to odražava u relativnom obilju padalina i na otoku Cresu. Otočni reljef, međutim, utječe na distribuciju padalina u pojedinim njegovim dijelovima. Gledano u cjelini, količina padalina smanjuje se od sjevera prema jugu, sukladno snižavanju otočnog reljefa i udaljavanju od planinskog okvira. Srednja godišnja količina padalina u Cresu (u razdoblju od 1952. do 1975.) bila je 1.096 mm (Stražičić, 1981.).

Godišnji hod oborina pokazuje da je jesen izrazito kišna, osobito listopad, i da postoji naglašeni manjak oborina u srpnju pa je ljeto dosta sušno (Graf 3.). Ostali mjeseci su, osim prosinca, dosta ujednačeni po količini oborina pa su proljeće i zima slični po količini oborina, iako zimi ima više kiše. Dodatni pokazatelj oborinskog režima je broj dana s količinom oborine $\geq 0,1$ mm. On ima oblik dvostrukog vala, ali bez naglašanih maksimuma. Najviše je takvih dana u razdoblju od rujna do prosinca (9–11) te zatim od travnja do lipnja (10) dok ih je najmanje u srpnju i kolovozu (5), ali je pri tom zanimljivo istaknuti da u kolovozu padne dvostruko više kiše nego u srpnju. Oborina povremeno može biti i u obliku snijega, što se vrlo rijetko događa i to u razdoblju od studenog do travnja, te godišnje prosječno bude manje od 3 takva dana. Pri tom se snijeg uglavnom ne zadržava na tlu jer u prosjeku godišnje bude samo jedan takav dan (PORO, 2005.).

Graf 3.: Godišnji hod srednje mjesečne količine oborina i srednjeg broja dana s kišom

Izvor: Grupa autora (2005.), Program održivog razvitka otočne skupine 2 (Cres, Zeča, Mali Ćutin, Veli Ćutin)

Na temelju podataka o količini padalina s meteorološke postaje Cres za 2013. godinu vidljivo je da je ukupna količina oborina bila 1.093,2 mm što je na razini višegodišnjeg prosjeka. Najveća količina oborina zabilježena je u siječnju (166,1 mm), a najmanja u srpnju kada su oborine gotovo u potpunosti izostale (4,3 mm).

1.1.3. Vjetar

Vjetar je stalno prisutan klimatski element otoka Cresa te je oduvijek značajno utjecao na cjelokupni život otoka. O vjetru, naime, često ovise veze s kopnom te su vjetrovi vrlo često ograničavajući faktor na otoku Cresu. Najznačajniji vjetar na otoku Cresu je bura (NE) koja je kroz povijest u značajnoj mjeri utjecala na smještaj naselja otoka. Naime, istočna strana otoka u najvećoj je mjeri izložena jakim udarima bure, pa su se gotova sva naselja na otoku smjestila na zapadnoj strani otoka koja je zaklonjenija od bure. Bura u značajnoj mjeri utječe i na poljoprivredu otoka. Na područjima najjačih udara bure (središnji dio otoka) došlo je do odnošenja tla te u tom području prevladavaju krški pašnjaci. Bura sa sobom nosi i posolicu koja u pojedinim godinama nanosi značajne štete na vegetaciji, pogotovo kada izostanu oborine koje sa vegetacije ispiru naneseu sol.

Na Cresu dominira vjetrovito vrijeme i tišine (*bonace*) su relativno rijetka pojava. Tijekom godine pušu vjetrovi iz svih smjerova, ali u skladu s položajem u burnom Kvarneru, učestalošću i snagom ističu se sjeverni vjetrovi. Na sjeverne vjetrove (N, NE i NW) otpada 56,6% svih vjetrova na otoku (u razdoblju od 1952. do 1975.). Na prvom je mjestu bura (NE) sa 27,8%, dok je NW nešto češći (15,4%) od N (13,4%). Od ostalih vjetrova najzastupljenije je jugo (SE) na kojeg otpada 12,6%. U nekim godinama udio bure zna prelazi čak 40% ukupne

učestalosti vjetrova (*Stražičić, 1981.*) Dakle, prosječno najjači i najučestaliji vjetar je bura (NE), a sličnu prosječnu jačinu (ipak nešto manju) ima i jugo (SE), no sa znatno manjom učestalošću.

ZAKLJUČAK

Područje jedinice lokalne samouprave Grad Cres karakterizira umjereno topla vlažna klima s vrućim ljetom koja je vrlo pogodna za niz poljoprivrednih djelatnosti. Takva klima je, uz ostale prirodne čimbenike, pogodovala razvoju dviju najznačajnijih poljoprivrednih djelatnosti na otoku: ovčarstva i maslinarstva. Navedene djelatnosti svoj uspjeh temelje na uzgoju izvorne pasmine ovaca i izvorne sorte maslina koje su prilagođene lokalnim uvjetima, osobito klimi.

Ne smije se međutim izgubiti iz vida da su pod utjecajem globalne promjene klime u posljednja dva desetljeća i u Hrvatskoj porasli intenzitet i čestina vremenskih nepogoda: ekstremne suše/oborine, jak vjetar, toplinski valovi. Sve klimatske analize nedvojbeno ukazuju da je prosječna temperatura zraka u porastu, da se količina padalina smanjuje te da ima više ekstremnih vremenskih događaja. Navedene pojave, osim izravnog utjecaja na uzgoj biljaka i životinja, uvjetuju i pojavu novih, odnosno intenzivnije napade već postojećih štetočinja, zbog čega poljoprivredna proizvodnja postaje sve složenija i neizvjesnija o čemu je potrebno voditi brigu pri donošenju nekih strateških odluka.

1.2. Vrste tla i kategorije zemljišta

Tla koja tvore pedološki pokrivač creske otočne skupine prilično su raznolika i pridonose biološkoj raznolikosti i krajobraznim vrijednostima otočja. Na njihov nastanak u najvećoj mjeri utjecala geološko-litološka građa i klimatski uvjeti te snažno izraženi antropogeni utjecaji (*PORO, 2005.*).

Najraširenija tla otoka Cresa su crvenice, odnosno smeđa primorska tla i pjeskovita dolomitna tla. Osim navedenih, na otoku možemo naći i zone deluvijalnih tala, a susreću se i močvarna tla.

Crvenica (*terra rossa*), vezana je za vapnenačku podlogu i raširena je uzduž čitavog otoka. U središnjem dijelu otoka debele naslage crvenice su na području Piskela uz južni rub creske luke, te u longitudinalnoj udolini Podol istočno od Hraste. Crvenicom su ispunjena dna i brojnih plitkih dolova na južnom dijelu otoka (*Fučić, 2010.*). Površinski veće i kontinuirane nakupine crvenice nalaze se i na području Tramuntane, posebice kod naselja Dragozetići i Beli, kao i na području Gerbina, kod naselja Lubenice i Stivan.

Zbog prevladavajućeg krškog značaja podloge, smeđa tla na vapnencu i dolomitu tvore veći broj zemljišnih kombinacija. Zastupljena su na području Tramuntane, oko naselja Cres i drugdje u središnjoj krškoj zaravni. Prate ih crnice na najvišim uzvišenjima (npr. Sis-Gorice) i

rendzine na dolomitnoj geološkoj podlozi (npr. na Tramuntani te od naselja Cres prema Beleju do uvale Meli). Zemljišna kombinacija crvenica i rigolanih skeletnih tala nalazi se na područjima uz naselja i na krškim poljima. Ova tla predstavljaju vrijedno poljoprivredno zemljište, a značajna su za škrape, gromače i terase. Često su takva tla ograđena suhozidima kao oznakama vlasničkog posjeda. Prije su bila obrađivana, a danas su pretežno zapuštena. Većih i ljepših površina ima uz naselje Cres, kod Lubenica, Predošćice i lokalizirano na još nekim za poljoprivredu pogodnim mjestima. Posebnost otoka Cresa je zemljišna kombinacija u kojoj su kao dominantni tip tla zastupljena lesivirana akrična tla u kombinaciji s crvenicom i smeđim tлом. Zastupljena su na malim površinama na zapadnom dijelu Tramuntane i obrasla su pretežno šumom. Rijetka su i aluvijalna zamočvarena i zaslanjena tla (Slatine kod Osora, Piskel i obala Zeče) te koluvijalna tla (uvala Kruščica i uz južnu obalu Vranskog jezera). Kamenjari su također važan tip tla otoka Cresa. Protežu se najvećim dijelom uz istočnu i zapadnu obalu otoka od predjela Križić do južnog dijela otoka (PORO, 2005.).

U sklopu izrade Prostornog plana uređenja Grada Cresa (2002.) izvršeno je i vrednovanje zemljišta na temelju unutarnjih i vanjskih značajki tala, reljefa i klime te drugih korekcijskih čimbenika (stjenovitost, kamenitost, poplave, zaslanjenost i dr.) te je zemljište razvrstano u razrede (klase) (Slika 1.). Utvrđeno je da na području Grada Cresa nema osobito vrijednih tala P1 kategorije. Naime, krški uvjeti i suha klima najbolja tla ovoga kraja svrstavaju tek u P2 i P3 kategoriju ili u kategoriju ostalog poljoprivrednog tla, šuma i šumskog zemljišta, tj. pašnjačkih površina (PŠ).

Treba odmah istaknuti da na otoku Cresu postoje vrlo male površine tala koje spadaju u P2 kategoriju (vrijedno obradivo tlo). Prema bonitetu to su tla 41 podklase. Ova tla su prvenstveno rasprostranjena uz mala krška polja, a mogu se bez većih ograničenja obrađivati suvremenom mehanizacijom. Tla su prema rubu polja ponegdje ograničena dubinom i skeletnošću. Obično su ova tla rasprostranjena uz veća naselja, kao što je slučaj s naseljem Cres, a za poljoprivredu lokalne samouprave Grad Cres imaju strateški značaj (*Prostorni plan, 2002.*).

Druga po redu povoljnosti su tla u okviru kartirane jedinice broj 2. To su slabo do umjereno skeletna antropogena tla, oblikovana u škrapama, gromačama i dolcima ili na terasama. Rasprostranjena su po cijelom otoku, ali najviše ih nalazimo na krškoj zaravni jugoistočno od naselja Cres. Pretežito su ograđena suhozidima kao oznakama vlasničkog posjeda. Prema bonitetnoj vrijednosti spadaju u petu klasu drugu podklasom (52) i zbog toga su svrstana u P3 kategoriju.

Kartirana jedinica broj 3 predstavlja poljoprivredna tla na kojima su nasadi maslina i vinograda, te napušteni maslinici i propali vinogradi. To su tla s 2-5% stjenovitosti, ali sa puno kamena, koji je složen u *menike* i *gromače*. Oštri nagib terena sužava mogućnost izrade terasiranih parcela veće površine. Prema bonitetu spadaju u 61 klasu. Slična tla nalazimo i na kartiranoj jedinici broj 4. To su također antropogena tla u kršu s terasama i gromačama. Imaju istovjetne bonitetne vrijednosti, jer spadaju u 61 bonitetnu klasu.

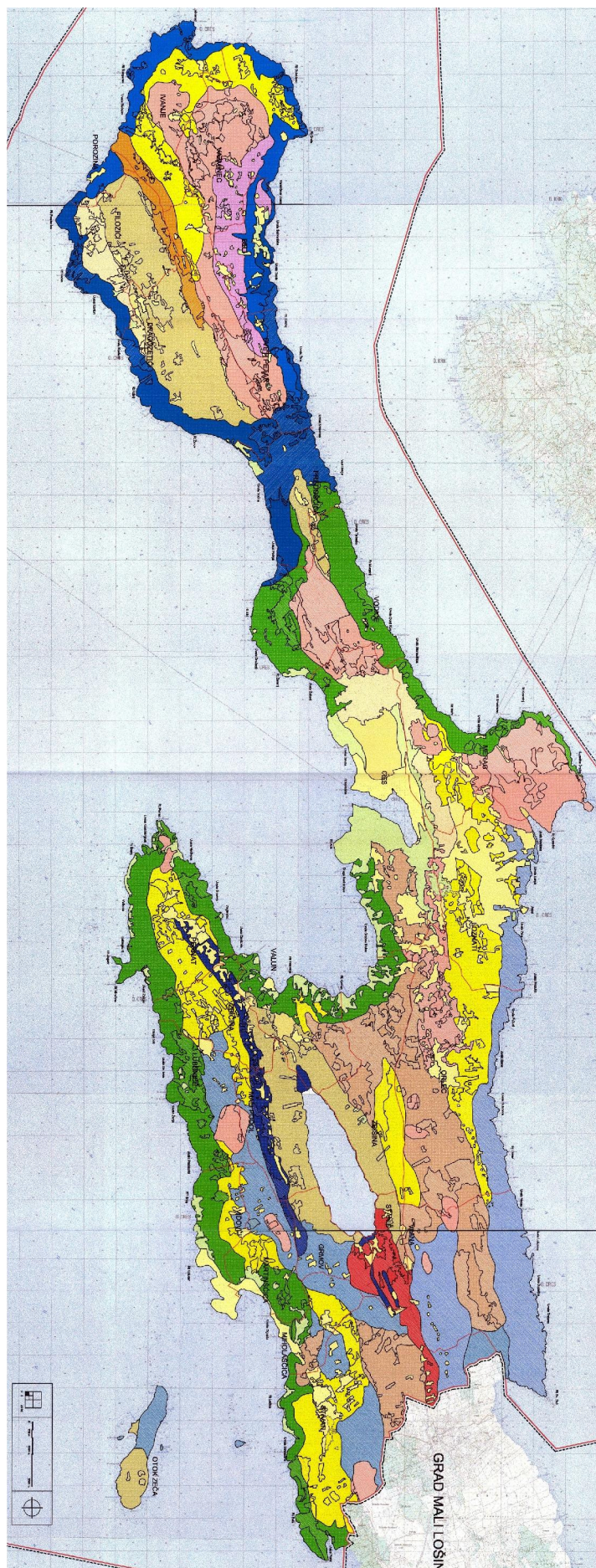
Tla kartirane jedinice broj 5 spadaju u 61 bonitetnu klasu. To su većinom pašnjačka tla sa šumarcima makije i grmlja. Radi se o smeđim tlima na vapnencu i dolomitu, vapneno dolomitnoj crnici i rendzini na dolomitu i flišu, svrstanu u PŠ prostornu kategoriju. Šume i ovdje imaju zaštitnu ulogu. Obično su to slabo do umjereno stjenoviti prostori na kojima je obrada nemoguća.

U 71 bonitetnu klasu spadaju tla još manje plodnosti, dakle tla s više stijena, eventualno većim nagibom i plića po dubini. To su tla kartiranih jedinica broj 6, 7, 8 i 9. U kartiranoj jedinici 6 i 7 rendzina je dominantan tip zemljišne kombinacije i nalazi se isključivo na krškim zaravnima. U kartiranim jedinicama broj 8 i 9 smeđe tlo na vapnencu i dolomitu dominira, dok se ono kod prethodnih kartiranih jedinica sporadično javlja. Sporedni članovi zemljišnih kombinacija su crvenica i lesivirana tla. Naznačena tla razdvojena su u dvije prostorne kategorije. Šumske zone svrstane su u kategoriju zaštitnih šuma (Š2), a poljoprivredna tla pašnjaka i livada u kategoriju ostalih poljoprivrednih tala, PŠ kategoriju.

Smeđe tlo na vapnencu, plitko i srednje duboko s vapneno dolomitnom crnicom, crvenicom i kamenjarom, čine kartiranu jedinicu broj 10. Prema bonitetu ona spada u 72 klasu odnosno podklasu. Većinom su to pašnjaci i livade, a u njima se nalaze šumarci otočne makije i grmoliko bilje. Zbog toga su svrstani u PŠ odnosno Š2 prostornu kategoriju. Šume i ovdje imaju zaštitnu ulogu sprečavanja erozije tla vodom. Istej 72 bonitetnoj klasi i podklasi spadaju kartirane jedinice broj 11, 12 i 13. Zemljišnu kombinaciju čine smeđa tla na vapnencima i dolomitima s rendzinom, crnicom, crvenicom i kamenjarom u različitim odnosima. To su pretežito šumom pokrivena, visoko stjenovita područja, pa su izdvojena u zaštitne šume (Š2). Manje poljoprivredne oaze pašnjaka i livada (ili eventualno bivših oranica) izdvojene su kao PŠ kategorija.

Ostale kartirane jedinice spadaju u 81 i 82 bonitetne podklase. Kartirane jedinice broj 14, 15 i 16 čine prvu podklasu osme klase (81). To su veoma plitka tla i visoko stjenovite zemljišne kombinacije koje čine smeđa plitka tla, te vapneno dolomitna crnica kao dominantni članovi, a rendzina, crvenica i kamenjar čine sporedne članove zemljišnih kombinacija. Iako su visoko stjenovita tla s preko 50% stijena, ovi prostori su većim dijelom pokriveni šumom, zbog čega su svrstani u Š2 kategoriju. Šume imaju zaštitnu ulogu i sprečavaju eroziju posebno na strmim položajima. Manje oaze poljoprivrednih tala izdvojene su u PŠ kategoriju.

Kamenjari kao dominantni tip tla dolaze u kartiranim jedinicama broj 17 i 18. U asocijaciji s ovim tipom dolaze rendzina, vapneno dolomitna crnica i smeđe tlo na vapnencu i dolomitu, plitko. To su goli prostori, visoko stjenoviti koji imaju vrlo nisku gospodarsku vrijednost, a šumske oaze su malobrojne i teško opstaju zbog izloženosti terena buri i posolici.

Slika 1.: Karta vrednovanja zemljišta područja Grada Cresa

Izvor: Prostorni plan uređenja Grada Cresa, 2002.

1	NAZIV KARTIRANE JEDINICE I STRUKTURA	BONITET		PROSTORNA KATEGORIJA KORIŠTENJA ZEMLJIŠTA
		BODOV	KLASA I PODKLASA	
2	3	4	5	6
1	Antropogena tla krških poljica i dolaca, duboka i srednje duboka (70:30)	62	41	P2 Vrijedno obradivo tlo
2	Antropogena tla škarpa, gromača, dolaca i terasa, slabo skeletna do umjereno skeletna	45	52	P3 Ostala obradiva tla
3	Antropogena skeletna tla terasa i gromača	38	61	PŠ Pašnjačke površine
4	Antropogena tla vinograda na terasama i gromačama, skeletna	36	61	PŠ Pašnjačke površine
5	Smeđe tlo na vapnencu i dolomitu, plitko i srednje duboko, -Vapneno dolomitna crnica Redezina na dolomitu i fišu (50:40:10)	30	62	Š2 Zaštitna šuma
5	Smeđe tlo na vapnencu i dolomitu, plitko i srednje duboko, -Vapneno dolomitna crnica Redezina na dolomitu i fišu (50:40:10)	30	62	PŠ Pašnjačke površine
6	Redezina na dolomitu, plitka i srednje duboka Smeđe na vapnencu i dolomitu (80:20)	26	71	Š2 Zaštitna šuma
6	Redezina na dolomitu, plitka i srednje duboka Smeđe na vapnencu i dolomitu (80:20)	26	71	PŠ Pašnjačke površine
7	Redezina na dolomitiziranu vapnencu i dolomit -Smeđe na vapnencu plitko i srednje duboko (70:30)	26	71	Š2 Zaštitna šuma
7	Redezina na dolomitiziranu vapnencu i dolomit -Smeđe na vapnencu plitko i srednje duboko (70:30)	26	71	PŠ Pašnjačke površine
8	Smeđe na vapnencu i dolomitu, tipično i lesivirano Crvenica lesivirana srednje duboka i duboka Lesivirano na vapnencu i dolomitu (60:30:10)	24	71	Š2 Zaštitna šuma
8	Smeđe na vapnencu i dolomitu, tipično i lesivirano Crvenica lesivirana srednje duboka i duboka Lesivirano na vapnencu i dolomitu (60:30:10)	24	71	PŠ Pašnjačke površine
9	Smeđe na vapnencu plitko i srednje duboko Vapneno dolomitna crnica Crvenica duboka i srednje duboka (50:30:10)	23	71	Š2 Zaštitna šuma
9	Smeđe na vapnencu plitko i srednje duboko Vapneno dolomitna crnica Crvenica duboka i srednje duboka (50:30:10)	23	71	PŠ Pašnjačke površine
10	Smeđe na vapnencu plitko i srednje duboko Vapneno dolomitna crnica-Crvenica duboka i srednje duboka-Kamenjar (50:30:10:10)	21	72	Š2 Zaštitna šuma
10	Smeđe na vapnencu plitko i srednje duboko Vapneno dolomitna crnica-Crvenica duboka i srednje duboka-Kamenjar (50:30:10:10)	21	72	PŠ Pašnjačke površine
11	Smeđe na vapnencu plitko i srednje duboko Redezina plitka i srednje duboka na dolomitu, siparima i brečama-Vapneno dolomitna crnica (50:30:20)	21	72	Š2 Zaštitna šuma
11	Smeđe na vapnencu plitko i srednje duboko Redezina plitka i srednje duboka na dolomitu, siparima i brečama-Vapneno dolomitna crnica (50:30:20)	21	72	PŠ Pašnjačke površine
12	Smeđe na vapnencu plitko i srednje duboko Vapneno dolomitna crnica Crnica tipična, srednje duboka i duboka(70:30:20)	20	72	Š2 Zaštitna šuma
12	Smeđe na vapnencu plitko i srednje duboko Vapneno dolomitna crnica Crnica tipična, srednje duboka i duboka(70:30:20)	20	72	PŠ Pašnjačke površine
13	Smeđe na vapnencu i dolomitu plitko Vapneno dolomitna crnica Kamenjar-redezina na dolomitu (40:30:20:10)	19	72	Š2 Zaštitna šuma

13	Smeđe na vapnencu i dolomitu plitko Vapneno dolomitna crnica Kamenjar-redezina na dolomitu (40:30:20:10)	19	72	PŠ Pašnjačke površine
14	Smeđe na vapnencu plitko i srednje duboko Vapneno dolomitna crnica-Crvenica srednje duboka-Redezina na brečama (50:30:10:10)	15	81	Š2 Zaštitna šuma
14	Smeđe na vapnencu plitko i srednje duboko Vapneno dolomitna crnica-Crvenica srednje duboka-Redezina na brečama (50:30:10:10)	15	81	PŠ Pašnjačke površine
15	Vapneno dolomitna crnica Smeđe na vapnencu i dolomitu, plitko i srednje duboko-Redezina (60:30:10)	13	81	Š2 Zaštitna šuma
15	Vapneno dolomitna crnica Smeđe na vapnencu i dolomitu, plitko i srednje duboko-Redezina (60:30:10)	13	81	PŠ Pašnjačke površine
16	Vapneno dolomitna crnica Redezina na brečama i siparima Kamenjar (60:20:20)	7	81	Š2 Zaštitna šuma
16	Vapneno dolomitna crnica Redezina na brečama i siparima Kamenjar (60:20:20)	7	81	PŠ Pašnjačke površine
17	Kamenjar (litosol) Redezina na dolomitu, plitka Smeđe na vapnencu i dolomitu (40:40:20)	7	82	PŠ Pašnjačke površine
18	Kamenjar (litosol) Redezina na dolomitu Vapneno dolomitna crnica (40:30:30)	7	81	PŠ Pašnjačke površine

Tumač slike 1. Rezultati vrednovanja zemljišta područja Grada Cresa

Izvor: Prostorni plan uređenja Grada Cresa, 2002.

ZAKLJUČAK

Najraširenija tla otoka Cresa su crvence, odnosno smeđa primorska tla. Vrijedna poljoprivredna zemljišta koja se nalaze na područjima uz naselja i na krškim poljima čine upravo kombinacija crvenica i rigolanih skeletnih tala.

Postupkom vrednovanja poljoprivrednog zemljišta utvrđeno je da na području jedinice lokalne samouprave Grad Cres uopće nema osobito vrijednih tala (kategorija P1). Manji dio tala svrstan je u kategoriju P2 i P3, a najveći dio svrstan je u kategoriju ostalog poljoprivrednog tla (kategorija PŠ), odnosno u kategoriju šuma i šumskog zemljišta (kategorija zaštitnih šuma Š2). Oskudnost kvalitetnih tala vidljiva je iz podatka da je rangiranjem tala prema bonitetu izdvojeno 18 različitih kartiranih jedinica od kojih svega po jedna spada u kategoriju P2, odnosno kategoriju P3.

2. POVRŠINA, STRUKTURA I NAČIN KORIŠTENJA POLJOPRIVREDNOG ZEMLJIŠTA

Iako površinom najveći jadranski otok, Cres oskudijeva većim kompleksima obradivog zemljišta što predstavlja jednu od glavnih prepreka za veći razvoj intenzivne poljoprivredne proizvodnje. Zbog konfiguracije terena na otoku Cresu je vrlo malo pravih obradivih površina te je cjelokupna poljoprivredna proizvodnja razvijena na krškim terenima. Najveći dio poljoprivrednih površina, u prvom redu maslinika (i nekadašnjih vinograda) čine terasirani tereni. Upravo gradnjom terasa i gromača otočni poljoprivrednici uspjeli su sačuvati plitka tla i tako osigurati prijeko potrebne poljoprivredne površine. Još jedna specifičnost povezana s poljoprivrednim zemljištem jesu vrlo male i raštrkane parcele (usitnjenost posjeda) koje smanjuju konkurentnost poljoprivredne proizvodnje. To se posebice odnosi na obradive poljoprivredne površine, a u manjoj mjeri na pašnjačke površine.

S obzirom na nesređenost zemljišnih knjiga, u ovom je trenutku gotovo nemoguće dobiti prave podatke o vlasničkoj strukturi poljoprivrednog zemljišta na području jedinice lokalne samouprave Grad Cres. Jedini dostupni podaci odnose se na posjednike poljoprivrednog zemljišta, premda ni oni nisu ažurirani te predstavljaju samo približnu sliku stvarnog stanja u naravi. Prema podacima Državne geodetske uprave, unutar administrativnog područja Grada Cresa nalazi se gotovo 80.000 katastarskih čestica poljoprivrednog zemljišta, ukupne površine od 15.010,59 ha.

Prema dostupnim podacima Agencije za poljoprivredno zemljište, Republika Hrvatska je kao posjednik upisana na 3.276 čestica ukupne površine 2.219,17 ha (Tablica 1.), što iznosi 14,8% ukupne površine poljoprivrednog zemljišta na području jedinice lokalne samouprave Grad Cres. Prema trenutačno dostupnim neslužbenim podacima Hrvatskih šuma, 99 čestica u posjedu RH, ukupne površine 1.556,38 ha u nalaze se u Šumskogospodarskoj osnovi (Tablica 2.). Drugim riječima, samo se 30% površine poljoprivrednog zemljišta u posjedu države na području jedinice lokalne samouprave Grad Cres nalazi u portfelju Agencije za poljoprivredno zemljište, dok ostatkom (u skladu s važećim zakonima) raspolažu Hrvatske šume. Zbog vrlo složenog postupka zakupa, odnosno kupovine poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu države te neučinkovitosti Agencije za poljoprivredno zemljište, na području Grada Cresa do sada je sklopljeno svega devet ugovora o zakupu poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu Republike Hrvatske (sveukupno oko 5 ha), a jedna vrlo mala čestica na području KO Beli je prodana. Grad Cres je dao u zakup 10 manjih čestica u svom vlasništvu koje se nalaze unutar građevinskog područja Grada. Zakup je ugovoren u trajanju od 10 godina ili do stavljanja zemljišta funkciju predviđenu gradskim urbanističkim planom.

Tablica 1. Poljoprivredno zemljište u posjedu Republike Hrvatske na području jedinice lokalne samouprave Grad Cres

Katastarska općina	Broj katastarskih čestica	Ukupna površina u ha
Beli	48	149,0090
Cres	2722	1.133,6274
Cres-grad	30	5,3286
Dragozetići	24	5,2585
Martinščica	8	33,6403
Orlec	160	184,6330
Pernat	61	103,7299
Predošćica	69	272,2736
Stivan	41	232,3145
Vrana	113	99,3585
Ukupno	3.276	2.219,1733

Izvor: Agencija za poljoprivredno zemljište, ožujak 2016.

Tablica 2. Poljoprivredno zemljište u posjedu Republike Hrvatske na području jedinice lokalne samouprave Grad Cres koje je uvršteno u šumskogospodarsku osnovu

Katastarska općina	Broj katastarskih čestica	Ukupna površina u ha
Beli	41	145,8112
Cres	10	915,5648
Dragozetići	9	4,9184
Martinščica	4	33,1386
Orlec	3	110,3749
Predošćica	31	259,1609
Stivan	1	87,4140
Ukupno	99	1.556,3828

Izvor: Agencija za poljoprivredno zemljište, ožujak 2016.

Zbog velikog broja suvlasnika poljoprivrednih čestica, od kojih su mnogi preminuli ili su davno odselili (uglavnom u Italiju, Australiju, Sjevernu i Južnu Ameriku), zemljišne knjige i općenito imovinskopravni odnosi su nesređeni. Stoga, kao i u slučaju državnog vlasništva, vlasnici, odnosno korisnici privatnog poljoprivrednog zemljišta imaju velike pravne i proceduralne poteškoće prilikom pokušaja „legalizacije“ korištenja poljoprivrednog zemljišta te ostvarivanja određenih prava, posebice onih u svezi korištenja poticaja. Problemi u svezi s pravom korištenja poljoprivrednog zemljišta javljaju se i prilikom prijave na natječaje iz EU fondova jer zemljište na kojem se provodi ulaganje mora biti u vlasništvu ili u ugovorenom najmu od najmanje 10 godina.

Premda podaci geodetske uprave ukazuju da je oko 50% površine jedinice lokalne samouprave Grad Cres upisano u kategoriju poljoprivredno zemljište (15.000 ha od 29.161 ha), ukupna površina obradivog zemljišta iznosi samo 575 ha. Mnoge kvalitetne obradive površine nalaze se u blizini pastirskih stanova i manjih naselja u unutrašnjosti otoka, od kojih su mnoga napuštena ili imaju malobrojno starije stanovništvo. Većina navedenih površina se stoga ne obrađuje te se danas uglavnom koriste samo za ispašu ovaca. Dominacija pašnjaka nad ostalim vrstama korištenja poljoprivrednih površina vidljiva je iz nacionalnog sustava identifikacije zemljišnih parcela, odnosno evidencije uporabe poljoprivrednog zemljišta u Republici Hrvatskoj, tzv. ARKOD sustav.

Na području jedinice lokalne samouprave Grad Cres u ARKOD sustavu je evidentirano 2.557,65 ha poljoprivrednog zemljišta. Doda li se tome i južni dio otoka, koji administrativno pripada Gradu Malom Lošinju, na cijelom otoku Cresu evidentirano je 3.749,52 ha poljoprivrednog zemljišta. Više od 90% navedene površine (3.387,05 ha) spada u kategoriju krški pašnjaci. Važno je napomenuti da je stvarna površina pašnjaka veća s obzirom da se površina zaraslih pašnjaka umanjuje za određeni koeficijent (0,4–0,8). Od ostalih kultura izdvajaju se maslinici, koji čine 8,7 % zemljišta (294,25 ha), a na ostale kulture otpada svega 2,3%. Tako oranice zauzimaju 17,26 ha, livade 2,04 ha, miješani trajni nasadi 6,46 ha, voćnjaci 4,8 ha, vinogradi 2,15 ha, zaštićeni prostori svega 0,02 ha te ostalo zemljište 51,95 ha.

Tablica 3. Površine (ha) poljoprivrednog zemljišta evidentiranog u ARKOD sustavu prema vrstama uporabe i naselja u kojem su smještena

		Oranica	Staklenik na oranici	Livada	Krški pašnjak	Vinogradi	Masli nik	Voćne vrste	Miješani trajni nasadi	Ostalo zemljište	Ukupna površina	
Grad	Cres	6,69	0,02	1,55	2.331,59	0,13	205,96	2,94	6,21	17,87	2.574,13	
Naselja	Beli				3,72						3,72	
	Cres	4,21	0,02		75,68	0,06	158,04	0,43	3,30	3,54	245,28	
	Dragozetići	0,09			30,57		0,61		0,22		31,49	
	Filozici				63,27						63,27	
	Grmov				46,45					1,09	47,84	
	Ivanje				16,43						16,43	
	Loznati	0,35			80,87		2,87			1,79	85,93	
	Lubnice	0,28			29,97	0,07					30,33	
	Mali Podol				80,66					0,98	81,64	
	Martinšćica				42,52		0,25				42,47	
	Merag	0,63			204,88		13,19	0,34	1,02	0,12	220,17	
	Miholašćica				22,47		1,00				23,47	
	Orlec	0,05		1,49	365,31		0,29	2,06	1,67	0,80	371,66	
	Pernat				74,01						74,01	
	Sveti Petar			0,06	3,72						3,78	
	Predošćica				9,72		6,44				7,79	23,94
	Stanić				25,82				0,11		0,99	26,92
	Stivan	1,01			96,33		0,25				0,77	98,37
	Valun				16,91		0,12					17,03
	Važminec				1,77						0,56	2,33
Vidovići				1,72		1,31					3,03	
Vodice	0,07			287,82		0,23		0,10			288,22	
Vrana				579,80							579,80	
Zbičina				14,55							14,55	
Zbišina				156,62		21,36				0,32	178,30	
Porozina								0,15			0,15	
Grad	Mali Lošinj	10,57	0,00	0,49	1.055,45	2,02	88,29	1,86	0,00	33,20	1.191,87	
Naselja	Belej	6,83		0,37	696,20		0,36	0,72		5,15	709,62	
	Osor	0,66		0,12	182,97		0,82			0,14	184,70	
	Punta Križa	3,08			35,89	2,02	87,11	1,14		25,05	154,29	
	Ustrine				140,39					2,86	143,26	
	Ukupno	17,26	0,02	2,04	3.387,05	2,15	294,25	4,80	6,46	51,95	3.766	

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (na dan 31.12.2015.)

Podaci iz ARKOD sustava (Tablica 3.) također potvrđuju tezu o rascjepkanosti i usitnjenosti poljoprivrednih površina na otoku Cresu. U sustavu je evidentirano 2.211 parcela koje koriste poljoprivredna gospodarstva registrirana na području otoka, odnosno svako gospodarstvo prosječno posjeduje 9 poljoprivrednih parcela (9,06). Prosječna veličina parcela upisanih u ARKOD sustav kojima raspolažu gospodarstva s područja jedinice lokalne samouprave Grad Cres je 1,25 ha, a ako se promatra cijeli otok onda je to 1,2 ha (Tablica 4.). Ako se iz izračuna izuzme poljoprivredno zemljište PZ Cres (277 parcela ukupne površine 1.669,90 ha), tada prosječna veličina parcela upisanih u ARKOD sustav na području jedinice lokalne samouprave Grad Cres iznosi svega 0,45 ha.

Tablica 4. Prosječna veličina parcele PG-a u ARKOD sustavu s obzirom na sjedište poljoprivrednog gospodarstva

		Prosječna veličina parcele (ha)	Broj PG	Br. parcela	Površina (ha)
Grad	Cres	1,25	212	1.934	2.421
Naselje	Beli	0,71	5	13	9,23
	Cres	1,19	164	1.448	1.731,78
	Dragozetići	0,45	1	41	18,79
	Filozići	0,04	1	1	0,04
	Grmov	0,83	1	7	5,80
	Loznati	1,68	4	33	55,60
	Lubenice	0,77	2	26	20,15
	Martinščica	2,29	2	17	38,97
	Orlec	1,62	21	277	447,99
	Pernat	0,63	1	14	8,85
	Porozina	0,13	1	2	0,26
	Stivan	0,30	2	11	3,27
	Sveti Petar	0,05	1	1	0,05
	Vidovići	2,73	2	15	40,98
	Vrana	1,47	3	26	38,29
Zbičina	0,51	1	2	1,01	
Grad	Mali Lošinj	0,85	32	277	236,47
Naselje	Belej	1,23	13	165	202,91
	Osor	0,37	11	82	20,58
	Punta Križa	0,28	7	26	8,63
	Ustrine	0,85	1	4	3,41
UKUPNO		1,20	244	2.211	2.657

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (na dan 31.12.2015.)

Izneseni podaci odnose se samo na površine koje su u ARKOD sustav prijavila poljoprivredna gospodarstva registrirana u Upisniku poljoprivrednih gospodarstva. S obzirom na to da dio poljoprivrednih površina nije prijavljen u sustav, stvarne poljoprivredne površine, posebice one pod pašnjacima i maslinicima, mnogo su veće. Naime, uz površine neregistriranih poljoprivrednika, ovoj brojci trebaju se pridodati i značajne površine koje registrirana gospodarstva nisu mogla upisati u sustav radi neriješenih imovinskopravnih odnosa. Također, velike pašnjačke površine nisu mogle biti evidentirane u ARKOD sustav jer su zarasle visokom vegetacijom (karakteristika ekstenzivnih otočnih pašnjaka), iako se one u naravi koriste za ispašu ovaca. Valja naglasiti da su podaci iz ARKOD sustava prikazani prema

sjedištu gospodarstva, pa su ukupne poljoprivredne površine na otoku veće pošto je određeni broj gospodarstva ima sjedište izvan otoka Cresa, a posjeduju poljoprivredne površine na otoku. To se posebno odnosi na južni dio otoka, koji administrativno spada pod jedinicu lokalne samouprave Grad Mali Lošinj, gdje poljoprivredne površine posjeduju i poljoprivredni proizvođači s područja otoka Lošinja.

ZAKLJUČAK

Geološka podloga i geomorfološke značajke otoka Cresa uvjetovale su oskudnost obradivih poljoprivrednih površina. Pretežiti dio poljoprivrednih površina stoga otpada na niskoproduktivne kamenjarske pašnjake koji se u današnjem sustavu potpore nazivaju „krški pašnjaci“. Veliki dio obradivih površina danas se ne obrađuje te predstavlja potencijalni resurs za razvoj poljoprivredne proizvodnje.

Poljoprivredna gospodarstva u pravilu koriste veći broj relativno malih poljoprivrednih parcela zbog čega im se snižava učinkovitost, a time i konkurentnost. Nesređene zemljišne knjige, katastar te općenito imovinskopravni odnosi, otežavaju okrupnjavanje poljoprivrednog posjeda te „legalizaciju“ postojeće i daljnje širenje proizvodnje poljoprivrednih gospodarstava. Navedeni problemi predstavljaju veliku prepreku potencijalnim novim poljoprivrednicima, posebice mladima koji bi željeli osnovati poljoprivredno gospodarstvo.

3. POLJOPRIVREDA I STANJE OČUVANOSTI OKOLIŠA

Poljoprivreda još od pradavnih vremena utječe na okoliš u najširem smislu te riječi. U početku se taj utjecaj prvenstveno očitovao u promjenama krajobraza i njegovih biljnih zajednica. Krčenjem šuma i čišćenjem tla od kamenja poljoprivrednici su osiguravali obradivo tlo i pašnjake, a istovremeno su gradili lokve, suhozide, pastirske nastambe i stanove te ostale elemente poljoprivrednog krajobraza.

Utjecaj poljoprivrede na krajobraz vidljiv je i na otoku Cresu. Mukotrpnim radom creskih *kopaca*, tereni nepovoljni za poljoprivrednu proizvodnju godinama su pretvarani u površine koje su omogućavale njihovu poljoprivrednu eksploataciju. To je podrazumijevalo gradnju terasa i podizanje kilometara gromača (suhozida) koje su u manjim ili većim *barbakanima* (terasama) osiguravale dovoljno duboka tla. Navedena praksa pridonijela je i oblikovanju specifičnog krajobraza otoka. Jedan od najočitijih primjera agrarnog krajobraza su blage padine uokolo naselja Cres, koje su u potpunosti isprepletene brojnim gromačama. Osim u oblikovanju terasa, gromače su imale značajnu ulogu i u ograđivanju pašnjaka čime su također utjecale na oblikovanje specifičnog otočnog krajobraza.

Poljoprivreda je, osim na krajobraz, postupno utjecala i na razvoj specifičnih ekosustava te očuvanje bogatstva otočne flore i faune. Specifični uvjeti života ljudi te održivo gospodarenje prostorom u svrhu napasivanja stoke, uzgoja poljoprivrednih proizvoda i

iskorištavanja šuma omogućilo je održavanje pravilne ravnoteže među biljnim i životinjskim vrstama. Posebnu ulogu u povećanju i očuvanju visoke biološke raznolikosti otoka Cresa imalo je ekstenzivno ovčarstvo pod čijim su se utjecajem razvili mnogi zanimljivi međuodnosi između ovaca i njihovih staništa. Primjerice, kamenjarski pašnjaci, koji ponekad izgledaju vrlo degradirano, kriju bogatu floru i faunu te zasigurno doprinose brojcima od 1.300 biljnih vrsta koje rastu na otoku (Sušić, 2000). Brojne lokve, koje služe za napajanje stoke, također predstavljaju posebne ekosustave visoke biološke raznolikosti (Sušić, 2007). Specifična nitrofilna staništa razvila su se i oko margara (Randić, 2003). Ekstenzivno ovčarstvo osiguralo je i opstanak bjeloglavih supova (*Gyps fulvus*) koji na otoku Cresu imaju jedinu koloniju u Hrvatskoj, a ujedno je i najsjevernija prirodna kolonija u srednjoj i istočnoj Europi.

Usljed prelaska većine poljoprivrednika na bavljenje poljoprivredom kao dopunskim zanimanjem, uslijed starenja samih poljoprivrednika te zbog šteta koje uzrokuju strane vrste sisavaca (alohotna divljač), dolazi do postupnog konstantnog smanjenja broja ovaca te do promjena nekih od tradicionalnih poljoprivrednih praksi. Suhozidi se rijetko održavaju te se urušena mjesta popunjavaju suhim granjem ili se podižu žičane ograde. Dijelovi stoljetnih suhozida se čak i ruše zbog potrebe izgradnje novih poljskih putova. Pašnjaci se sve manje održavaju zbog čega dolazi do sve brže i vrlo primjetne sukcesije vegetacije, prvenstveno zbog obrastanja smrekom (*Juniperus oxycedrus*). Pojedine lokve se više ne čiste zbog čega zarastaju te se postupno isušuju. Sve navedeno dovodi do očiglednih promjena u tipičnom creskom krajobrazu, ali vrlo vjerojatno i do promjena u specifičnim ekosustavima i smanjenja biološke raznolikosti, koje za sada nisu dovoljno istražene.

Jednu od najvećih prijetnji očuvanju tradicionalne poljoprivrede, a samim time i očuvanju okoliša i biološke raznolikosti, danas predstavljaju strane vrste sisavaca – divlje svinje i jeleni lopatari. Navedene vrste divljači su osamdesetih godina prošlog stoljeća dovedene s kontinenta i smještene u dva ograđena lovišta. S vremenom je ograda popustila te su se sredinom devedesetih godina životinje već bile rasprostranile po cijelom otoku. Navedene strane vrste (ili tzv. nezavičajna divljač) čine značajne izravne i neizravne štete poljoprivrednoj proizvodnji klanjem janjaca i ovaca, korištenjem travnjačkih te osobito vodnih resursa namijenjenih ovcama, brštenjem lišća, mladih grana i guljenjem kore voćaka te rušenjem suhozida i ograda. Time ona negativno utječe i na prirodne odnose i ravnotežu u zatvorenom otočnom ekosustavu koji se stvarao tisućljećima. Pošto na otoku nema prirodnog neprijatelja, ova divljač predstavlja prijetnju nižim slojevima hranidbenog lanca, a gustoća njihove populacije za sada se regulira jedino izlovom.

Utjecaj poljoprivrede na okoliš u užem smislu te riječi očituje se u onečišćenju tla, voda i mora te doprinosu globalnom zagrijavanju zbog emisije stakleničkih plinova. Kada se u ovom kontekstu govori o utjecaju poljoprivrede na okoliš, prvenstveno se misli na intenzivnu poljoprivrednu proizvodnju, u kojoj se koriste značajne količine mineralnih gnojiva i sredstava za zaštitu bilja, vrše se razne manipulacije radi većih prinosa i bolje otpornosti biljaka i

životinja, a proizvodnja mlijeka i tov se provode u stajama, uz proizvodnju velikih količina stajskog gnoja.

Situacija na području Grada Cresa, odnosno na cijelom otoku Cresu, s navedenog aspekta je vrlo povoljna jer gotovo da i ne postoji intenzivna poljoprivredna proizvodnja te stoga izostaje i veći pritisak na okoliš. Već je spomenuto da se uzgoj ovaca obavlja na ekstenzivan način, cjelogodišnjim napasivanjem, zbog čega se ne pojavljuju problemi povezani sa zbrinjavanjem stajskog gnoja koji se javljaju pri uzgoju u zatvorenim objektima. Uporaba agrokemikalija (pesticida i mineralnih gnojiva) prisutna je prvenstveno u voćarskoj (maslinarskoj) i povrtlarskoj proizvodnji koja je najvećim dijelom locirana oko naselja Cres, tj. prilično je lokalizirana u odnosu na veliku površinu jedinice lokalne samouprave Grad Cres. Godišnja potrošnja mineralnih gnojiva procjenjuje se na oko 25 tona (izvor: PZ Cres, u kojoj većina poljoprivrednika nabavlja gnojivo). Usporedi li se navedena količina s ukupnom površinom obradivog zemljišta upisanom u ARKOD sustav, koja iznosi oko 240 ha, dobije se iznos od 104 kg/ha mineralnog gnojiva. To je 5 puta manja količina od one preporučene za gnojidbu primjerice koštičavog i jezgričavog voća. Situacija je slična i kod uporabe pesticida – procjena je da se godišnje potroši oko 50 litara (kilograma), odnosno 0,21 l (kg)/ha, što je prilično mala količina uzme li se u obzir da se neki preparati preporučuju u dozi od 1 ili više litara (kilograma) po hektaru. Najveći dio pesticida potroši se za zaštitu maslina, a nešto manji na zaštitu trešanja i povrtnih kultura. Potrebno je napomenuti da bi se zaštita masline mogla znatno unaprijediti boljim poznavanjem pojedinih štetnika te uporabom agrotehničkih i biotehničkih metoda njihovog suzbijanja. Naime, maslina se na Cresu uzgaja u monokulturi, na neprekinutoj površini od više od 600 ha uokolo naselja Cres. Uz to, uzgoj je vrlo ekstenzivan, bez obrade tla, navodnjavanja i redovite rezidbe, pa dolazi do pojave štetnika (maslinin svrdlaš, maslinin trips) koji u drugim krajevima uzgoja masline ne uzrokuju gospodarski značajne štete te se, stoga, u maslinarskoj praksi nisu razvili učinkoviti načini njihovog suzbijanja, posebice ne u uvjetima uzgoja masline koji su prisutni u Cresu.

ZAKLJUČAK

Poljoprivredna proizvodnja u prošlosti je snažno djelovala na okoliš otoka Cresa te predstavljala glavni antropogeni čimbenik koji je utjecao na stvaranje specifičnog krajobraza i otočnog ekosustava. Napuštanje poljoprivredne proizvodnje, posebice ovčarstva, uzrokuje lako uočljive promjene u elementima autentičnog krajobraza, a vrlo je vjerojatno da dolazi do promjena i na razini pojedinih staništa te smanjenja biološke raznolikosti. Na trendove u poljoprivrednoj proizvodnji posljednjih godina snažan utjecaj ima i nazočnost stranih vrsta koje prijete nestanku tradicionalnog ovčarstva na otoku, ali i ravnoteži cjelokupnog otočnog ekosustava.

Izravnih onečišćenja okoliša uvjetovana poljoprivrednom proizvodnjom gotovo da i nema, s obzirom na ekstenzivni karakter glavnih poljoprivrednih grana: ovčarstva i maslinarstva. Uporaba agrokemikalija je minimalna i najvećim dijelom lokalizirana na područje oko naselja Cres. Većina poljoprivrednih površina na otoku je stoga pogodna za ekološku poljoprivredu.

4. LJUDSKI RESURSI

Otok Cres je najveći otok na Jadranu, ali ima samo 3.055 stanovnika (Popis stanovništva 2011.) pa je njegova gustoća naseljenosti među najmanjima (7,5 st/km²). Promatra li se zasebno samo područje jedinice lokalne samouprave Grad Cres, stanje je samo malo bolje, jer na površini od 291, 61 km² živi 2.879 stanovnika, pa gustoća naseljenosti iznosi 9,87 stanovnika/km². Situacija je još gora ako se zna da $\frac{3}{4}$ stanovnika otoka stanuje u jedinom većem urbanom središtu na otoku – gradu Cresu. Razmještaj naselja i stanovnika na otoku Cresu doprinio je da fenomen depopulacije na otoku bude još izraženiji.

Glavni uzrok smanjenja broja stanovnika na otoku je negativni prirodni prirast (Graf 4.). Dobna struktura otočnog stanovništva uvjetuje nisku stopu nataliteta i visoku stopu mortaliteta, a doseljeno stanovništvo nema takve reproduktivne sposobnosti kojima bi se značajnije moglo utjecati na prirast. Rezultat je negativni prirodni prirast (do -22) i nizak vitalni indeks, tj. broj živorođenih na 100 umrlih (50-60).

Graf 4. Prirodno kretanje stanovništva

Graf 5. Stanovništvo prema dobi i spolu

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. godine, DZS

Na lošu demografsku sliku također utječu i nepovoljna starosna struktura stanovništva (Graf 5.) kao i struktura radno aktivnog stanovništva, pa se može pretpostaviti da će demografski čimbenici sigurno djelovati ograničavajuće na daljnji razvoj otoka, uključujući i razvoj njegove poljoprivrede. Prema podacima iz popisa stanovništva 2011. godine, prosječna starost stanovnika otoka se popela na 44,3 godine, a narasli su i indeks starenja (151,8) te koeficijent starosti (26,7).

Premda je Cres tradicionalno emigracijski otok te je posljednjih godina u porastu iseljavanje mladog domicilnog stanovništva s otoka, u stvarnosti je migracijski saldo otoka već dulje vrijeme pozitivan (više se ljudi doselilo nego iselilo).

Apsolutni pozitivni selidbeni saldo u prvom međupopisnom desetljeću (1981.–1991.) iznosio je 149, da bi u posljednjem desetljeću 20. stoljeća bio donekle smanjen, ali i dalje pozitivan. Tada je na ovom otoku registrirano 118 useljenika više nego iseljenika (PORO,

2005.). Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, 36,2% stanovnika nije rođeno na području Grada Cresa. Došljačka populacija je u 32,7% slučajeva došla iz Primorsko-goranske županije, 33,3% podrijetlo vuče iz drugih naselja Hrvatske, a 34,1% iz inozemstva. Samo 10,1% ili 291 Cresana došlo je u sadašnje naselje stanovanja iz nekog drugog naselja s područja Grada Cresa. Tako mali broj migranata unutar otočne migracije govori o slaboj privlačnoj migracijskoj strani otočnih naselja, tako da kada se Cresanin odluči migrirati, odabire dulju migracijsku distancu.

Smanjenje broja stanovništva otoka Cresa u razdoblju između dva posljednja popisa stanovništva samo je nastavak trenda iz 20. stoljeća. Naime, od popisa stanovništva godine 1931. pa sve do posljednjeg popisa stanovništva godine 2011., na ovom se otoku bilježi depopulacija te je ukupno kretanje stanovništva otoka Cresa u cjelokupnom 20. stoljeću obilježeno kao najnepovoljnije unutar kvarnerske otočne skupine.

Nepovoljni demografski pokazatelji umnogome utječu i na poljoprivredne trendove na otoku. Veliki emigracijski val otočnog stanovništva neposredno nakon drugog svjetskog rata zadao je snažan udarac otočnoj poljoprivredi koja se nakon toga samo djelomično oporavila. Naime, iseljavanje velikog broja stanovnika dovelo je do napuštanja poljoprivrednih površina, u prvom redu maslinika i vinograda. Stanje je u to doba dodatno pogoršalo napuštanje poljoprivredne proizvodnje radi zapošljavanja u drugim sektorima gospodarstva čiji je razvoj bio u punom zamahu.

Do danas se negativan utjecaj demografske strukture stanovništva na poljoprivredu dodatno povećao. Premda se u posljednja tri desetljeća statistički broj stanovnika na otoku nije značajno smanjio, broj poljoprivrednika je u stalnom padu, a njihova prosječna dob raste (Tablica 7.). Trend starenja poljoprivrednika i smanjenja njihovog broja posebno se očituje u manjim otočnim naseljima kojima su nekad stanovnici živjeli isključivo od poljoprivrede, a danas se postupno prazne i u njima u pravilu nalazimo samo staračka domaćinstva. Zadržavanje broja stanovnika ne približno istoj razini ne doprinosi pozitivnim kretanjima u poljoprivredi jer se ono temelji na pozitivnom migracijskom saldu, odnosno na doseljavanju stanovnika s kopna, što uvjetuje promjene u strukturi stanovništva. Novi stanovnici su dijelom umirovljenici, koji na otoku imaju kuće za odmor na čije adrese onda prebacuju prebivalište, a dijelom radno aktivno stanovništvo koje se na otok doselilo prvenstveno zbog zasnivanja radnog odnosa. Nažalost, ni jedni ni drugi se u konačnici ne bave poljoprivredom, većim dijelom zbog nezainteresiranosti, ali i zbog nemogućnosti najma ili kupovine poljoprivrednog zemljišta. Naime, velika prepreka za bavljenje poljoprivrednom proizvodnjom doseljenika, pa čak i prve ili druge generacije njihovih potomaka, predstavlja činjenica da ne posjeduju zemlju, a zbog složenih imovinskopravnih odnosa postupak kupovine ili zakupa poljoprivrednog zemljišta, bilo privatnog ili državnog, često je kompliciran i dugotrajan.

ZAKLJUČAK

Nepovoljni demografski trendovi na otoku i promjene u strukturi stanovnika imaju negativan utjecaj na sadašnje stanje i buduće perspektive razvoja poljoprivrede. Domicilnog stanovništva je sve manje i sve je starije, a doseljenici teško dolaze u posjed poljoprivrednih

površina te uglavnom nisu zainteresirani za bavljenje poljoprivredom. Zbog takve se situacije broj poljoprivrednika smanjuje te se postupno gubi veza otočnog stanovništva s tradicionalnom poljoprivredom i širim otočnim prostorom koji se nekad intenzivnije koristio. Budući razvoj poljoprivrede ovisit će stoga o zainteresiranosti mladog, posebice domicilnog, stanovništva za bavljenje tom djelatnošću.

5. STANJE I ORGANIZACIJA POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE PO VRSTAMA

5.1. Regionalizacija poljoprivrede

Poljoprivreda je kroz prošlost umnogome utjecala na oblikovanje krajolika otoka Cresa, ali i na sam razmještaj naselja na otoku. U najvećoj mjeri naselja otoka formirana su uz veća polja obradivog zemljišta. Područje uokolo naselja Cres, na kojem su dominirali maslinici i vinogradi, oduvijek je bilo žarište poljoprivredne proizvodnje na otoku. Značajni centri ovčarstva na otoku bili su naselja Orlec, Belej i Vrana.

Danas, uslijed depopulacije otoka, dominantnost Cresa kao središta poljoprivredne proizvodnje još je izraženija, a jedan od glavnih razloga jest opadanje broja i starenje stanovnika u manjim mjestima. Trend koncentriranja poljoprivrednika u naselju Cres pokazuju i podaci o broju registriranih poljoprivrednih gospodarstava po mjestima na otoku (Tablica 5.). Od ukupno 275 registrirana poljoprivredna gospodarstva na otoku, 2/3 ih je iz Cresa (192). Od ostalih mjesta otoka, po broju registriranih poljoprivrednih proizvođača, izdvajaju se Orlec (21) i Belej (13), dok je u ostalim naseljima otoka registrirano svega po nekoliko gospodarstva što je i u skladu s demografskom slikom otoka. Valja naglasiti da danas poljoprivredni proizvođači koji žive u gradu Cresu imaju poljoprivredne površine gotovo po cijelom otoku, a isto vrijedi i za mnoge poljoprivrednike koji žive u Malom Lošinju i Nerezinama. Radi se u prvom redu o pašnjačkim površinama za ispašu ovaca.

Danas su, nedvojbeno, nositelji otočne poljoprivredne proizvodnje tradicionalno ovčarstvo i maslinarstvo te na ove dvije grane otpada 98% evidentiranih poljoprivrednih površina u ARKOD sustavu. Pašnjačke površine danas nalazimo na čitavom otoku, pa i na zemljištu koje se nekad obrađivalo. Naime, napuštanjem poljoprivredne proizvodnje pašnjačke površine su se sve više širile i na zapuštene vinograde, maslinike i druge obradive površine. Iako se ovce uzgajaju po cijelom otoku, tradicionalno najznačajnije područje uzgoja nalazi se u središnjem dijelu otoka, od Orleca preko Vrane do Beleja.

Okosnicu maslinarstva otoka Cresa čine maslinici smješteni uokolo naselja Cres. Maslinici ovog područja čine više od 90% maslinarskog fonda cijelog otoka. To su ujedno i

najstariji maslinici otoka koji gotovo u potpunosti prekrivaju blage padine velike amfiteatarske udoline uokolo creske luke, te primorske padine prostranog Creskog i dijela Valunskog zaljeva, od uvale Gavza na sjeveru do Valuna na jugu. Osim ovog područja, masline se u znatno manjoj mjeri uzgajaju na području Belog, Martinšćice te na Puntima Križa. Valja napomenuti da su na području Punte Križa posljednjih godina zasađene i određene površine novih maslinika.

Ostatak poljoprivredne proizvodnje u najvećoj mjeri smješten na području naselja Cres. Tako su najznačajnije površine za uzgoj povrća smještene na samom jugu creskog zaljeva, na području zvanom Piskel. Osim u neposrednoj okolici naselja Cres, značajnije površine voćnjaka nalazimo i na predjelu Batajni pokraj Orleca. Tamo je tijekom druge polovice 20. stoljeća posađeno nekoliko voćnjaka, u prvom redu trešanja, na površinama koje su nekad zauzimali vinogradi.

ZAKLJUČAK

Usprkos značajnoj raznolikosti u tipologijama i kvaliteti pašnjaka, ovce se uzgajaju na gotovo cijeloj površini otoka, a s nešto većim intenzitetom u njegovom središnjem dijelu. Značajan dio uzgajivača je međutim nastanjen u naselju Cres, a dio njih živi i na otoku Lošinju.

Maslinarska proizvodnja se smjestila uokolo naselja Cres, u čijoj se neposrednoj blizini odvija i gospodarski manje značajan uzgoj voća i povrća.

5.2. Broj i struktura poljoprivrednih gospodarstva

Iako poljoprivreda uz turizam predstavlja gospodarsku granu kojom se bavi najveći dio žitelja otoka, njome se u pravilu bave kao dopunskim zanimanjem te predstavlja samo dodatni izvor prihoda. Mali je broj onih koji se profesionalno bave poljoprivredom i pretežiti dio dohotka ostvaruju iz te djelatnosti. Razlozi koji su doveli do takvog stanja su višestruki, a najvažniji jest mogućnost jednostavnije i sigurnije zarade u drugim gospodarskim djelatnostima, prvenstveno u turizmu. Jedan od razloga jest i proizvodnja koja se temelji na tradicionalnim otočnim poljoprivrednim djelatnostima – ekstenzivnom ovčarstvu i maslinarstvu – bez velikih mogućnosti bavljenja intenzivnom poljoprivredom.

Na području koje administrativno spada pod jedinicu lokalne samouprave Grad Cres registrirano je 252 subjekta koja se bave nekim oblikom poljoprivredne proizvodnje. Pridoda li se tome i južni dio otoka, koji administrativno spada pod Grad Mali Lošinj, na cijelom otoku Cresu registrirano je 275 poljoprivredna proizvođača.

Iz podataka u tablici 5. vidljivo je da su nosioci poljoprivredne proizvodnje na otoku obiteljska poljoprivredna gospodarstva (OPG). Daleko najveći broj OPG-a ima sjedište u Cresu (183), znatno manji broj u Orlecu (21), dok je u ostalim naseljima otoka registrirano svega po

nekoliko gospodarstva. Velika većina nositelja OPG-a poljoprivredom se bavi kao dopunskom djelatnošću pa je putem OPG-a zaposlen relativno mali broj otočana. Na otoku su registrirana svega 4 obrta, 4 trgovačka društva i 2 zadruge kojima je poljoprivreda glavna djelatnost i u kojima je izravno u poljoprivredi zaposleno tridesetak radnika. Svi navedeni subjekti imaju sjedište u Cresu s izuzetkom Poljoprivredne zadruge Loznati iz Loznatog.

Najznačajniji poljoprivredni subjekt na otoku je Poljoprivredna zadruga Cres koja ima dvadesetak zaposlenih, stado od oko 2.500 ovaca, registriranu klaonicu papkara, postrojenje za preradu maslina te punionicu maslinovog ulja. U zadrugu je učlanjeno pedesetak zadrugara (maslinara i ovčara) koji putem nje prodaju dio svojih proizvoda – malinovo ulje i janjce.

Tablica 5. Broj Poljoprivrednih gospodarstava s područja gradova Cres i Mali Lošinj upisanih u Upisnik poljoprivrednih gospodarstva

Grad	Naselje	Obiteljsko gospodarstvo			Obrt			Trgovačko društvo			Zadruga			Ostali			UKUPNO
		Ž	M	U	Ž	M	U	Ž	M	U	Ž	M	U	Ž	M	U	
Grad	Cres	87	154	241	-	4	4	1	3	4	-	2	2	-	1	1	252
	Beli	4	4	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8
	Cres	63	120	183	-	3	3	1	3	4	-	1	1	-	1	1	192
	Dragozetići	1	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
	Filozici	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
	Grmov	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
	Loznati	2	1	3	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	4
	Lubenice	1	2	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
	Mali Podol	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
	Martinišćica	-	5	5	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
	Orlec	10	11	21	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21
	Pernat	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
	Porozina	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
	Stivan	1	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
	Sveti Petar	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
	Vidovići	-	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
	Vrana	1	2	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
	Zbičina	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Grad	Mali Lošinj	73	201	274	-	2	2	4	5	9	-	1	1	-	-	-	286
	Belej	3	10	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13
	Čunski	6	2	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18
	Ilovik	7	3	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10
	Mali Lošinj	40	112	152	-	1	1	4	3	7	-	-	-	-	-	-	160
	Nerezine	3	16	19	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	20
	Osor	1	4	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
	Punta Križa	-	4	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
	Susak	-	1	1	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	2
	Sveti Jakov	-	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
	Unije	3	6	9	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	10
	Ustrine	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
	Vele srakane	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
	Veli Lošinj	9	29	38	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	39

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (na dan 14.12.2015.)

Prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, na području jedinice lokalne samouprave Grad Cres je status poljoprivrednog osiguranika na dan 31.3.2014. godine imalo samo 14 osoba (11 muškaraca i 3 žene). Osim toga, u tablici 6. je vidljivo da gotovo 50% obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava nema nijednog člana, odnosno imaju samo nositelja OPG-a, dok većina ostalih gospodarstava ima samo jednog člana. Navedeni podaci su u skladu s tvrdnjom da velika većina registriranih gospodarstava u stvarnosti ne posluje kao obiteljsko gospodarstvo kojem je poljoprivreda osnovno zanimanje.

Tablica 6. Broj OPG-a, na području Grada Cresa, s obzirom na broj članova

OPG bez članova		OPG s 1 članom		OPG s 2 člana		OPG s 3 člana		Ukupan broj OPG-a	Ukupan broj članova OPG-a
Broj OPG-a	Broj članova	Broj OPG-a	Broj članova	Broj OPG-a	Broj članova	Broj OPG-a	Broj članova		
120		86	86	26	52	9	27	241	165

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (na dan 14.12.2015.)

Podaci iz tablice 7. nadalje ukazuju da je 50,8% nositelja poljoprivrednih gospodarstava starije od 60 godina, a čak 77% nositelja je starije od 50 godina. Takvo stanje uzrokovano je s jedne strane dobnom strukturom ukupnog otočnog stanovništva, a s druge strane neatraktivnošću poljoprivredne djelatnosti za mlađe stanovništvo.

Tablica 7. Broj nositelja poljoprivrednih gospodarstava po dobnim skupinama

Dobna skupina	< 40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	> 65
Broj nositelja PG-a	32	14	12	31	35	39	89

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (na dan 14.12.2015.)

Školska sprema nositelja, odnosno odgovorne osobe, poznata je samo za 160 od 252 poljoprivredna gospodarstava. Iz podataka je vidljiv relativno dobar obrazovni profil poljoprivrednika s obzirom da 50,8% njih ima srednju stručnu spremu, a 12,5% višu ili visoku (Tablica 8.). Navedeni postoci ne odstupaju bitno od obrazovne strukture cjelokupne otočne populacije, što i ne začuđuje s obzirom da se većina OPG-a poljoprivredom bavi kao sporednim zanimanjem. Ovi podaci ujedno pobijaju stereotip o niskoj obrazovnoj strukturi poljoprivrednika.

Ipak, potrebno je istaknuti da svega nekoliko nositelja / odgovornih osoba poljoprivrednih gospodarstava imaju formalno obrazovanje iz područja agronomije i veterine. Stoga je posljednjih nekoliko godina, potaknuti najavom strože regulative povezane s isplatom poticaja, 60-ak poljoprivrednika završilo usavršavanja i dobilo službenu kvalifikaciju (maslinar, pčelar ili ovčar).

Svi registrirani poljoprivrednici redovito pohađaju obvezna usavršavanja, koja se obično provode u organizaciji Savjetodavne službe, a preduvjet su za zadržavanje statusa poljoprivrednog gospodarstva te ostvarivanja različitih vrsta potpora.

Tablica 8. Broj nositelja / odgovornih osoba poljoprivrednih gospodarstava s obzirom na školsku spremu

Nepoznato	Bez osnovne škole	Osnovna škola	Srednja škola	VŠS	VSS
92	4	48	88	15	5

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (na dan 14.12.2015.)

ZAKLJUČAK

Nositelj poljoprivredne proizvodnje na otoku Cresu su obiteljska poljoprivredna gospodarstava. Međutim, premda je po službenim statistikama 12% stanovnika iznad 19 godina uključeno u poljoprivrednu proizvodnju putem OPG-a, zanemariv je broj onih koji iz

te proizvodnje ostvaruju pretežiti dio dohotka. Prosječna dob nositelja OPG-a vrlo je visoka te uvjetuje nedostatak poduzetničkih inicijativa, smanjeni kapacitet za korištenje novih tehnologija te u konačnici i manji potencijal za budući razvoj poljoprivrede. Pozitivna je okolnost što je opća obrazovna struktura poljoprivrednika prilično dobra te postoji volja za usvajanjem novih znanja i vještina iz područja agronomije i veterine. Ipak, brže uvođenje inovacija i značajniji iskorak u unaprjeđenju tradicionalne poljoprivrede ovisit će prvenstveno o uključivanju mlađeg stanovništva u poljoprivrednu proizvodnju i permanentnog obrazovanja svih poljoprivrednika.

5.3. Stočarstvo

5.3.1. Ovčarstvo

Ovčarstvo, uz maslinarstvo, predstavlja najznačajniju granu poljoprivrede na otoku. Prirodna osnova otoka Cresa oduvijek je pružala povoljnije uvjete za razvoj stočarske proizvodnje u odnosu na poljodjelstvo. U povijesti su se osim ovaca uzgajala i goveda, konji i magarci, ali ograničena proizvodnja biljne mase na siromašnim otočnim pašnjacima te smanjenje značaja poljoprivrede u otočnom gospodarstvu uvjetovali su postupno napuštanje njihovog uzgoja. Ostalo je samo ovčarstvo, na kojem je tradicionalno počiva otočna agrarna ekonomija i koje je danas postalo neka vrsta zaštitnog znaka otoka Cresa. Bez obzira na blage negativne trendove, ovčarstvo još uvijek predstavlja značajan resurs za gospodarski i društveni razvoj lokalne zajednice. Naime, ovčarstvo je u povijesti otoka, uz gospodarsku, imalo i važnu ulogu stvaranja otočnog identiteta i prepoznatljivosti. Otočani su ovcama namijenili i prilagodili veći dio otoka koristeći pritom lako dostupan kamen za gradnju suhozida kojima je parcelirana i ograđena zemlja. Suhozidom ograđeni pašnjaci, kamene štalice, kapelice te pastirski stanovi i tipična ruralna naselja danas su sastavni elementi prepoznatljivog otočnog krajobraza. Održavanjem velikih prirodnih pašnjačkih površina, gradnjom i održavanjem postojećih lokvi te osiguravanjem hrane za bjeloglave supove ovčari su također pridonijeli očuvanju visokog stupnja biološke raznolikosti biljnog i životinjskog svijeta.

Ovčarstvo već desetljećima postupno prelazi iz primarne u dopunsku djelatnost poljoprivrednih gospodarstava, tako da je danas ostao vrlo mali broj otočana kojima je ovčarstvo osnovni izvor prihoda. Zbog toga je način uzgoja ovaca na otoku ostao vrlo ekstenzivan: ovce tijekom cijele godine pasu na otvorenom, a prihrana se obično obavlja samo u sušnom dijelu godine kada je porast travne mase nedostatan za prehranu. Stalna izloženost životinja svim vrstama vremenskih uvjeta, ponekad vrlo ekstremnih, poput niskih temperatura tijekom zime ili visokih tijekom ljeta, uzrokuje i nešto veću stopu uginuća. Ovakav tradicionalni način ekstenzivnog uzgoja ovaca mogao bi u budućnosti stvarati određene probleme budu li nadležne institucije previše strogo tumačile regulativu o zaštiti (dobrobiti) životinja. Ovčari bi

stoga u suradnji s nadležnim institucijama trebali naći kompromis između tradicionalnog načina uzgoja i zahtjeva suvremenog zakonodavstva.

Bavljenje ovčarstvom kao dopunskom djelatnošću uvjetovalo je sve ekstenzivniji način uzgoja i gotovo potpuno napuštanje proizvodnje sira, pa se ovce danas gotovo isključivo uzgajaju radi proizvodnje mesa. Iako se nekada proizvodnjom sira bavila većina gospodarstava, uključujući poljoprivrednu zadrugu, danas na otoku nema registrirane sirane. Sir stoga proizvodi samo nekolicina gospodarstava, uglavnom vrlo male količine za vlastite potrebe.

Zbog specifičnog načina uzgoja, ovce se u pravilu hrane napasivanjem prirodnih pašnjaka na kojima rastu brojne vrste ljekovitog i aromatičnog bilja, što u velikoj mjeri utječe i na visoku kvalitetu janječeg mesa. Potrošači su već dulje vrijeme prepoznali iznimnu kvalitetu creske janjetine, koja se danas često uzima kao referentni pojam vrhunske kvalitete, što u konačnici omogućuje da na tržištu postigne relativno visoku cijenu. Valja naglasiti da na kvalitetu mesa utječe i isključivi uzgoj izvorne pasmine creske ovce, koja je prilagođena ekstenzivnom načinu uzgoja i ima nešto manju prosječnu masu trupa u odnosu na druge pasmine.

Broj ovaca na otoku je u stalnom opadanju, dijelom zbog starenja ovčara i napuštanja proizvodnje, a dijelom zbog prisutnosti divljih svinja koje prave velike štete (klanjem mladih janjaca i rušenjem suhozida). Štetu ovčarstvu nanosi i jelenska divljač koja napasivanjem smanjuje količinu zelene biljne mase koja ostaje na raspolaganju ovacama. Prema nekim procjenama grlo jelena dnevno pojede trave dostatne za 7-8 ovaca. Gospodarska šteta koju posljednjih godina trpe ovčari, kod starijih uzrokuje prijevremeno napuštanje proizvodnje, a kod potencijalnih mladih ovčara destimulira pokretanje uzgoja. Dugoročno gledano, eradicacija stranih vrsta sisavaca jest preduvjet za održanje tradicionalnog ovčarstva na otoku – u suprotnom će jedina alternativa biti štalski uzgoj uz smanjenje broja uzgajivača i ovaca te gubitak specifičnosti proizvoda.

Prema podacima Hrvatske poljoprivredne agencije, 120 poljoprivrednih gospodarstava na otoku Cresu uzgaja 12.209 ovaca. Pridodaju li se ovom broju i neregistrirane ovce, procjena je da se ukupan broj ovaca na otoku kreće oko 15.000. Ako se zna da je u prvoj polovici 20. stoljeća na otoku bilo čak 35.000 ovaca, vidljivo je drastično smanjenje broja ovaca u relativno kratkom razdoblju. Iako se ovce uzgajaju na području cijelog otoka, tradicionalno se najintenzivniji uzgoj odvija na području najprostranijih pašnjaka koji se nalaze se u središnjem dijelu otoka, od Orleca preko Vrane do Beleja. Premda su to još uvijek najkvalitetnije pašnjačke površine, zbog smanjenja broja ovaca i one su izložene sukcesiji vegetacije te postupno zarastaju, prvenstveno smrekom (*Juniperus oxycedrus*).

Iz tablice 9. je vidljivo da najveći broj gospodarstava (30) koja se bave uzgojem ovaca ima sjedište u Orlecu, a ukupno uzgajaju 1.707 ovaca. Premda na području naselja Cres sjedište ima manji broj gospodarstava (20), ona zajedno uzgajaju veći broj ovaca (5.103). Na trećem

mjestu po broju gospodarstva je Belej, čijih 19 gospodarstva uzgaja 1.352 ovce. Po ukupnom borju uzgajanih ovaca svakako treba izdvojiti malo mjesto Vodice u kojem samo 3 gospodarstva ukupno uzgaja 1.062 ovce – prosječno najveći broj grla po gospodarstvu. Većina nositelja OPG-a koja uzgajaju ovce zaposlena je izvan poljoprivrede te se ovčarstvom bave kao dopunskom djelatnošću. Najveći uzgajivač ovaca na otoku je Poljoprivredna zadruga Cres koja ima stado od oko 2.500 ovaca.

Uzme li se u obzir ukupan broj ovaca na otoku (oko 15.000), prosječni postotak uzgojenih janjaca po ovci u uvjetima ekstenzivnog uzgoja (70%) i prosječan prihod po janjetu (700 kn), ukupna bruto vrijednost ovčarske proizvodnje na otoku iznosi preko 7 milijuna kuna. Pridodaju li se navedenom iznosu i poticaji koje gospodarstva ostvaruju po grlu (78 kn), odnosno po hektaru pašnjaka (u prosjeku 1.500 kn) ukupni prihod creskog ovčarstva penje se na više od 13 milijuna kuna. Na otoku postoje vrlo dobri uvjeti za ekološki uzgoj ovaca pa bi ovčari mogli povećati prihode prelaskom iz klasičnog u ekološki uzgoj. U prvo vrijeme povećanje prihoda bi se ostvarilo samo putem povećanih poticaja, ali bi kasnije zasigurno došlo i do razlike u cijeni janjetine.

Na otoku se gotovo isključivo uzgaja čistokrvna creska ovca – samo manji broj spada u križance creske ovce s drugim pasminama.

Tablica 9. Broj gospodarstva te broj ovaca po mjestima na otoku Cresu

		Broj gospodarstva	Broj ovaca
Grad/općina	Cres	92	10.111
Naselje	Beli	3	203
	Cres	20	5.103
	Grmov	2	50
	Ivanje	1	366
	Loznati	6	435
	Lubenice	4	260
	Mali Podol	1	27
	Martinšćica	3	139
	Orlec	30	1.707
	Pernat	1	35
	Predošćica	1	3
	Stivan	4	165
	Sveti Petar	2	21
	Valun	1	52
	Vidovići	3	135
	Vodice	3	1.062
	Vrana	6	296
Zbičina	1	52	

Grad/općina	Mali Lošinj	28	2.098
Naselje	Belej	19	1.352
	Osor	8	530
	Ustrine	1	216

Izvor: Hrvatska poljoprivredna agencija (na dan 1.3.2013.)

Udio uzgojno valjanih grla u ukupnoj populaciji creske ovce relativno je mali (oko 7%). Broj uzgojno valjanih grla creske ovce već se nekoliko godina unazad kreće se oko 1.000 grla (Tablica 10.), uz manje godišnje oscilacije, koje nastaju prvenstveno zato jer se neki uzgajivači ne pridržavaju uputa o kontroli proizvodnih osobina. U 2015. godini broj ovaca upisanih u upisnik uzgojno valjanih grla neznatno je smanjen u odnosu na 2014. godinu (s 1.080 u 2014. na 1.027 u 2015. godini) te bi i idućih godina trebalo intenzivnije raditi na povećanju broja grla uključenih u provedbu uzgojnog programa za ovu pasminu. Praćenjem proizvodnih osobina i provedbom uzgojno-selektorskog rada osiguravaju se temeljitija saznanja o proizvodnim mogućnostima pasmine, a s druge strane kontrolira očuvanje creske ovce od utjecaja drugih pasmina (genotipova), odnosno njihovo očuvanje u čistoj krvi.

Tablica 10. Broj uzgojno valjanih grla creske ovce

	Ovce	Šilježice	Ovnovi	Ukupno
2010.				1.064
2011.				912
2012.	743	183	43	969
2013.	833	121	41	995
2014.	887	144	49	1.080
2015.	869	118	40	1.027

Izvor: Ovčarstvo, kozarstvo i male životinje – Godišnje izvješće 2015., Hrvatska poljoprivredna agencija

Creska ovca (pramenka) autohtona je pasmina otoka Cresa i obuhvaćena je nacionalnim programom očuvanja izvornih i zaštićenih pasmina domaćih životinja. Pasma je u potpunosti prilagođena otočnim ekološkim uvjetima te se s uspjehom može uzgajati na škrtim otočnim pašnjacima uz cjelogodišnji boravak na otvorenom. Sigurno je da, uz specifičan biljni sastav pašnjaka ispaše, posebna svojstva pasmine također utječu na visoku kvalitetu janječeg mesa.

O podrijetlu creske ovce nema pouzdanih podataka, ali se pretpostavlja da su na današnji izgled creske ovce najviše utjecaja imali španjolski, talijanski i francuski merino ovnovi čijim se korištenjem u prošlosti nastojala popraviti kvaliteta vune creskih ovaca. Creska ovca je mala, veoma živahna i izdržljiva, te prilično otporna i prilagodljiva. Trup creskih ovaca je srednje dužine i visine, prilično skladno građen s nešto tanjim, dužim ali izrazito čvrstim nogama prilagođenim tvrdim kamenitim terenima otoka Cresa. Tjelesna masa janjadi s 30-45 dana iznosi 12-15 kg. Proizvodnja mlijeka iznosi 60-100 l računajući i količinu koju posiše janje. Creska ovca spada u skupinu pasmina kombiniranih proizvodnih svojstava, iako se uzgajivači

creske ovce nikad nisu isticali po proizvodnji sira, već po proizvodnji janjadi za meso. (HPA, 2009.).

Povećanje prepoznatljivosti creske janjetine na lokalnom i nacionalnom tržištu te smanjenje proizvodnje janjaca uzrokovalo je da posljednjih godina potražnja nadmašuje ponudu, posebice u pojedinim razdobljima godine. Lokalno tržište janjetine nije sređeno, dijelom zbog neadekvatnih zakonskih odredbi, a dijelom i zbog manjka kontrola nadležnih ustanova. Veliki dio uzgojenih janjaca, živih ili zaklanih, prodaje se stoga mimo službenih kanala. Iako PZ Cres ima registriranu klaonicu, njome se služi zanemariv broj uzgajivača. Takvo stanje doprinosi stvaranju nelojalne konkurencije zadrugi i njenim članovima, ali i zlouporabi imena creske janjetine. Naime, nerijetko se događa da restorani izvan otoka pod imenom creske janjetine prodaju jeftiniju i manje kvalitetnu janjetinu čime narušavaju ugled izvornoj creskoj janjetini. U cilju zaštite i valorizacije creske janjetine potrebno je stoga bolje regulirati i nadzirati tržište te pokrenuti intenzivnije promidžbene aktivnosti.

Jedina klaonica na otoku u vlasništvu je PZ Cres i dostatnog je kapaciteta (80 janjaca dnevno) za potrebe otočnih proizvođača, ali se trenutno nedovoljno koristi (1.700-1.900 janjaca/ovaca godišnje). Posljednjih je godina adaptirana i opremljena dodatnom opremom tako da je danas u potpunosti usklađena s EU standardima i ima trajnu dozvolu za rad i prodaju janjaca na području EU. S obzirom na karakteristike klaoničke djelatnosti, lokacija klaonice više nije primjerena te već dulji niz godina postoji namjera da se izmjesti u industrijsku zonu Volnik. Investicija je u ovom trenutku ekonomski neopravdana zbog malog broja klanja i visokih fiksnih troškova te će se moći realizirati samo ako se u klaonicu privuku novi korisnici. Potencijal je velik, jer se oko 10.000 janjaca uzgojenih na otoku proda mimo klaonice.

Posljednjih godina veliki ekološki problem povezan s uzgojem ovaca predstavlja zbrinjavanje ovčje vune. U prošlosti je vunu od otočnih ovčara otkupljivala PZ Cres koja je vunu prodavala velikim otkupljivačima na kopnu. Danas je u Hrvatskoj vrlo teško naći organizaciju koja otkupljuje ili besplatno zbrinjava vunu, zbog čega se ona u pravilu ostavlja na pašnjacima i na taj način onečišćuje okoliš. Prema odredbama europskog zakonodavstva (Uredba Komisije (EU) br. 142/2011), vuna nije sirovina već nusproizvod životinjskog podrijetla. Spada u nusproizvod 3. kategorije koji se ne smije odlagati u okoliš ili gradske deponije, pa se, ako ju ne preuzme ovlašteni otkupljivač, mora zbrinuti kao specijalni otpad, što uzgajivaču uzrokuje značajne troškove. Navedena regulativa propisuje načine skladištenja, transporta i odlaganja, odnosno tretmana nusproizvoda kako bi se njihova opasnost po zdravlje svela na minimum i zatim mogli koristiti kao sirovina. Naime, zbrinjavanje svih vrsta nusproizvoda nije gospodarski opravdano, jer bi troškovi bili neodrživi, pa se neki od njih, među kojima i vuna, pokušavaju ponovno koristiti. Problem je, međutim, što je vuna creske ovce gruba te kao takva neprikladna za modernu tekstilnu industriju zbog čega je njena tržišna vrijednost vrlo mala, a potražnja u Hrvatskoj gotovo da ne postoji. Jedan od mogućih rješenja jest korištenje vune na samom otoku, primjerice na način kao što to radi Udruga „Ruta“. Rješenje za korištenje ostatka vune udruge uzgajivača ovaca trebale bi dogovoriti na nacionalnoj razini.

5.3.2. Pčelarstvo

Otok Cres spada među otoke s područja Sredozemlja koji imaju najbogatiju biološku raznolikost biljnog svijeta. Premda na otoku raste više od 1.000 biljnih vrsta, u proizvodnji monoflornog (sortnog) meda gospodarski je značajna samo ljekovita kadulja (*Salvia officinalis* L), čija ukupna površina pasišta iznosi više od 700 ha. Kaduljin med je vrlo kvalitetan i tražen, a proizvedene količine su vrlo ograničene u odnosu na druge vrste meda zbog čega je njegova cijena na tržištu i do 30 % viša od bagremovog meda. Premda u otočnoj poljoprivredi nema veliki gospodarski značaj, creski kaduljin med se po svojoj prepoznatljivosti može svrstati odmah uz bok maslinovom ulju i janjetini. Uz kaduljin med, na otoku se proizvodi i miješani med od raznih medonosnih biljaka poput: pitomog kestena (*Castanea sativa* Mill), drače (*Paliurus spina-christi* Mill), marulje (*Marrubium vulgare* L), drijena (*Cornus mas* L) i planike (*Arbutus unedo* L). Osim cvjetnog meda, na otoku se proizvodi i vrlo kvalitetan medun od klena (*Acer campestre* L), odnosno od hrasta medunca (*Quercus pubescens* Willd). Hrast medunac raste samo na Tramuntani, gdje se nalaze i nasadi pitomog kestena, dok klen raste na području cijelog otoka.

Premda za to postoje relativno pogodni uvjeti, pčelarstvo se na otoku Cresu nije nikada značajnije razvilo. Na području jedinice lokalne samouprave Grad Cres pčelarstvom bavi svega 7 pčelara koji ukupno imaju 442 košnice (*podaci iz Upisnika poljoprivrednika na dan 14.12.2015.*), od kojih se samo jedan pčelar ovom djelatnošću bavi profesionalno (ima 300 košnica i registriran objekt za punjenje meda). On je i jedini otočni pčelar koji ima seleći pčelinjak koji u potragu za pčelinjom pašom svoje košnice u određeno doba godine seli na kopno.

Prostrane i vrlo vrijedne površine kaduljine paše stoga koriste seleći pčelari s kopna koji, u doba cvjetanja kadulje, svoje pčelinjake dovoze na otok. Na područje jedinice lokalne samouprave Grad Cres godišnje dolazi 30-ak pčelara od kojih svaki u prosjeku ima oko 70 košnica. Svi su oni uredno prijavljeni i dodijeljeno im je stajalište u skladu s Pravilnikom o držanju pčela i katastru pčelinje paše. Posljednjih godina su dodijeljena sva kvalitetna stajališta pa nema više prostora za daljnji razvoj postojećih ili za početak aktivnosti novih otočnih pčelara. Ovaj bi se problem mogao riješiti probijanjem novih putova kojima bi se omogućio dovoz košnica na pozicije bogate kaduljinom pašom čime bi se stvorili uvjeti za formiranje novih stajališta.

ZAKLJUČAK

Ovčarstvo, uz maslinarstvo, predstavlja najznačajniju granu poljoprivrede na otoku. Nekada je njegova uloga bila mnogo važnija te je utjecala na stvaranje otočnog kulturnog i prostornog identiteta. Danas se na otoku uzgaja tek oko 15.000 ovaca, na vrlo ekstenzivan način, a uzgajivačima je to u pravilu dopunsko zanimanje. Ipak, procjenjuje se da samo prodaja janjećeg mesa, mimo poticaja, uzgajivačima donosi ukupan prihod od oko 7 milijuna kuna, što je vrlo značajan iznos u odnosu na relativno mali broj uzgajivača.

Nekada se na otoku uzgajalo i do 35.000 ovaca što ukazuje na veliki potencijal za povećanje sadašnjeg broja ovaca i na potrebu žurnog zaustavljanja sadašnjih negativnih trendova. Na postupno napuštanje uzgoja i smanjivanje broja ovaca najviše utječu štete koje uzrokuju strane vrste, starenje ovčara te smanjivanje i degradacija pašnjačkih površina. Sve skupa dovodi do stvaranja neke vrste začaranog kruga u kojem se ovčarstvo dodatno ekstenzivira, na pašnjacima dolazi do sukcesije vegetacije, što pak otežava eradikaciju stranih vrsta koje ovčarima uzrokuju značajne štete.

Iako je kvaliteta creske janjetine prepoznata na lokalnom i nacionalnom tržištu, potrebno je intenzivirati marketinške aktivnosti te bolje međusobno povezati uzgajivače radi zajedničkog nastupa na tržištu, posebice onom turističko-ugostiteljskom. Značajnu ulogu u tom procesu mogla bi odigrati PZ Cres putem svoje klaonice i zajedničkog plasmana janjetine, čime bi se stvorili i uvjeti za preseljenje klaonice na novu lokaciju. S obzirom da se kvaliteta i posebnost creske janjetine dijelom temelji i na uzgoju izvorne pasmine, potrebno je povećati udio uzgojno valjanih grla u ukupnoj populaciji creske ovce radi njenog očuvanja u čistoj krvi i unaprjeđenja osnovnih pasminskih osobina. Veliku priliku za povećanje dohotka pružaju povoljni uvjeti za ekološki uzgoj ovaca putem kojeg je moguće ostvariti veći iznos potpora, a s vremenom i veću cijenu janjetine.

Jedan od problema, kojem se za sada ne pridaje dovoljno pažnje, jest i zbrinjavanje odnosno prerada ovčje vune koja se već dulji niz godina ostavlja na pašnjacima i time onečišćuje okoliš. Rješenje za taj problem bit će potrebno pronaći prije uvođenja strožih kontrola koje bi mogle rezultirati dodatnim troškovima za uzgajivače.

Premda za to postoje povoljni prirodni uvjeti, pčelarstvo na otoku nije razvijeno u dovoljnoj mjeri. Gospodarski najvrjednija su pasišta ljekovite kadulje koja, zbog malobrojnih lokalnih pčelara, koriste seleći pčelari s kopna. S obzirom da su im dodijeljena sva pogodna stajališta, potrebno je probiti nove poljske putove uz koje će se formirati nove pozicije za postavljanje košnica.

5.4. Voćarstvo

5.4.1. Maslinarstvo

Maslinarstvo je najznačajnija grana voćarske proizvodnje, a uz ovčarstvo predstavlja temelj poljoprivredne proizvodnje otoka. Maslinarska proizvodnja na otoku Cresu ima višestoljetnu tradiciju. Prvi pisani trag o maslinovom ulju na području otoka Cresa nalazimo u "Statutu otoka Cresa i Osora" iz 1441. u kojem se ulje spominje u 107. paragrafu (*Lemessi, 1979.*), a prvi zapis o maslinama na otoku nalazimo u dokumentu s datumom 1. 11. 1496. godine koji je dio arhiva samostana Sv. Frane iz Cresa (*Vlahović, 1995.*) Maslinarstvo otoka bilo

je na svom vrhuncu potraj 18. i u prvoj polovici 19. stoljeća, a maslinovo ulje otoka već je tada bilo na glasu po svojoj iznimnoj kvaliteti. Potkraj 19. stoljeća, uslijed velike potražnje za vinom otočani zapostavljaju maslinarstvo te se u većoj mjeri posvećuju vinovoj lozi. Početkom 20. stoljeća na području ondašnje općine Cres bilo je 1.288 ha maslinika i oko 300.000 stabala. Velika emigracija otočana nakon II. svjetskog rata dovela je do znatnijeg propadanja maslinarstva. Tek posljednjih 20. godina došlo je do ponovne veće valorizacije maslinarstva na otoku.

Masline su se na Cresu uzgajale uzduž čitavog otoka, ali gotovo isključivo na zapadnoj, klimatski pogodnijoj strani, od Porozina preko Dragozetića, Cresa, Valuna, Pernata, Martinšćice i Ustrina do Osora i Punta Križa. Izuzetak predstavljaju područja oko naselja Beli i područje Lovreški (procjenjuje se da je tamo bilo oko 20.000 stabala) koja se nalaze na istočnoj strani otoka. Najstariji i najprostraniji maslinici vezani su za blage padine velike udoline uokolo creske luke, te na padinama prostranog creskog zaljeva od uvale Gavza na sjeveru do Valuna na jugu. Upravo na tom području se nalazi oko 90% stabala otočnih maslina te gotovo sva stabla koja su danas u funkciji. Iako je u ARKOD sustavu na otoku Cresu evidentirano oko 42.000 stabala (Tablica 11.), procjenjuje se da se danas na Cresu obrađuje oko 120.000 stabala maslina na površini od oko 600 ha. Broj stabala maslina evidentiran u ARKOD sustavu ne odgovara stvarnom stanju, jer zbog neriješenih imovinskopravnih odnosa mnogi maslinici nisu mogli biti uneseni u sustav, a neki maslinari nisu nikada ni osnovali OPG. S obzirom da je posljednjih pedesetak godina posađen vrlo mali broj novih stabala maslina, glavninu maslinarskog fonda otoka čine stara stabla. Širenje maslinarske proizvodnje otoka posljednjih godina temelji se stoga na čišćenju zapuštenih maslinika i regeneraciju starih stabala. Uzimajući u obzir dugovječnost masline te činjenice da je početkom 20. stoljeća na području Cresa bilo evidentirano 300.000 stabala postoji potencijal za daljnje povećanje maslinarske proizvodnje obnavljanjem zapuštenih maslinika. Određeni broj stabala je u međuvremenu propao, ali se procjenjuje da se još barem pedesetak tisuća starih stabala masline može ponovno privesti kulturi. Obnavljanju zapuštenih maslinika značajno doprinosi izgradnja novih maslinarskih putova. Naime, posljednjih je godina uređena mreža od preko 30 kilometara putova, a primjetno je da se uz njih zapušteni maslinici revitaliziraju većim intenzitetom. Valja napomenuti da je prilikom proširenja i izgradnje novih putova srušeno mnogo stoljetnih suhozida zbog čega je bilo negodovanja u dijelu javnosti. Buduću izgradnju putova bi stoga trebalo planirati u suradnji s nadležnim stručnim institucijama.

Sadnja novih maslinika je zanemariva, prvenstveno zbog nedostatka pogodnih površina te zbog sporog vraćanja investicije pošto maslina relativno kasno ulazi u rodnost. Izuzetak predstavlja područje Punte Križa gdje su posljednjih godina zasađeni novi manji maslinici i to u najvećoj mjeri od strane poljoprivrednika s otoka Lošinja.

Tablica 11. Broj stabala maslina u ARKOD sustavu

		Broj stabala maslina
Grad	Cres	41.866
Naselje	Cres	40.427
	Loznati	396
	Martinšćica	130
	Orlec	878
	Vidovići	35
Grad	Mali Lošinj	
Naselje	Belej	4
	Osor	64
	Punta Križa	4

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (na dan 15.11.2013.)

Jedna od značajnih odlika creskog maslinarstva jest autohtoni sortiment. Glavninu maslinarskog fonda čini sorta *simjaca* (*slivnjača*), koja je zastupljena s približno 85% ukupnog broja stabala. Slijede *plominka* s 10%, *rosuja* s oko 3%, a ostatak čine razne druge sorte nepoznatog porijekla koje su poznate pod lokalnim nazivom *divikuje* (Toić, 1989.). Sorte *simjaca* i *plominka* očito su se najbolje adaptirale na klimatske prilike otoka Cresa. *Simjaca* se sadila po cijelom otoku pošto dobro podnosi plitka tla pa se s uspjehom uzgaja na kamenjaru i terasama. U udolinama s dubokim tlom, koje su na otoku malobrojne, mjesto je prepustila sortama *plominka* i *rosuja*. Ove sorte, za razliku od *simjace*, zahtijevaju mnogo bolje uvjete uzgoja.

Uz autohtoni sortiment, odliku creskog maslinarstva čini i specifičan način uzgoja maslina u konsocijaciji s ovcama u kojem se maslinici ujedno koriste i za ispašu ovaca. Iako je sustav „ovca-maslina“ na pojedinim manjim izoliranim područjima uveden još u dvadesetim godinama 20. stoljeća, on je na značenju dobio tek nakon II. svjetskog rata. PZ Cres je tada, uvidjevši da postoji prijetnja od zarastanja velikog broja maslinika u korov, ogradila maslinike i u njih su puštene ovce. Time su dobivene nove pašnjačke površine, ali i spriječeno daljnje propadanje maslinika. Iz tog razloga danas se tlo u creskim maslinicima ne obrađuje, a masline su oblikovane na način da grane ne budu na dohvat u ovaca.

Višegodišnji prosjek uroda maslina na otoku Cresu iznosi oko 300 tona, ali uslijed neredovite rodosti maslina on značajno varira. U iznimnim godinama urod je značajno veći, pa je primjerice u sezoni 2005./2006. u uljari PZ Cres prerađeno preko 1.000 tona maslina i proizvedeno gotovo 160 tona ulja. U novije vrijeme rekordna godina bila je sezona prerade 2010./2011. kada je prerađeno više od 1.200 tona maslina i dobiveno oko 200 tona ulja iznimne kvalitete. Nasuprot tome, pojedine godine obilježene su vrlo niskim urodom, a neke i njegovim izostankom.

Neujednačena (neredovita) rodost maslina vidljiva je iz podataka prikazanih u tablici 12. Premda je maslina po svojoj prirodi sklona alternativnoj rodosti, uzroci neredovite rodosti mogu se prije svega pripisati klimatskim promjenama i napadima štetnika. Izravni utjecaj klime očitovao se u proljeće 2015., kada je zbog vjetera i iznimno visokih temperatura u

vrijeme cvatnje izostalo zametanje plodova. Posljednjih godina velike štete prouzročio je i maslinin svrdlaš (*Rhynchites cribripennis*). U većini maslinarskih područja ovaj štetnik ne uzrokuje gospodarski značajne štete no zbog specifičnosti uzgoja i monokulture u creskim maslinicima štete su pojedinih godina bile katastrofalne (2011. i 2013.). U znanstvenoj i stručnoj literaturi nema mnogo podataka o navedenom štetniku i načinima njegovog suzbijanja zbog čega je potrebno što prije pronaći adekvatne metode kontrole ovog štetnika.

U posljednjih dvadeset godina napravljeno je mnogo na podizanju kvalitete maslinovog ulja pa danas gotovo cjelokupna proizvedena količina spada u kategoriju ekstra djevičansko. Posljednjih godina značajni pomaci učinjeni su i na planu afirmacije, promocije i zajedničke prodaje creskog maslinovog ulja. Poljoprivredna zadruga Cres je u tu svrhu opremila pogon za skladištenje i punjenje maslinovog ulja čime je omogućen otkup maslinovog ulja od zadrugara. Iako se putem zadruge još uvijek plasira samo manja količina creskog ulja, ovaj oblik plasmana posebno je značajan za maslinare koji proizvode veće količine ulja. Ovime je zadruga stvorila uvjete za proširenje otkupa i snažnije pozicioniranje svoje robne marke na lokalnom i regionalnom tržištu. Značajan doprinos afirmaciji i brendiranju creskog maslinovog ulja postigla je Udruga „Ulika“ koja je 2015. registrirala zaštićenu oznaku izvornosti „Ekstra djevičansko maslinovo ulje Cres“ na razini Europske unije. S obzirom da se ulje do sada uglavnom prodavalo na lokalnom tržištu, prvenstveno tijekom turističke sezone, korištenjem oznake izvornosti olakšat će se plasman dijela ulja i na novim tržištima, veće platežne moći.

Tablica 12. Količina uroda maslina na otoku Cresu

Sezona prerade	Urod maslina (t)	Proizvodnja ulja (t)	Randman %
1977./78.	201	31	15,50
1978./79	120	22	17,90
1979./80.	120	26	20,10
1980./81.	146	24	16,50
1981./82.	547	83	15,20
1982./83.	56	9	16,20
1983./84.	50	9	17,30
1984./85.	619	99,60	16,09
1985./86.	27	4,70	17,50
1986./87.	158	28	17,17
1987./88.	555	101	18,20
1988.	-	-	-
1989./90.	973	176	18,09
1990.	-	-	-
1991./92.	682	109,70	16,80
1992./93.	216	-	-
1993./94.	253	-	-
1994./95.	-	-	-
1995./96.	568	102	17,96
1996.	-	-	-
1997./98.	454	-	-

1998.	-	-	-
1999./00.	694	116	16,44
2000.	-	-	-
2001./02.	319	53,19	16,70
2002.	103,42	12,72	12,30
2003.	8,70	1,21	14,00
2004.	97	13,53	14,00
2005./06.	1.029,43	160,33	15,57
2006.	215,24	29,37	13,65
2007./08	385,34	59,83	15,53
2008./09.	769,09	101,45	13,20
2009.	79,74	10,4	13,03
2010./11.	1.227,15	190,82	15,55
2011.	-	-	-
2012./13.	675,49	99,49	17,73
2013./14.	7,6	0,79	10,4
2014./15.	12,24	1,15	9,41
2015.	124,44	18,8	15,10

Izvor: Poljoprivredna zadruka Cres

5.4.2. Ostala voćarska proizvodnja

Nijedna druga voćarska proizvodnja na otoku ne može se po svom gospodarskom značaju mjeriti s maslinarstvom. Nakon drugog svjetskog rata PZ Cres je imala plantažne nasade jabuka i breskvi, koje su 70-ih godina prošlog stoljeća napušteni. Promatramo li sva poljoprivredna gospodarstva na otoku Cresu, ona su u ARKOD sustav registrirala svega 2,16 ha voćnjaka te 5,4 ha miješanih trajnih nasada (Tablica 3.). Glavninu voćarske proizvodnje dakle predstavljaju miješani nasadi u kojima ima više različitih voćnih vrsta. Ipak, među svim voćnim vrstama, trešnja i smokva imaju nešto veći gospodarski značaj i potencijal razvoja.

Uzgoj trešanja na otoku Cresu ima dugu tradiciju, ali se danas njenim uzgojem bavi svega nekoliko poljoprivrednih gospodarstava. Glavninu trešanja na otoku Cresu čine stabla sorte koja je kod domaćeg stanovništva poznata pod nazivom *creska*, a odlikuje se krupnim i kvalitetnim plodovima. Lokalni uzgajivači uvjereni su da je *creska* trešnja autohtona sorta no to bi trebalo potvrditi znanstvenim istraživanjem. Sadnice *creske* trešnje nisu dostupne na tržištu pa se razmnožava isključivo kalemljenjem. Glavnina nasada trešanja nalazi se u neposrednoj okolici naselja Cres te na predjelu Batajni (pored sela Orlec) gdje ima nekoliko većih voćnjaka. Trešnje se na otoku ne uzgajaju u intenzivnom sustavu, na slabo bujnim vegetativnim podlogama, već se kao podloga koristi rašeljka (*Prunus mahaleb*) ili, rjeđe, sjemenjak trešnje (*Prunus avium*). Stabla trešanja na navedenim podlogama su velike bujnosti, dugovječnija i otporna na sušu. Uz već spomenutu sortu, na otoku se uzgajaju i druge sorte koje dozrijevaju u različito vrijeme čime se omogućuje produženje razdoblja berbe. Trešnje se u najvećoj mjeri prodaju na lokalnom i regionalnom tržištu (Mali Lošinj i Rijeka). Zbog dominantne zastupljenosti jedne sorte (domaća trešnja), u godinama velikog uroda na lokalno

tržište dolazi prevelika količina trešanja u kratkom vremenskom intervalu. Zbog toga bi trebalo pronaći nove kanale plasmana trešanja, posebice ako dođe do povećanja proizvodnje.

Relativno veliki fond stabala smokava nedovoljno je iskorišten i predstavlja potencijal za razvoj voćarske proizvodnje. Tu se prije svega radi o starim stablima koja su posađena u maslinicima – gotovo da nema maslinika u kojem ne raste i stablo smokve. Teško je procijeniti njihov točan broj, ali on zasigurno doseže nekoliko tisuća. Broj smokava zasađenih u posljednje vrijeme je zanemariv. Većina stabala se ne bere, pa svake godine propadnu velike količine smokava (nekoliko desetaka tona). Smokve se uglavnom prodaju u svježem stanju ili se pak suše, a posljednjih godina nekoliko OPG-a od njih proizvodi i džem. Na otoku nema sušare za voće pa se suhe smokve proizvode na tradicionalan način – sušenjem na suncu. Smokve se suše uglavnom za osobnu potrošnju; svega nekoliko gospodarstava proizvodi ih za prodaju. Proizvodnjom džemova bavi se nekoliko proizvođača, ali samo jedan ima registriran i adekvatno opremljen pogon.

Ostale voćne vrste uzgajaju se u znatno manjoj mjeri u sklopu mješovitih trajnih nasada ili pak kao pojedinačnih stabala. Tu se posebice ističe uzgoj jabuka, krušaka i šljiva te u manjoj mjeri bresaka i marelica. Iako otok Cres ima optimalne uvjete za bavljenje voćarskom proizvodnjom, prepreka razvoju intenzivnije proizvodnje je nedostatak većih površina kvalitetnog zemljišta. Jedna od mogućih alternativa jest korištenje nekadašnjih vinogradarskih površina.

Posebna voćna vrsta koja raste na otoku, a o kojoj se do sada nije vodilo računa jest pitomi kesten. Radi se naime o šumskoj biljci koja ulazi u šumskogospodarsku osnovu i o kojoj danas na otoku nitko ne brine zbog čega se ne primjenjuju klasične uzgojne mjere, poput gnojidbe, zaštite i orezivanja grana. Posljednjih je godina zbog toga, ali i zbog pojave štetočinja (rak kore i osa šiškarića), došlo do intenzivnog propadanja nasada. Procjena je da na otoku ima oko 5 ha kestena što predstavlja dobar potencijal za njegovu valorizaciju i promociju kao jednog od vrlo specifičnih proizvoda koji se rijetko može naći na drugim jadranskim otocima.

Jedan od najznačajnijih ograničavajućih čimbenika razvoju voćarstva predstavlja prisutnost jelena lopatara koji uzrokuju značajne štete na voćkama. Ova strana vrsta sposobna je preskočiti suhozide i žičane ograde standardne visine koje se uobičajeno koriste na otoku. Kod sadnje novih voćnjaka potrebno je stoga postaviti višu žičanu ogradu, a dugoročno bi trebalo poduzeti mjere za potpunu eradikaciju svih stranih vrsta sisavaca vrsta.

ZAKLJUČAK

Preduvjet daljnjeg napretka maslinarske proizvodnje na otoku je rješavanje problematike neredovite rodnosti maslina, tj. pronalaska adekvatnog rješenja za suzbijanje štetnika, posebice maslininog svrdlaša. Potrebno je nastaviti i s uređenjem novih maslinarskih putova što izravno potiče i revitalizaciju zapuštenih maslinika te posvetiti se rješavanju imovinskopravnih problema u svezi zemljišta. Također je potrebno unaprijediti zajednički

plasman ulja putem PZ Cres ili drugih potencijalnih otkupljivača, valorizirajući ga korištenjem oznake izvornosti.

Zbog velik potražnje na tržištu i relativno visoke cijene, uzgoj trešanja ima vrlo dobru perspektivu. U svrhu njene marketinške valorizacije, trebalo bi utvrditi istinitost pretpostavke o autohtnosti *creske* trešnje. Identifikacija slabobujnih podloga prilagođenih uzgoju u creskim pedo-klimatskim uvjetima sigurno bi doprinijelo daljnjem razvoju uzgoja trešanja.

Zbog iznimne osjetljivosti plodova smokve tijekom berbe, transporta i prodaje, te relativno slabe potražnje na lokalnom tržištu, vlasnici mnogobrojnih stabala u široj okolini naselja Cres nisu zainteresirani za njihovu berbu. Organizirani otkup smokava, u prvom redu za sušenje i proizvodnju prerađevina, doprinio bi iskorištenju postojeće proizvodnje, a kasnije i njenom širenju.

Premda zbog svojih ekstenzivnih karakteristika voćarska proizvodnja na otoku ne može cijenom i količinom konkurirati intenzivnoj plantažnoj proizvodnji na kopnu, mogućnost izravne prodaje proizvoda na lokalnom turističkom tržištu može uvelike kompenzirati nedostatke i osigurati njenu gospodarsku opravdanost. Zbog toga proizvodnju treba usmjeriti prema onim voćnim vrstama i sortama koje dozrijevaju u vrijeme najvećeg priliva gostiju.

Prilikom sadnje novih voćnjaka potrebno je posvetiti pozornost zaštiti od stranih vrsta.

5.5. Vinogradarstvo

Otok Cres u povijesti nije nikada bio poznat po proizvodnji vina, premda je nekada uzgoj vinove loze bila vrlo značajna poljoprivredna djelatnost koja je uvelike utjecala i na oblikovanje krajobraza nekih otočnih predjela. Vinogradarstvo je na otoku bilo na vrhuncu neposredno prije pojave filoksere te je 1880. godine vinogradima bilo zasađeno 1.715 ha (*Vivoda, 1988.*). Obnova vinograda uništenih filokserom dovršena je početkom 20. stoljeća, ali se vinogradarstvo nije vratilo na prijašnju razinu.

Prema statističkim podacima iz 1951. godine (*Vitolović, 1960.*) na području tadašnje Općine Cres uzgajalo se 2.182.400 čokota od kojih su 80% bile bijele sorte. Najveći udio među bijelim sortama imala je *draganela* (50%), a među crnim sortama *magrovina* (70%). Zbog velikog iseljavanja otočnog stanovništva nakon 2. svjetskog rata te činjenice da se loza u pravilu uzgajala na suhozidnim terasama, zbog čega je bilo nemoguće mehanizirati uzgoj, vinogradarstvo je u posljednjih šezdesetak godina postupno napuštanje. Danas je ono gotovo nestalo te se loza uzgaja u svega nekoliko vrlo malih i starih vinograda ukupne površine 1.300 m² (Tablica 3.). Na otoku stoga nema ni jednog registriranog vinara te se vino proizvodi isključivo za potrebe vlasnika vinograda. Premda na Cresu više nema gospodarski značajnog uzgoja vinove loze, postoji još uvijek veliki potencijal za njegovo ponovno pokretanje, a sadržan je prvenstveno u mogućem korištenju dviju lokalnih sorti – *draganele* i *magrovine*.

Draganela se smatra autohtonom sortom Hrvatskog primorja, a magrovina autohtonom sortom otoka Cresa. Obje su se sorte u prošlosti osim na Cresu uzgajale i na drugim kvarnerskim otocima te u unutrašnjosti Istre (Maletić i Karoglan Kontić 2014.). Danas su njihove populacije vrlo male i kritično su ugrožene, a posebice se to odnosi na magrovinu. Trsovi ovih sorti mogu se pronaći isključivo po starim vinogradima od kojih je nekoliko na otoku Cresu. Draganela nije u sustavu proizvodnje sadnog materijala pa joj je trend populacije u opadanju, a još više zabrinjava što nije pohranjena niti u jednom kolekcijskom nasadu pa ju treba što žurnije kolekcionirati. Za razliku od draganele, primke magrovine čuvaju se u Nacionalnoj kolekciji autohtonih sorata vinove loze u Zagrebu.

ZAKLJUČAK

Premda se nekad na Cresu vinova loza uzgajala na relativno velikim površinama, nemogućnost mehaniziranja obrade tla i zaštite loze dovela je do postupnog napuštanja vinograda i potpunog nestanka ove grane poljoprivrede. Prilika za ponovno pokretanje vinogradarstva leži u dvjema lokalnim sortama – draganeli i magrovini – koje su potpuno nepoznate, ali bi zbog svoje autohtonosti mogle postati lokalni brend i kao takve omogućiti rentabilnost uzgoja i manjim proizvođačima vina. Navedene sorte su pred izumiranjem pa je potrebno provesti njihovo kolekcioniranje te gospodarsko vrednovanje s ciljem eventualne revitalizacije njihovog uzgoja.

5.6. Povrtlarstvo

Povrtlarska proizvodnja na Cresu nije nikada imala veći gospodarski značaj. Povrće se oduvijek uzgajalo prvenstveno radi zadovoljavanja potreba samog obiteljskog gospodarstva, a samo je manji broj poljoprivrednih gospodarstava svoje povrtlarske proizvode stavljalo na tržište. Radi se prvenstveno o nekolicini gospodarstva s područja Cresa koja proizvodne površine imaju oko samog naselja, na predjelu Piskel i u dolu Loznati. Nekoliko većih proizvođača svoje proizvode plasiraju u ugostiteljske objekte i trgovine voćem i povrćem, dok ostali proizvode prodaju izravno potrošačima na tržnici ili kućnom pragu. Ukupne površine zasađene povrtlarskim kulturama na području jedinice lokalne samouprave Grada Cresa iznose 6,69 ha, od čega se na uzgoj u zatvorenom prostoru odnosi samo 200 m² (Tablica 3.). Treba napomenuti da je značajan dio navedenih površina na otvorenom zasađen krumpirom (procjena je da se godišnje zasadi oko 2,5 tona sjemenskog krumpira).

Na otoku se danas ne uzgajaju stare sorte povrtlarskih kultura. Iznimku čine stara sorta češnjaka koji se tradicionalno uzgaja na području Lubenica te nekoliko starih sorti luka ljutike (*Allium cepa* var. *aggregatum* G. Don.), poznate među lokalnim stanovništvom pod nazivima škalonja i škalonjet, a koje se uzgajaju na cijelom otoku. Nekada je škalonja (ljutika) bio neizostavni prilog pečenoj domaćoj janjetini, a danas je zbog nedostatka lokalne proizvodnje zamijenjen mladim lukom koji nije bio dio lokalne kulinarske tradicije. Očuvanje navedenih

starih sorti je ugroženo pa bi ih trebalo žurno kolekcionirati i organizirati njihovu proizvodnju. Trebalo bi ih također dodatno istražiti te usporediti njihova gospodarska i kulinarska svojstva sa sortama koje su danas u široj uporabi.

ZAKLJUČAK

Povrtlarska proizvodnja na području jedinice lokalne samouprave Grad Cres nema veliki gospodarski značaj. Povrće se uzgaja na relativno malim površinama, a smanjena učinkovitost u odnosu na intenzivnu mehaniziranu proizvodnju nadoknađuje se izravnom prodajom na lokalnom tržištu na kojem se postižu mnogo veće cijene. Potražnja na lokalnom tržištu je velika te postoji prostor za daljnje povećanje proizvodnje, posebice kod profesionalnih poljoprivrednika. Prilika za povećanje obujma povrtlarske proizvodnje te uključivanje novih poljoprivrednih gospodarstava jest i valorizacija starih sorti češnjaka i ljutike koji bi mogli vrlo brzo mogli prepoznatljivi lokalni proizvodi.

5.7. Ekološka poljoprivreda

Otok Cres karakteriziran je iznimnom biološkom raznolikošću i očuvanošću prirode te je u široj javnosti percipiran kao eko-otok. Premda na otoku postoje svi preduvjeti za uspješno bavljenje ekološkom proizvodnjom, ona je tek u povojima te je svega nekoliko gospodarstava registrirano za takvu vrstu proizvodnje. Osnovni razlog je što se svega nekolicina poljoprivrednika profesionalno bavi poljoprivredom, od kojih većina nema afiniteta za takvu vrstu proizvodnje. Osim toga, zbog relativno malog obujma poljoprivredne proizvodnje, proizvođači nemaju većih problema u plasmanu svojih proizvoda koji se vrlo često prodaju po višim cijenama u odnosu na one koje postižu ekološki proizvodi na kopnu. S obzirom da ekološki način uzgoja poskupljuje proizvodnju, poljoprivrednici imaju osjećaj da bi dodatno povećanje ionako visokih cijena uvelike otežalo plasman njihovih proizvoda.

Maslinarstvo, kojim se bavi najveći broj poljoprivrednih gospodarstava, ne pruža pogodne uvjete za ekološku proizvodnju s obzirom da su na području Cresa masline podložne jakim napadima štetočinja koji se vrlo teško kontroliraju i primjenom integrirane zaštite. Ekološko maslinarstvo bi stoga u Creskim uvjetima bilo vrlo složeno te bi zahtijevalo iznimno stručno znanje i primjenu izvanrednih agrotehničkih mjera.

Ekološka poljoprivreda je do 2016. godine bila prisutna uglavnom formalno, u vidu ekoloških pašnjaka koja su u ARKOD sustav registrirala 47 poljoprivredna gospodarstva. Do kraja 2015. godine je od ukupno 2.017,14 ha krških pašnjaka, 1.628,01 ha imalo ekološki certifikat (757,190 ha u prijelaznom, a 870,82 u čistom ekološkom sustavu). Naime, sustav poticaja do 2016. nije uvjetovao dobivanje poticaja za ekološke pašnjake dokazivanjem proizvodnje ekološke janjetine, pa su gospodarstva uzgajala ovce/janjce na klasičan način (ekološki uzgoj stoke je složeniji, a nema većeg poticaja). Ovce i janjci u klasičnom uzgoju pasli su na ekološkim pašnjacima jer je za takvu vrstu pašnjaka poticaj veći, a uvjeti za certificiranje

eko pašnjaka u creskim uvjetima jednostavni. Naime, otočni pašnjaci su ekstenzivni, tj. pašnjačke površine se ne zatravnjuju, ne koriste se mineralna gnojiva i pesticidi čime su zadovoljeni svi uvjeti ekološke poljoprivredne proizvodnje. Zbog regulatornih promjena koje su uvedene početkom 2016., očekuje se da će do kraja godine površine krških pašnjaka u sustavu ekološke proizvodnje biti značajno smanjene. Prvi je razlog što ovce koje pasu na ekološkim pašnjacima moraju također biti u ekološkom sustavu uzgoja, a drugi što na tim pašnjacima moraju pasti 0,5 uvjetnih grla/ha (3 ovce), što je u odnosu na kakvoću creskih pašnjaka preveliko opterećenje.

ZAKLJUČAK

Motivacija poljoprivrednika za bavljenje ekološkim maslinarstvom, voćarstvom i povrćarstvom vrlo je mala, dijelom zbog nepovoljnih uvjeta, a dijelom i zbog nemogućnosti postizanja dovoljne razlike u cijeni u odnosu na proizvode iz integrirane poljoprivrede koji su na lokalnom tržištu vrlo skupi.

Mnogi ovčari već imaju ekološke certifikate za svoje pašnjake, pa bi daljnji korak prelaska na ekološki uzgoj ovaca trebao biti relativno jednostavan. Od 2016. godine je isplata poticaja za ekološke pašnjake uvjetovana ekološkim uzgojem ovaca, što će ovčare primorati na donošenje odluke. Prelazak na ekološki uzgoj ovisit će prvenstveno o potražnji tržišta i o razlici u cijeni janjetine u odnosu na klasični uzgoj, ali i o mogućnosti zadovoljavanja novih uvjeta.

5.8. Prerada proizvoda

Posljednjih je godina primjetan porast broja obiteljskih poljoprivrednih gospodarstva koji proizvode voćne prerađevine. To su u prvom redu džemovi različitih voćnih vrsta koje proizvode na svom gospodarstvu, a u najvećoj mjeri se radi o džemovima od smokava s raznim dodacima. Veliki poticaj za pokretanje prerade voća bili su sajmovi lokalnih proizvoda koji se tijekom turističke sezone učestalo (tjedno ili češće) organiziraju na području otoka Cresa i Lošinja i na kojima su voćne prerađevine vrlo traženi proizvodi.

Samo jedno obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo ima opremljen i registriran pogon za preradu poljoprivrednih proizvoda, dok ostala gospodarstva za sada nemaju pravno reguliranu preradu. To će u budućnosti za njih sigurno predstavljati veliki problem jer se nadzor prodaje na štandovima prigodom posebnih manifestacija od strane nadležnih tijela sve više intenzivira.

Na spomenutim ljetnim sajmovima lokalnih proizvoda na prodaju se nude i jaka alkoholna pića, uglavnom razni voćni likerovi proizvedeni korištenjem rafiniranog etilnog alkohola, a vrlo rijetko pravi voćni destilati. Na području otoka nema ni jednog registriranog proizvođača alkohola i alkoholnih pića, odnosno registriranog obveznika posebnog poreza na

alkohol. Drugim riječima na otoku nema ni jednog proizvođača alkoholnih pića koji smije legalno prodavati svoja alkoholna pića (alkoholne destilate).

Kao što je već naglašeno, na otoku raste veliki broj stabala smokova koji se ne beru zbog čega veći dio uroda propada. Upravo bi prerada smokava (sušenje, džemovi, destilati) mogla doprinijeti većoj valorizaciji i gospodarskom iskorištenju ove kulture. Opremanje pogona za preradu u sklopu OPG-a ili neke značajnije poduzetničke inicijative otvorilo bi prostor i za preradu gospodarski manje značajnih voćnih kultura koje se uzgajaju na otoku.

Govoreći o preradi, potrebno je napomenuti da je početkom 20. stoljeća u Martinšćici djelovala velika destilerija eteričnih ulja. Danas, također u Martinšćici, u sklopu jednog OPG-a postoji destilerija mnogo manjeg kapaciteta, ali s dobrim potencijalom za širenje proizvodnje s obzirom da na otoku ima puno aromatičnog bilja, a potražnja za eteričnim uljima stalno raste.

Prerada proizvoda životinjskog podrijetla, posebice ovčjeg mlijeka i mesa, ima dugu tradiciju. Nažalost, danas na otoku nema nijednog registriranog proizvođača sira i gudića (sušeni ovčji but), pa se male proizvedene količine navedenih proizvoda potroše isključivo u sklopu obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva. PZ Cres je nedavno započela eksperimentalnu proizvodnju ovčjih suhomesnatih proizvoda u suradnji s jednim malom tvrtkom za preradu mesa iz Matulja. Ponovno pokretanje proizvodnje ovčjeg sira i suhomesnatih proizvoda doprinijelo bi proširenju gastronomske ponude otoka i diversifikaciji poljoprivredne proizvodnje.

ZAKLJUČAK

Djelatnost prerade poljoprivrednih proizvoda na samom je začetku. Većina OPG-a koriti prednosti organiziranih ljetnih sajmova i odsutnosti nadzora nadležnih tijela za plasman neregistriranih prerađevina na kojima ostvaruju jednostavnu zaradu. Organizatori takvih manifestacija trebat će postupno pooštriti uvjete sudjelovanja i poticati OPG-e na registraciju pogona za preradu i destilerija.

Velika količina smokava koje se danas ne koriste predstavlja dobar potencijal za pokretanje obrtničkog pogona za proizvodnju prerađevina (sušene smokve, džem), bilo u sklopu PZ Cres ili zainteresiranog privatnog poduzetnika. U početku bi bile dostatne postojeće količine smokava, a s vremenom bi se otvorio prostor za sadnju novih stabala, odnosno preradu i drugih voćnih vrsta (trešnje, jabuke, ...).

Uzgoj, sakupljanje i destiliranje aromatičnog bilja predstavlja jednu od mogućnosti za diversifikaciju poljoprivrednih djelatnosti koja na otoku ima stoljetnu tradiciju.

Revitalizacija proizvodnje ovčjeg sira i suhomesnatih proizvoda predstavlja priliku za nove poduzetničke inicijative i proizvodnju proizvoda veće dodane vrijednosti.

6. TRŽENJE POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA

Dva gospodarski najznačajnija poljoprivredna proizvoda na području otoka Cresa jesu ekstra djevičansko maslinovo ulje i janjeće meso.

Višegodišnja prosječna proizvodnja maslinovog ulja kreće se oko 60.000 litara, a u pojedinim godinama proizvodnja doseže i do 150.000 litara. Otkup ulja organiziran je putem Poljoprivredne zadruge Cres, čiji skladišni kapacitet iznosi 20.000 litara ulja, ali do sada nije nikada otkupila više od 13.600 litara. Naime, otkupna cijena ulja nije dovoljno stimulativna za creske maslinare koji ga na lokalnom (turističkom) tržištu mogu prodati i do 40% skuplje. Treba međutim imati na umu da osim PZ Cres, ulje na tržište stavlja legalno samo još nekoliko trgovačkih društava, dok ostali maslinari nemaju svu potrebnu dokumentaciju za prodaju ulja na tržnici ili kućnom pragu.

Slična je situacija i s janječim mesom. Jedina klaonica na otoku u vlasništvu je PZ Cres, a koristi se za klanje vlastiti janjadi (oko 1.100 grla/godišnje), otkupljene janjadi (300-400 grla/godišnje) te za uslužno klanje (300-400 grla/godišnje). Uzme li se u obzir da se po službenim evidencijama na otoku uzgaja oko 12.000 ovaca (Tablica 9.), da PZ Cres zakolje godišnje do 2.000 janjadi, a da je broj prodane žive janjadi izvan otoka također relativno malen (mali broj izdanih putovnica), razvidno je da se vrlo visoki postotak janječeg mesa na otoku prodaje mimo službenih kanala.

Nedorečena i u pojedinim dijelovima nekvalitetna zakonska regulativa te nedostatni inspekcijski nadzori omogućuju poljoprivrednicima izravnu prodaju svojih proizvoda bez ishođenja sve potrebne dokumentacije. Izbjegavajući određene investicije, ishođenje dozvola, analize i dr., ostvaruju znatne uštede, odnosno dodatnu zaradu (ekstra profit), istovremeno stvarajući nelojalnu konkurenciju PZ Cres te drugim proizvođačima i trgovcima koji su usklađeni sa zakonskom regulativom. Ako se u dogledno vrijeme ne promijeni stanje u svezi zakonodavstva i nadzora njegove provedbe, PZ Cres i drugi potencijalni otkupljivači će teško samo cjenovnom politikom moći privući nove zadrugare i kooperante te povećati otkup proizvoda.

Većinu otkupljenih proizvoda PZ Cres plasira na području Cresa i Lošinja, a manji se dio prodava izvan otoka (prvenstveno janjetina koja se prodaje restoranima na području Rijeke i Zagreba). Prostor za proširenje tržišta dakle postoji, ali će osvajanje novih tržišta ovisiti prvenstveno o povećanju otkupa proizvoda.

Analizira li se proizvodnja i potrošnja ostalih poljoprivrednih proizvoda, uočava se da je samodostatnost postignuta samo u proizvodnji trešanja (plasiraju se i na tržište Lošinja i Rijeke) i smokava. S obzirom da se vrlo mali broj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava bavi komercijalnim uzgojem drugih vrsta voća, odnosno povrća, oni se „uvoze“ s kopna premda na otoku postoje dobri uvjeti za proizvodnju određenih vrsta. Uvoz je naročito izražen ljeti, za vrijeme trajanja turističke sezone, kada se broj potrošača poveća i nekoliko puta u odnosu na

zimsko razdoblje. Uzme li se u obzir da je u to doba na susjednom otoku Lošinju tržište i do nekoliko puta veće od creskog, može se zaključiti da već lokalno tržište osigurava dovoljnu potražnju za svježim voćem i povrćem.

Onih nekoliko OPG-a koja se bave uzgojem voća i povrća svoje proizvode prvenstveno plasiraju na tržište izravnom prodajom na kućnom pragu ili na creskoj tržnici (pod ložom na središnjem gradskom trgu), a dio plasiraju u lokalne voćarne i restorane. Izravna prodaja na središnjem gradskom trgu odvija se na temelju članaka 31. i 32. Pravilnika o minimalnim tehničkim i drugim uvjetima koji se odnose na prodajne objekte, opremu i sredstva u prodajnim objektima i uvjetima za prodaju robe izvan prodavaonica. Usklađivanje prodaje s navedenim, kao i s drugim relevantnim pravilnicima je prilično složeno pa će poljoprivrednicima trebati dodatno pomoći pri pribavljanju potrebne dokumentacije.

U cilju dodavanja vrijednosti proizvodima i stjecanja konkurentske prednosti vrlo je važno posvetiti pozornost brendiranju i promidžbi lokalnih proizvoda. Već je ranije naglašeno da se pretežiti dio poljoprivrednih proizvoda proda na domaćem turističkom tržištu, ali do sada nije uspostavljena sustavna i koordinirana promidžba tipičnih lokalnih proizvoda na lokalnom i nacionalnom tržištu. Individualne sporadične i nepovezane inicijative ne ostvaruju moguće sinergijske učinke zajedničke promocije. Do sada je najbolji rezultat postignut registracijom zaštićene oznake izvornosti „Ekstra djevičansko maslinovo ulje Cres“ na razini Europske unije. U budućem razdoblju potrebno je promidžbene aktivnosti usmjeriti i na cresku janjetinu te svježe voće i povrće.

Velik, za sada neiskorišten, prostor za valorizaciju i promidžbu lokalnih poljoprivrednih proizvoda predstavlja ugostiteljsko-turistički sektor. Potrebno je što prije uspostaviti bolju suradnju poslovnih subjekata iz poljoprivrednog i turističkog sektora te poticati zajedničke promidžbene inicijative. Jednu od ključnih uloga u povezivanju dvaju sektora i osmišljavanju novih inicijativa trebala bi imati i Turistička zajednica Grada Cresa koja do sada nije imala većih aktivnosti u tom pogledu.

Mnogi „poljoprivredno-prehrambeni“ suveniri koji se danas nude na lokalnom turističkom tržištu niti su tipični za otok Cres, niti su proizvedeni na području otoka. Stoga je potrebno poduzeti mjere kojima će se poticati proizvodnja tipičnih proizvoda kojima će se posvetiti posebna pozornost pri promidžbi na lokalnom turističkom tržištu te omogućiti gostima autentične gastronomske doživljaje.

ZAKLJUČAK

Zajednička, organizirana prodaja poljoprivrednih proizvoda nije dio recentne tradicije creskih poljoprivrednika. PZ Cres ulaže napore za povećanje otkupa maslinovog ulja i janjetine, dvaju najznačajnijih proizvoda, ali rezultati nisu ohrabrujući. Poljoprivrednici, naime, za sada uspijevaju na tržište plasirati svoje proizvode po cijenama koje su dosta više do otkupnih, izbjegavajući istovremeno mnoge fiksne troškove koji su povezani s raznim dozvolama, analizama, porezima, investicijama u objekte za klanje, preradu, skladištenje i sl. Korištenjem

alternativnih vidova prodaje poljoprivrednici stvaraju nelojalnu konkurenciju subjektima koji su u potpunosti regulirali proizvodnju i prodaju i koji su podložni raznim vrstama inspekcija, a posljedično i sankcijama.

Velika potražnja lokalnog tržišta (Cres i Lošinj) za svježim voćem i povrćem u vrijeme turističke sezone predstavlja priliku za povećanje njihove proizvodnje, a po potrebi i za organiziranje njihovog otkupa.

Potrebno je uložiti veći napor u brendiranje i marketing lokalnih proizvoda, a posebice janjetine te svježeg voća i povrća. Veliku priliku za valorizaciju poljoprivrednih proizvoda predstavlja bolja suradnja s turističkim sektorom.

7. POTPORNE INSTITUCIJE

Pod pritiskom racionalizacije poslovanja i potrebe smanjivanja troškova, mnoge javne ustanove i institucije su posljednjih godina smanjile dostupnost svojih usluga na lokalnoj razini. Zbog malog broja stanovnika na Gradu Cresu većina državnih javnih institucija ima sjedište u susjednom Malom Lošinj, a samo neke od njih imaju uredovan dan u Cresu na tjednoj ili mjesečnoj bazi. S obzirom da je poljoprivredna proizvodnja na području obaju otoka relativno skromna, danas nijedna potporna institucija iz područja poljoprivrede (Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, Hrvatska poljoprivredna agencija, Poljoprivredna savjetodavna služba, Agencija za poljoprivredno zemljište) nema svoje urede na Cresko-Lošinjskom otočju. Sve navedene potporne institucije u poljoprivrednom sektoru imaju urede na susjednom kopnu (Pazin, Rijeka, Delnice) pa je zbog velike udaljenosti creskim poljoprivrednicima otežan pristup njihovim uslugama. Iako su u današnje vrijeme mnoge informacije lakše dostupne zbog njihove objave na internetu, isto ne vrijedi i za stariju populaciju poljoprivrednika koja se još uvijek u dovoljnoj mjeri ne služi novim tehnologijama. Neke se usluge ne mogu dobiti putem interneta pa je primjerice za svaki službeni unos promjene stanja na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu potrebno otići do regionalnog ureda Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju u Rijeci.

Također, nedavnim odlaskom u mirovinu jedinog veterinar, Cres je ostao i bez veterinarskih usluga koju sada jednom tjedno pruža veterinar iz Malog Lošinja.

Iako Udruga za razvitak poljoprivrede i agroturizma „Ulika“ svojim radom nastoji biti na usluzi poljoprivrednim proizvođačima njene usluge ne mogu adekvatno zamijeniti rad državnih institucija u poljoprivredi. Za razliku od „Ulike“, udruge „Pramenka“ iz Orleca i „Les“ iz Malog Lošinja, koje u svoje članstvo okupljaju uzgajivače ovaca, ne pružaju svojim članovima pomoć pri rješavanju administrativnih poslova svojih članova.

ZAKLJUČAK

Državne institucije zadužene za razvoj poljoprivrede su teško dostupne otočnim poljoprivrednicima što dodatno otežava uvjete njihovog rada. Potrebno je stoga osigurati pravovremeno informiranje poljoprivrednih gospodarstava o stupanju na snagu nove regulative, o datumima (rokovima) važnim za ispunjavanje njihovih zakonskih obveza, mogućnostima dobivanja poticaja za proizvodnju i investicije te organizirati skupno rješavanje određenih problema.

8. FINANCIJSKA POTPORA

Ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju, uz izravne potpore poljoprivrednoj proizvodnji, poljoprivrednim gospodarstvima su stavljena na raspolaganje značajna financijska sredstva za pokretanje novih ili unaprjeđenje postojećih poljoprivrednih ili dopunskih djelatnosti. Radi se prije svega o različitim mjerama iz Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014. – 2020.

Kao što je već opisano u točki (5.2), većina se poljoprivrednika na otoku bavi poljoprivredom kao dopunskom djelatnošću pa su nedovoljno motivirana za veća ulaganja u svoja gospodarstva. To potvrđuje i podatak da se niti jedno poljoprivredno gospodarstvo s područja jedinice lokalne samouprave Grad Cres nije prijavilo na neku od mjera IPARDA (ili još prije SAPARDA) koji su poljoprivrednim proizvođačima bili na raspolaganju u razdoblju prije pristupanja Republike Hrvatske u Europsku uniju. Potrebno je stoga motivirati prije svega veća poljoprivredna gospodarstva da intenziviraju i prošire proizvodnju koristeći sredstva iz Programa ruralnog razvoja za sufinanciranje investicija.

Mnogim otočnim obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima onemogućeno je ostvarivanje prava na dobivanje izravne potpore s obzirom da ne posjeduju jedan hektar poljoprivrednih površina, što predstavlja donju granicu za pristup takvoj vrsti potpore. Kao što je već ranije napomenuto, jedan od glavnih razloga malih prijavljenih poljoprivrednih površina jesu i neriješeni imovinskopravni odnosi zbog kojih je nemoguće prijaviti u sustav neke od površina koje se naravi koriste.

ZAKLJUČAK

Mjere iz Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske nude veliki izbor mogućnosti financiranja razvoja poljoprivrednih gospodarstava i izvrsna su prilika za intenziviranje i širenje proizvodnje. Boljim informiranjem o prednostima korištenja mjera ruralnog razvoja trebalo bi se promijeniti stanje dosadašnje nezainteresiranosti obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava za unaprjeđenje proizvodnje. Posebnu pozornost treba usmjeriti na malobrojne profesionalne poljoprivrednike i na mlađu populaciju.

Zbog sporosti postupka rješavanja imovinskopravnih problema, nerealno je očekivati da će se u skorije vrijeme veći broj novih OPG-a uključiti u sustav izravne potpore proizvodnji. Potrebno je stoga osmisliti nove javne politike koje će ubrzati rješavanje pravnih pitanja u svezi korištenja privatnog i državnog zemljišta.

9. POLJOPRIVREDNA POLITIKA NA REGIONALNOJ I LOKALNOJ

RAZINI

U odnosu na neke druge jedinice područne (regionalne) samouprave, na području Primorsko-goranske županije poljoprivreda ima mali gospodarski značaj. Glavninu poljoprivredne proizvodnje čine vinogradarstvo (u najvećoj mjeri na otoku Krku) te ekstenzivno ovčarstvo i maslinarstvo (na Kvarnerskim otocima), dok je stočarska proizvodnja prisutna prvenstveno na području Gorskog kotara. Prava poljoprivredna politika na razini Županije donedavno nije postojala pa je Županija poticala intenziviranje poljoprivredne proizvodnje putem „Centra za poljoprivredu i ruralni razvoj Primorsko-goranske županije“, koji je dodjeljivao županijska sredstva, a glavna pomoć se svodila na sufinanciranje aktivnosti proizvođača i Udruga. Grad Cres se stoga 2012., kao pridruženi član, učlanio u „Centar za poljoprivredu i ruralni razvoj PGŽ“, čime je omogućio poljoprivrednim proizvođačima i Udrugama sa svog područja kandidiranje projekata radi osiguravanja sufinanciranja iz Županijskih sredstava. Županija je krajem 2016. godine objavila za javnu raspravu nacrt „Programa provedbe mjera ruralnog razvoja Primorsko-goranske županije za razdoblje 2017.-2020.“ te se uskoro očekuje njegovo usvajanje.

Do 2015. godine Grad Cres također nije imao jasno definiranu poljoprivrednu politiku, a proračunska sredstva koja su bila namijenjena razvoju poljoprivrede u pravilu su korištena za sufinanciranje aktivnosti Udruge „Ulika“ Cres i Udruge „Pramenka“ Orlec. Zahvaljujući financijskoj pomoći Grada Cresa, a dijelom i Primorsko-goranske županije, navedene udruge su posljednjih petnaestak godina proširile postojeće i probila nove putove poljske putove za potrebe maslinara i ovčara u dužini većoj od 60 km. Neko je vrijeme Udruga „Ulika“ zapošljavala i agronoma koji je bio na usluzi svim poljoprivrednicima na području jedinice lokalne samouprave Grad Cres, bez obzira na njihovo članstvo u udruzi. Korak naprijed u aktivnoj potpori poljoprivrednim gospodarstvima Grad Cres je napravio 18. prosinca 2014. godine kada je Gradsko vijeće donijelo „Program potpora poljoprivredi i ruralnom razvoju Grada Cresa za razdoblje 2015.–2017. godine“. U skladu s važećim zakonodavstvom, Ministarstvo poljoprivrede odobrilo je mjere predviđene programom, a Grad Cres je u svom proračunu osigurao financijska sredstva za njihovu provedbu. Programom je predviđena dodjela potpore za sljedeće aktivnosti poljoprivrednih gospodarstava:

1. Edukacija i stručno osposobljavanje poljoprivrednika

2. Ekološka poljoprivreda
3. Navodnjavanje poljoprivrednih površina
4. Zaštita nasada i stoke od divljači
5. Razvoj ovčarstva
6. Razvoj voćarstva, maslinarstva i vinogradarstva
7. Nabava poljoprivredne mehanizacije i opreme

U 2015. godini, zahtjev za potpore podnijelo je 24 poljoprivrednih gospodarstava, kojima je dodijeljeno ukupno 40.823,69 kuna.

S obzirom da je poljoprivreda još uvijek jedna od najvažnijih gospodarskih grana kojom se tradicionalno bavi lokalno stanovništvo, udio od 0,6-0,8 % proračuna Grada Cresa koji se izdvaja za potrebe razvoja poljoprivrede nedostatan je za poticanje bržeg razvoja ove gospodarske grane.

Sve veću i značajniju ulogu u razvoju poljoprivrede na lokalnoj i regionalnoj razini će zasigurno imati Lokalna akcijska grupa „Kvarnerski otoci“ koja djeluje i na području jedinice lokalne samouprave Grad Cres. Temeljni zadatak LAG-a jesti izrada Lokalne razvojne strategije koja nije isključivo usredotočena na razvoj poljoprivrede nego se odnosi na cjelokupni razvoj ruralnog područja. Rad LAG-a će biti vrlo bitan za otočna poljoprivredna gospodarstva, jer će se za financijsku potporu koja se dodjeljuje u okviru nekih mjera iz Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske moći kandidirati na natječajima koje će raspisati LAG. Ukupni iznosi dostupnih sredstava neće biti veliki, ali će s druge strane i konkurencija na natječajima biti osjetno manja.

ZAKLJUČAK

Primorsko-goranska županija tek je nedavno izradila „Program provedbe mjera ruralnog razvoja Primorsko-goranske županije za razdoblje 2017.-2020.“ koji uskoro treba stupiti na snagu. Jedina županijska ustanova koja se bavi razvojem poljoprivrede jest „Centar za poljoprivredu i ruralni razvoj Primorsko-goranske županije“ iz Stare Sušice koji ima ograničene ljudske resurse.

Uvođenjem potpore obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima, Grad Cres je 2015. godine poboljšao skrb za razvoj poljoprivrede. Postoji, međutim, potreba i mogućnost da se udio izdvajanja za poljoprivredu iz gradskog proračuna dodatno poveća. Usvajanjem ove strategije definirat će se i smjerovi budućeg razvoja poljoprivrede na području grada.

Otočna poljoprivredna gospodarstva ne bi smjela zanemariti ulogu LAG-a „Kvarnerski otoci“ koja će s vremenom postati sve važnija ne samo za njihov razvoj, već i za cjelokupni razvoj ruralnog prostora.

10. SWOT ANALIZA

SNAGE	Objašnjenje
Dobra klima	Mogućnost uzgoja raznovrsnih kultura; cjelogodišnji uzgoj ovce na otvorenom
Izduženost otoka i raznolikost mikroklimatskih položaja	Raznolikost klimatskih uvjeta i reljefa na različitim lokacijama na otoku; različiti počeci fenofaza
Velike pašnjačke površine	Potencijal za širenje nekih poljoprivrednih djelatnosti
Puno neiskorištenog obradivog zemljišta	Potencijal za širenje nekih poljoprivrednih djelatnosti
Veliki udio zemlje u privatnom vlasništvu	Sigurnost za poljoprivrednike (kapital); lakši postupak zakupa u odnosu na državno zemljište (kada su riješeni imovinskopravni odnosi), manji troškovi i lakše pokretanje poljoprivredne djelatnosti
Značajne površine državnog zemljišta	Mogućnost zakupa zemljišta za proširenje ili pokretanje poljoprivredne proizvodnje
Nekontaminiran / očuvan okoliš i tlo	Dobar temelj za bavljenje ekološkom poljoprivredom
Dostatne rezerve vode	Mogućnost trenutnog korištenja voda za navodnjavanje / napajanje do pronalaska novih održivih rješenja
Očuvan krajobraz	Prilika za turizam / agroturizam
Biološka raznolikost biljnih vrsta	Značajno za sakupljanje ljekovitog bilja, proizvodnju meda i eteričnih ulja
Mnoštvo relativno dobro očuvanih pastirskih stanova i zaselaka	Potencijal za razvoj agroturizma
Zapuštena stabla maslina i smokava	Mogućnost širenja proizvodnje maslina i smokava revitalizacijom postojećih zapuštenih stabala – investicije su manje u odnosu na novu sadnju
Autohtone sorte i pasmine	Sorte maslina: plominka, simjaca (slivnjača); Sorte vinove loze: draganela, magrovina; Sorte trešanja: creska (lokalni naziv); Pasmina ovaca: creska ovca; Omogućuju jedinstvenost i prepoznatljivost proizvoda
Šume kestena na Tramontani	Potencijal za nove prerađevine
Iskustvo te tradicijska znanja i vještine uzgoja ovaca, pčela, maslina, trešanja,..	Dobri temelji za intenzifikaciju tradicionalnih grana poljoprivrede i daljnje poboljšanje kvalitete proizvoda; Mogućnost spajanja tradicionalnih poljoprivrednih djelatnosti s ruralnim turizmom
Djelovanje nekoliko udruga	Razvijena svijest o potrebi suradnje i zajedničkog rada; Lakše postizanje zajedničkih ciljeva
PZ CRES	Tradicija zadrugarstva i suradnje poljoprivrednika; Otkup maslinovog ulja i janjaca; Mogućnost zajedničkog plasmana drugih poljoprivrednih proizvoda; Podrška poljoprivrednicima u proizvodnji (nabava repromaterijala, stručni savjeti)
Zadružne nekretnine	Potencijal za širenje preradbenih pogona i uvođenje novih usluga / proizvoda
Zadružna uljara	Dovoljan kapacitet suvremenih postrojenja za preradu maslina – garancija kvalitetnog ulja
Zadružna klaonica	Mogućnost legalnog plasmana janječeg mesa
Creska janjetina	Cijenjena kvaliteta i prepoznatljivost autohtone pasmine
Zaštićena oznaka izvornosti „Ekstra djevičansko maslinovo ulje“	Mogućnost povećanja prepoznatljivosti i dodavanje nove vrijednosti maslinovom ulju; izravan pristup sredstvima fonda ruralnog razvoja za promociju zaštićene oznake

Gudić (sušeni ovčji but)	Tradicionalni proizvod posebnih karakteristika – potencijal za obnovu proizvodnje koristeći nove tehnologije te širenje palete tipičnih lokalnih proizvoda
Ovčji sir	Tradicionalni proizvod posebnih karakteristika – potencijal za obnovu proizvodnje koristeći nove tehnologije te širenje palete tipičnih lokalnih proizvoda
Razvijenost turizma	Veliki dio poljoprivrednih proizvoda može se izravno plasirati na turističko tržište – postižu se više cijene i prihodi
Dovoljno stručnog kadra	Na području Cresa djeluje 4-5 agronoma s visokom stručnom spremom
Dobar geografski položaj	Blizina tržišta – Mali Lošinj i Rijeka
Dobro imovinsko (financijsko) stanje stanovništva	Veća elastičnost cijena poljoprivrednih proizvoda; potencijal (kapital) za nove investicije u proizvodnji

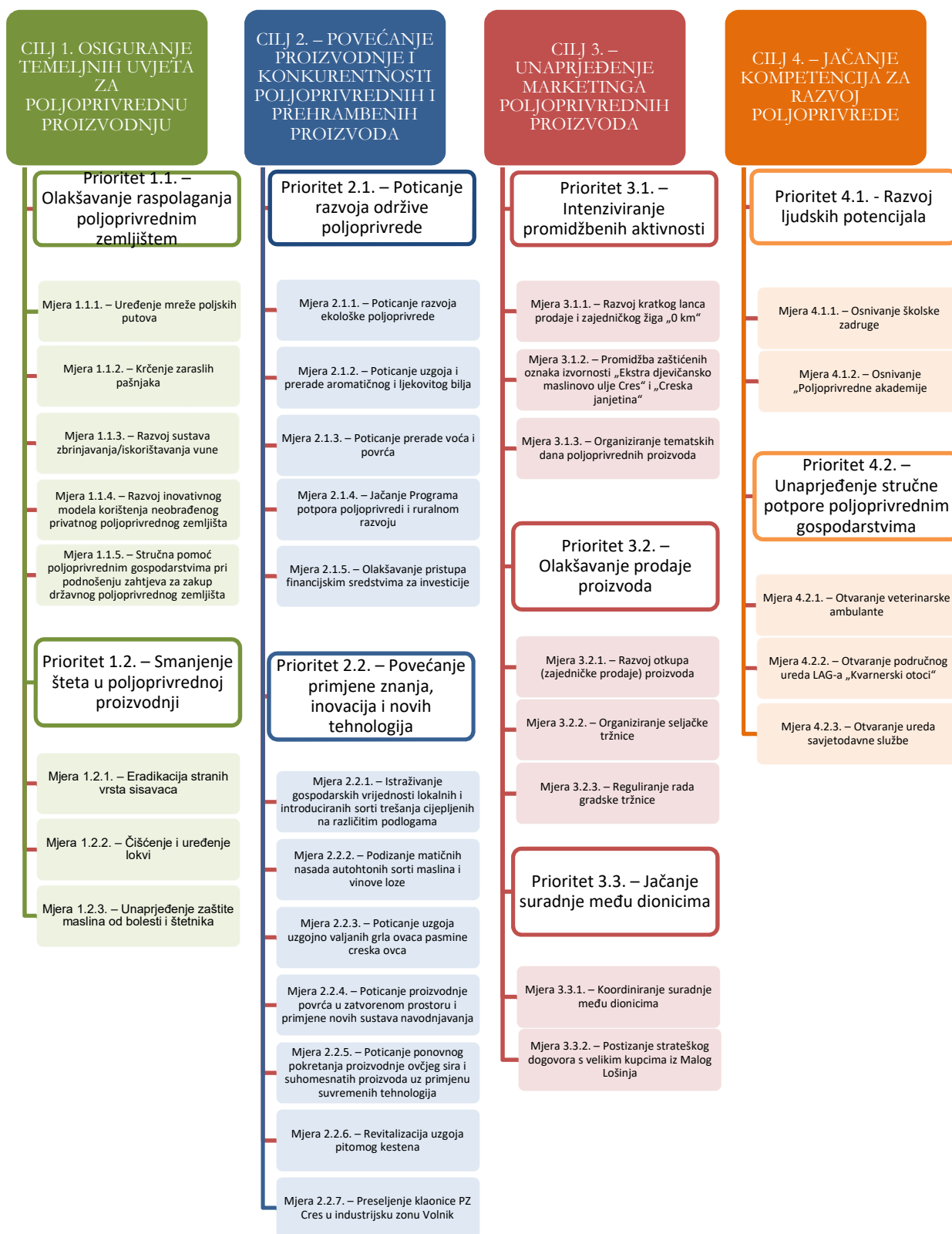
SLABOSTI	Objašnjenje
Prenamjena kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta u građevinsko	Bespovratni gubitak najkvalitetnijeg poljoprivrednog zemljišta zbog širenja građevinskih zona na rubovima naselja; npr. poduzetnička zona Volnik u značajnoj je mjeri nastala na najkvalitetnijim obradivim površinama.
Otežan zakup poljoprivrednog zemljišta	Broj parcela pogodnih za poljoprivrednu proizvodnju je vrlo malen; većinu pogodnih parcela teško je zakupiti bilo da su one u privatnom ili državnom vlasništvu.
Zapušteno privatno poljoprivredno zemljište	Zemljište je teško legalno zakupiti zbog vrlo kompleksne vlasničke strukture; vlasnici nevoljko daju u zakup obradivo zemljište.
Rascjepkanost / usitnjenost parcela	Otežava racionalno korištenje resursa te smanjuje produktivnost i rentabilnost poljoprivredne proizvodnje.
Neriješeni imovinskopravni odnosi	Otežavaju prodaju, zakup ili zamjenu poljoprivrednog zemljišta.
Neadekvatna mreža poljskih putova	Smanjena pristupačnost poljoprivrednim površinama (maslinici, pašnjaci, lokve). Većinu starih poljskih putova treba prilagoditi današnjim potrebama te izgraditi nove. Nedostupnost potencijalnih lokacija za smještaj pčelinjaka
Nekontrolirano rušenje povijesnih suhozida	Prilikom probijanja novih poljskih putova stari suhozidi se neplanski ruše; ne postoje stručne smjernice za definiranje optimalnih trasa, odnosno načina širenja postojećih putova.
Nerazvijen sustav navodnjavanja iz alternativnih izvora	Navodnjavanje intenzivnih kultura moguće je samo iz vodovodne mreže što zbog visoke cijene vode poskupljuje proizvodnju i smanjuje konkurentnost.
Insularnost	Prometna povezanost trajektom poskupljuje troškove poslovanja i time smanjuje konkurentnost.
Nedovoljan broj stanovnika i neadekvatna dobna struktura	Sve manji udio mladih i tendencija njihovog iseljavanja smanjuje broj potencijalnih novih poljoprivrednika. Stariji poljoprivrednici su manje spremni na promjene i prilagođavanje novim trenovima u poljoprivredi. Malo domicilnih potrošača; prodaja je orijentirana na turističko tržište te manjim dijelom na tržišta izvan otoka.
Nemotiviranost mladih za bavljenje poljoprivredom	Sve se manje mladih odlučuje za bavljenje poljoprivredom; radije se opredjeljuju za neko od uslužnih zanimanja.
Mali broj profesionalnih poljoprivrednika	Velikoj većini OPG-a poljoprivreda je dopunska djelatnost – nedostatna motivacija za širenje proizvodnje, nove investicije, uvođenje novih tehnologija, stalno obrazovanje.
Nepoduzetnost poljoprivrednika	Nedostaje poduzetničkog duha i spremnosti na rizik; izostaju značajnija ulaganja, širenje postojeće proizvodnje i uvođenje novih proizvoda.
Nedovoljna obrazovanost poljoprivrednika iz područja agronomije i veterine	Prepreka za intenzifikaciju proizvodnje, uvođenje novih tehnologija i još bolju međusobnu suradnju.

Nedovoljno korištenje razvojnih fondova	Propuštena prilika za osiguravanje sredstva iz EU fondova za unapređenje poljoprivredne proizvodnje (do sada nije kandidiran niti jedan projekt).
Nelegalna prodaja janječeg mesa	Nelegalno tržište janječeg mesa stvara nelojalnu konkurenciju PZ Cres i ugrožava opstojnost klaonice.
Nemogućnost prodaje ovčje / janjeće kože i vune	Nedostatak potražnje ovčje vune i kože rezultira problemom njihovog neadekvatnog zbrinjavanja, odnosno onečišćenjem okoliša.
Nema proizvodnje stočne hrane (voluminozne krme)	Ovisnost ovčara o stočnoj hrani (voluminoznoj krmi) s kopna značajno poskupljuje proizvodnju; proizvodnja voluminozne krme je napuštena (vrlo male i neadekvatne površine, a dodatni problem je i strana vrsta – jelen lopatar).
Suhozidi (gromače) se ne obnavljaju	Dovodi do erozije zemljišta na strmim terenima te urušavanja fizičkih granica između pašnjačkih površina; mijenjaju se vizure krajolika.
Progresivno zarastanje pašnjaka smrekom (<i>Juniperus oxycedrus</i>)	Sve ekstenzivniji način uzgoja ovaca i smanjena briga za pašnjake pogoduju širenju smreke; smanjuju se i degradiraju pašnjačke površine; otežano je gospodarenje stadima ovaca (sakupljanje); otežan je i izlov stranih vrsta.
Pošumljavanje pašnjačkih površina	Dio pašnjačkih površina u državnom vlasništvu je ušao u šumskogospodarsku osnovu područja i pošumljavaju se borovima ispod kojih ima vrlo malo vegetacije za ispašu ovaca. Pašnjače površine se smanjuju.
Prisutnost stranih vrsta sisavaca	Strane vrste (divlje svinje i jeleni lopatari) čine velike štete poljoprivrednoj proizvodnji (prvenstveno ovčarstvu i voćarstvu).
Nedovoljna suradnja lovaca i ovčara	Pojedina lovačka društva i ovčari vrlo teško komuniciraju što rezultira nedostatkom dogovora u svezi izlova (potpunog uklanjanja) stranih vrsta.
Tramontana nema javnu vodovodnu mrežu	Otežana opskrba vodom za napajanje ovaca
Neučinkovitost i ograničena primjena mjera za smanjenje alternativne rodnosti maslina	Velike oscilacije u urodu maslina velikim su dijelom uzrokovane otežanom primjenom adekvatnih mjera zaštite od štetočinja (svrdalš, maslinin moljac i muha, paunovo oko). Nedovoljna učinkovitost pojedinih mjera odvraća maslinare od njihove primjene.
Napuštena proizvodnja grožđa	Na otoku je nestala komercijalna proizvodnja vina od lokalno proizvedenog grožđa; ostala samo proizvodnja za vlastite potrebe.
Nedovoljno istražene lokalne sorte trešanja, smokava i loze	Lokalni poljoprivrednici smatraju da su neke sorte trešanja i smokve autohtone, odnosno tipične za područje otoka Cresa, ali ne postoje znanstveni dokazi koji potkrepljuju to navode. Nedostatak podataka onemogućuje podizanje matičnih nasada i intenzivnije korištenje lokalnog sortimenta.
Nema matičnih nasada domaćih sorti voća i vinove loze i organizirane rasadničarske proizvodnje	Valorizacija domaćih sorti i širenje njihove proizvodnje putem certificiranog rasadničarskog materijala nije moguće bez matičnih nasada; razmnožavanje i sadanja novih stabala domaćih sorti prepušteno samostalnom kalemljenju.
Nedovoljno razvijeno pčelarstvo	Mnoge pogodne lokacije medonosnog bilja zauzeli su pčelari koji dolaze s kopna. Za domaće pčelare više nema slobodnih atraktivnih lokacija za smještaj pčelinjaka.
Nedovoljno korištenje samoniklog bilja	Postoji samo jedna destilerija za proizvodnju eteričnih ulja (mali kapacitet); samoniklo bilje se ne koristi za pripremu uvaraka i u druge svrhe.
Nedovoljni kapaciteti za preradu voća i povrća	Značajne količine voća koje ne podnosi dugotrajno skladištenje (trešnje, smokve ...) propadnu zbog nedostatka pogona za preradu (sušenje, proizvodnja pekmeza, rakija,...)
Prestanak proizvodnje tradicionalnih proizvoda	Nestala je komercijalna proizvodnja nekih tradicionalnih poljoprivrednih proizvoda (sir, gudič, aromatične rakije, vinova loza/vino)
Nedovoljno brendiranje proizvoda	Samo je maslinovo ulje dobilo brend (zaštićena oznaka izvornosti).

Nema sustavne i koordinirane promidžbe tipičnih lokalnih proizvoda	Ne postoji popis tipičnih poljoprivrednih / prehrambenih proizvoda koji se organizirano i sustavno promoviraju na lokalnom i nacionalnom tržištu. Postoje sporadične, zasebne i nepovezane inicijative koje ne ostvaruju moguće sinergijske učinke.
Nema tipičnog „poljoprivredno-prehrambenog“ suvenira	Cres nema prepoznatljiv suvenir na bazi poljoprivrednog, odnosno prehrambenog proizvoda
Turistička zajednica nije proaktivna	TZ ne osmišljava nove inicijative putem kojih bi se valorizirali i promovirali tipični poljoprivredni / prehrambeni proizvodi, posebice kroz lokalnu gastronomiju. Nedostatno se povezuje poljoprivredni i turistički sektor.
Nerazvijen zajednički plasman proizvoda	PZ Cres organizirano otkupljuje samo maslinovo ulje i janjetinu; cijene nisu atraktivne u odnosu na one koje se postižu izravnom (ponekad i nelegalnom) prodajom. Ostale proizvode poljoprivrednici samostalno plasiraju na tržište. Nepostojanje otkupa je jedan od čimbenika koji destimulira povećanje proizvodnje.
Neriješen pravni status gradske tržnice	Izravna prodaja voća i povrća tradicionalno se odvija na središnjem gradskom trgu na temelju članaka 31. i 32. Pravilnika o minimalnim tehničkim i drugim uvjetima koji se odnose na prodajne objekte, opremu i sredstva u prodajnim objektima i uvjetima za prodaju robe izvan prodavaonica. Pribavljanje potrebnih dozvola prilično je složeno.
Nedovoljna iskorištenost PZ-a	Zadruga (osim ulja i janjetine) nedovoljno doprinosi objedinjavanju plasmana poljoprivrednih proizvoda; Zadrugari nedovoljno koriste zadružne potencijale (npr. mogućnost klanja i prodaje janjaca).
Kratka turistička sezona ograničava potencijalno tržište	Zbog prilično kratke turističke sezone gubi se prilika izravne prodaje proizvoda. Vrlo je slabo razvijen plasman poljoprivrednih / prehrambenih proizvoda putem turističko-ugostiteljskog sektora (plasman kroz restorane).
Slaba dostupnost usluga javnih institucija u poljoprivredi	Sve institucije (PSS, HPA, APPRRR, APZ) imaju urede izvan otoka (Rijeka, Delnice, Pazin).
Lokalna samouprava izdvaja nedovoljna financijska sredstva za razvoj poljoprivrede	Nizak udio sredstava iz gradskog proračuna koji se izdvaja za poljoprivredu (samo 0,6-0,8 %)

PRIJETNJE	Objašnjenje
Klimatske promjene	Povećanje učestalosti vremenskih ekstrema (dulja sušna i kišna razdoblja, nevremena – jaki vjetrovi, tuča i intenzivna kiša) ima veliki utjecaj na poljoprivrednu proizvodnju
Djelovanje lovačkog lobija	Pojedinim lovačkim udrugama nije u interesu potpuno uklanjanje stranih vrsta (tzv. alohtone divljači) s otoka
Gubitak interesa za tradicionalnu poljoprivredu	Udio nedomicilnog stanovništva u ukupnoj populaciji se povećava; novi stanovnici manje su vezani uz tradicionalnu otočnu poljoprivredu, a otežano im je i raspolaganje poljoprivrednim zemljištem
Neadekvatna potpora PGŽ u razvoju poljoprivrede	Primorsko-goranska županija je do sada sudjelovala u razvoju poljoprivrede prvenstveno kroz financijsku potporu, uz nedovoljnu stručnu potporu i koordinaciju aktivnosti čije unaprjeđenje nije predviđeno u planskim dokumentima do 2020. godine.
Zakonske odredbe koje ne poštuju specifičnosti otočne poljoprivrede	Donošenje zakonskih rješenja koja su teško primjenjiva na području Cresa, odnosno ne zadovoljavaju specifične potrebe poljoprivrednika
Česte promjene zakona	Otežano je dugoročno planiranje – djeluje destimulirajuće na poduzetničku klimu
Porast cijena energenata	Porast cijena repromaterijala; smanjenje broja turista (primarni kupci)
Zagađenje mora (nafta)	Smanjenje broja turista (primarni kupci)
Veliki trgovački lanci	Osvajanje velikog tržišnog udjela niskim cijenama robom iz uvoza i iz intenzivnog uzgoja

PRILIKE	Objašnjenje
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj - EAFRD	Dostupna su bespovratna sredstva za sufinanciranje ulaganja.
LEADER program	Grad Cres se nalazi u području djelovanja LAG-a „Kvarnerski otoci“. Akreditacijom LAG-a bit će dostupna su bespovratna sredstva za provedbu različitih aktivnosti ruralnog razvoja.
Dostupnost kreditnih linija / HAVOR	Povoljni kreditni programi za poticanje i razvoj poljoprivredne proizvodnje.
Sve veća potražnja nacionalnih / lokalnih proizvoda	U porastu je udio domaćih potrošača i turista koji pri kupnji prednost daju hrvatskim, odnosno lokalnim proizvodima (carbon footprint).
Sve veća potražnja ekoloških proizvoda	U porastu je udio domaćih potrošača i turista koji pri kupnji prednost daju proizvodima iz ekološke proizvodnje.
Mogućnost zaštite autohtonih proizvoda	Poslovne prakse i zakoni omogućuju brendiranje lokalnih i autohtonih proizvoda.
Povećanje broja i kvalitete smještajnih jedinica na području Malog Lošinja	Tržište Malog Lošinja zbog svoje blizine i veličine idealno je za plasman creskih proizvoda
Članstvo RH u EU	Jednostavan plasman roba na velikom europskom tržištu.
Spremnost Istre na suradnju u poljoprivredi	Istarska županija ima vrlo razvijen poljoprivredni / prehrambeni / gastronomski sektor; njene javne ustanove u poljoprivredi su vrlo otvorene za suradnju sa subjektima s područja Cresa.

11. VIZIJA CRESKE POLJOPRIVREDE 2025.

Grad Cres ima stabilnu proizvodnju nacionalno prepoznatljivih tradicionalnih poljoprivrednih proizvoda (maslinovo ulje i janjeće meso) koji se pretežito prodaju na lokalnom tržištu.

Razina samodostatnosti te raznovrsnost manje značajnih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u stalnom je porastu.

Posebna pozornost pridaje se uporabi tradicionalnih metoda uzgoja kojima se pridonosi očuvanju okoliša i tipičnog otočnog krajobraza, a u skladu s time povećan je i udio površina pod ekološkom proizvodnjom.

Zainteresirani poljoprivrednici mogu na jednostavan način doći do poljoprivrednog zemljišta, a strane vrste sisavaca su iskorijenjene, što pridonosi povećanju broja profesionalnih poljoprivrednika.

Poljoprivrednici bolje surađuju s ostalim lokalnim dionicima čime su postignuti sinergijski razvojni učinci.

Posjetitelji su dobro upoznati s otočnom gastronomskom ponudom koju rado konzumiraju.

12. CILJEVI

CILJ 1. OSIGURANJE TEMELJNIH UVJETA ZA POLJOPRIVREDNU PROIZVODNJU

Poljoprivredna proizvodnja je specifična gospodarska djelatnost koja više od bilo koje druge djelatnosti ovisi o prirodnim uvjetima proizvodnje. Stabilnu poljoprivrednu proizvodnju, stoga, nije moguće organizirati bez osiguranja povoljnih uvjeta koji će omogućiti da se uz što manje troškove ulaganja postignu što veći rezultati proizvodnje.

Temeljni čimbenik poljoprivredne proizvodnje je zemljište zbog čega je poljoprivreda neminovno povezana s određenim teritorijem te se, za razliku od većine industrijskih proizvodnji, ne može obavljati neovisno o pedološkim karakteristikama područja. Osim o bonitetu tla, vrste poljoprivrednih proizvoda koje je moguće proizvesti na određenom području te njihova količina i kvaliteta ovise i o klimi te svojstvima uzgajanih biljaka i životinja. Pod utjecajem navedenih čimbenika, na području otoka Cresa došlo je do dugoročne specijalizacije poljoprivrede zbog koje nije moguća brza preorijentacija poljoprivredne proizvodnje radi prilagodbe eventualnim novim zahtjevima tržišta. Stoga je potrebno osigurati prijeko potrebne uvjete koji će omogućiti nastavak i razvoj tradicionalnih grana poljoprivrede te povećanje uzgoja danas manje važnih proizvoda.

Osiguranje povoljnih uvjeta za poljoprivrednu proizvodnju vrlo je važno i radi njene profitabilnosti. Naime, o uvjetima proizvodnje ovisi potreba i mogućnost primjene različitih agrotehničkih mjera i stupanj njihove mehaniziranosti uslijed čega različiti proizvođači istog proizvoda mogu imati veće ili manje troškove proizvodnje te u konačnici i zarade. U mnogim drugim djelatnostima se u slučaju smanjene zarade može promijeniti asortiman ili čak preseliti proizvodnju na neko drugo mjesto, što nije slučaj s poljoprivredom zbog njene ovisnosti o zemljištu, dugogodišnjim nasadima te objektima poput suhozida ili lokvi za napajanje stoke. Nemogućnost kontrole prirodnih i okolišnih čimbenika koji utječu na poljoprivrednu proizvodnju rezultira oscilacijama u prinosima i kvaliteti proizvoda, koje se ponekad i vrlo značajne, zbog čega se dio investicija u poljoprivredi mora stalno usmjeravati na ublažavanje i otklanjanje negativnog djelovanja prirodnih čimbenika te na stvaranje povoljnih uvjeta proizvodnje.

Stoga će se ovim strateškim ciljem osigurati temeljni uvjeti za poljoprivrednu proizvodnju, prije svega omogućavanjem poljoprivrednicima da dođu do dovoljnih količina kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta te poduzimanjem aktivnih mjera za smanjenje rizika od šteta, čime će u konačnici osigurati stabilnost prihoda i mogućnost povećanja zarade poljoprivrednih proizvođača.

Prioritet 1.1. – Olakšavanje raspolaganja poljoprivrednim zemljištem

Poljoprivredno tlo i zemljište spadaju u prirodne resurse koji su ograničeni i neobnovljivi te bez kojih nije moguće uspostaviti klasičnu poljoprivrednu proizvodnju. Ograničena dostupnost poljoprivrednog zemljišta na otoku Cresu postaje sve izraženija na što s jedne strane utječu prirodni čimbenici, a s druge strane složeni imovinskopravni odnosi. Raspoloživost kvalitetnih poljoprivrednih parcela se posljednjih desetljeća smanjuje uslijed njihove sve veće izloženosti postupnoj, ali konstantnoj, degradaciji izazvanoj sukcesijom vegetacije na napuštenim obradivim površinama i krškim pašnjacima. Navedeni proces značajno narušava i umanjuje izvornu funkcionalnost poljoprivrednog zemljišta te se s prolaskom vremena sve više povećavaju predviđeni investicijski troškovi eventualnog ponovnog privođenja svrsi takvog zemljišta. Uporabna vrijednost dijela pašnjačkih površina smanjuje se i zbog onečišćenja uzrokovanog ovčjom vunom koja se na njima odlaže u nedostatku drugog rješenja. Jedan od uzroka smanjene uporabe poljoprivrednog zemljišta jest i problem neriješenih imovinskopravnih odnosa. Karakter zemljišnog vlasništva je bitan čimbenik poljoprivredne proizvodnje, pa nejasni odnosi između posjednika (korisnika) zemlje i njenog vlasnika, bilo da se radi o privatniku ili državi, djeluje destimulirajuće na investicije i razvoj poljoprivrede. U sklopu ovog prioriteta poduzet će se stoga neke mjere koje će poljoprivrednicima olakšati raspolaganje poljoprivrednim zemljištem, čime će se u konačnici osigurati temeljni resurs za poljoprivrednu proizvodnju.

Mjera 1.1.1. – Uređenje mreže poljskih putova

Mjera 1.1.2. – Krčenje zaraslih pašnjaka

Mjera 1.1.3. – Razvoj sustava zbrinjavanja/iskorištavanja vune

Mjera 1.1.4. – Razvoj inovativnog modela korištenja neobrađenog privatnog poljoprivrednog zemljišta

Mjera 1.1.5. – Stručna pomoć poljoprivrednim gospodarstvima pri podnošenju zahtjeva za zakup državnog poljoprivrednog zemljišta

Prioritet 1.2. – Smanjenje šteta u poljoprivrednoj proizvodnji

Poljoprivredna proizvodnja u velikoj mjeri ovisi o utjecaju okolišnih čimbenika, koji su često puta teško predvidivi, a njihovo djelovanje nije uvijek moguće spriječiti ili ublažiti. Utjecaj okoline može biti posebice izražen u ekstenzivnim načinima uzgoja, u kojima je intervencija čovjeka svedena samo na uporabu prijeko potrebnih uzgojnih mjera. Upravo se na takav – ekstenzivan – način na Cresu uzgajaju maslina i ovca, od kojih se u konačnici dobiju dva gospodarski najznačajnija poljoprivredna proizvoda: maslinovo ulje i janjetina. S obzirom na izrazito ekstenzivan karakter tih dviju proizvodnji potrebno je poduzeti mjere koje će na sustavan i trajan način smanjiti negativne utjecaje dvaju najznačajnijih okolišnih čimbenika – stranih vrsta sisavaca i klimatskih promjena. Strane vrste uzrokuju izravne i neizravne štete prvenstveno ovčarima, ali povremene probleme stvara i voćarima. Klimatske promjene su posljednjih nekoliko godina imale gotovo katastrofalan učinak na urod maslina, bilo izravnim utjecajem na samu biljku ili neizravno, utjecajem na neuobičajeno intenzivnu pojavu bolesti i štetnika. Sve učestalija pojava velikih ljetnih vrućina ima veliki utjecaj i na ovčarstvo, dijelom

zbog sušenja pašnjaka, a dijelom zbog kroničnog manjka vode u lokvama (napajalištima) uzrokovanog većom evapotranspiracijom te većom potrošnjom vode od samih životinja. Stoga je svrha ovog prioriteta smanjiti štete u poljoprivrednoj proizvodnji (ovčarstvu i maslinarstvu) koristeći se prvenstveno mjerama koje će djelovati na sprječavanje i ublažavanje negativnih utjecaja dvaju najvažnijih okolišnih čimbenika.

Mjera 1.2.1. – Eradikacija stranih vrsta sisavaca

Mjera 1.2.2. – Čišćenje i uređenje lokvi

Mjera 1.2.3. – Unaprjeđenje zaštite maslina od bolesti i štetnika

CILJ 2. – POVEĆANJE PROIZVODNJE I KONKURENTNOSTI POLJOPRIVREDNIH I PREHRAMBENIH PROIZVODA

Poljoprivreda je dugo bila jedna od vodećih gospodarskih grana otoka Cresa, od koje je živio pretežni dio otočnih stanovnika. Drastičan demografski pad u drugoj polovici prošlog stoljeća, nepovoljni prirodni uvjeti za razvoj intenzivne poljoprivrede te ubrzani razvoj turističkog sektora, u kojem je domaće stanovništvo prepoznalo lakši izvor zarade, dovelo je značajnog smanjenja obujma poljoprivredne proizvodnje i raznovrsnosti proizvoda. Napuštene su mnoge obradive površine, uzgoj nekih životinjskih i biljnih vrsta te proizvodnja nekolicine tipičnih prehrambenih proizvoda.

Ovim se strateškim ciljem, stoga, želi povećati postojeća proizvodnja poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda i njihovih prerađevina, obnoviti proizvodnja tradicionalnih proizvoda te potaknuti pokretanje proizvodnje novih proizvoda. Proizvodnja najznačajnijih poljoprivrednih proizvoda (maslinovo ulje i janjetina) dobro je uhodana, a kvaliteta proizvoda vrlo visoka te će se njihov daljnji razvoj omogućiti prvenstveno osiguranjem temeljnih uvjeta za poljoprivrednu proizvodnju. Stoga će se poticanjem razvoja održive poljoprivrede te povećanjem primjene znanje, inovacija i novih tehnologija nastojati valorizirati neiskorišteni lokalni resursi, posebice autohtone sorte i tradicionalni otočni proizvodi koji zasigurno mogu postati vrlo konkurentni na lokalnom turističkom tržištu.

Prioritet 2.1. – Poticanje razvoja održive poljoprivrede

Veliki dio otočnih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda plasira se na lokalnom turističkom tržištu koje će u budućnosti, zbog sveprisutnih trendova u Europi, sve više tražiti proizvode iz održive poljoprivrede. U okviru ovog prioriteta će se stoga poticati razvoj ekološke proizvodnje te proizvodnje i prerade aromatičnog i ljekovitog bilja koje su za sada tek u povojima, premda na otoku postoje vrlo dobri uvjeti za njihov razvoj. Potražnja gostiju za autentičnim lokalnim prehrambenim suvenirima dodatno opravdava poticanje već spomenutih proizvodnji, kao i poticanje proizvodnje prerađevina od voća i povrća. U cilju povećanja proizvodnje i konkurentnosti već postojećih proizvoda te poticanja proizvodnje novih, radi povećanja njihove raznovrsnosti, Grad Cres treba ojačati već postojeći program

potpore poljoprivredi i ruralnom razvoju te olakšati poljoprivrednim gospodarstvima pristup kapitalu. Prethodno navedeno će se postići putem sljedećih mjera:

Mjera 2.1.1. – Poticanje razvoja ekološke poljoprivrede

Mjera 2.1.2. – Poticanje uzgoja i prerade aromatičnog i ljekovitog bilja

Mjera 2.1.3. – Poticanje prerade voća i povrća

Mjera 2.1.4. – Jačanje Programa potpora poljoprivredi i ruralnom razvoju

Mjera 2.1.5. – Olakšavanje pristupa financijskim sredstvima za investicije

Prioritet 2.2. – Povećanje primjene znanja, inovacija i novih tehnologija

Smanjenje broja poljoprivrednika u posljednjih šezdesetak godina te prelazak poljoprivrede iz primarne u dopunsku djelatnost dovelo je do djelomičnog ili potpunog napuštanja proizvodnje mnogih tradicionalnih proizvoda. To je rezultiralo prestankom razvoja, a u nekim slučajevima i zaboravom tradicionalnih znanja i vještina uzgoja ili proizvodnje pojedinih proizvoda te gubitkom ili ugrožavanjem opstanka lokalnog genetskog materijala. Ponovnim pokretanjem proizvodnje nekih tradicionalnih proizvoda te očuvanjem i gospodarskom valorizacijom lokalnog i autohtonog genetskog materijala stvorit će se preduvjeti za povećanje ukupne proizvodnje i konkurentnosti otočne poljoprivrede. Povećanje obujma proizvodnje i konkurentnosti pojedinih proizvoda temeljit će se prvenstveno na korištenju suvremenih znanstvenih i tehnoloških dostignuća kojima će se unaprijediti postojeći uzgojni i proizvodnji procesi. Stoga je cilj ovog prioriteta povećati primjenu znanja, inovacija i novih tehnologija, a postići će se intenziviranjem suradnje sa stručnim i znanstvenim institucijama. U sklopu ovog prioriteta predviđeno je provođenje mjera koje će na sustavan način, a na temelju suvremenih znanstvenih spoznaja, rezultata praktičnih istraživanja na terenu te primjene najboljih praksi, omogućiti očuvanje i gospodarsku valorizaciju lokalnog genetskog materijala, obnovu proizvodnje nekih tradicionalnih proizvoda te usklađivanje proizvodnje sa zakonskom regulativom.

Mjera 2.2.1. – Istraživanje gospodarskih vrijednosti lokalnih i uvedenih sorti trešanja cijepljenih na različitim podlogama

Mjera 2.2.2. – Podizanje matičnih nasada autohtonih sorti maslina i vinove loze

Mjera 2.2.3. – Poticanje uzgoja uzgojno valjanih grla ovaca pasmine cresa ovaca

Mjera 2.2.4. – Poticanje proizvodnje povrća u zatvorenom prostoru i primjene novih sustava navodnjavanja

Mjera 2.2.5. – Poticanje ponovnog pokretanja proizvodnje ovčjeg sira i suhomesnatih proizvoda uz primjenu suvremenih tehnologija

Mjera 2.2.6. – Revitalizacija uzgoja pitomog kestena

Mjera 2.2.7. – Preseljenje klaonice PZ Cres u industrijsku zonu Volnik

CILJ 3. – UNAPRJEĐENJE MARKETINGA POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA

Uvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u Hrvatsku u stalnom je porastu, a tržište je sve dinamičnije, posebice nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju. Žele li ostati u igri,

poljoprivredni proizvođači se moraju prilagoditi potrebama tržišta i ponuditi proizvode u skladu sa zahtjevima potrošača. Mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva ne mogu cijenom konkurirati velikim gospodarstvima i uvoznim proizvodima pa je plasman proizvoda na tržište jedan od većih problema s kojima se suočavaju. Creski se poljoprivrednici nastoje prilagoditi navedenim okolnostima koristeći prednosti uvjeta u kojima proizvode i posluju, a prije svega prilike i mogućnosti koje im pruža lokalno turističko tržište. Današnji gosti sve više traže lokalne gastronomske specijalitete, ali i općenito lokalno proizvodnu hranu. Creski poljoprivredni proizvođači instinktivno su prepoznali navedene elemente potražnje tržišta na kojemu, međutim, uglavnom nastupaju individualno, bez sustavne suradnje i jasne marketinške strategije.

Potrebno je stoga unaprijediti postojeće stanje tržišta poljoprivrednih proizvoda i ojačati postojeće dobre inicijative fokusirajući se prvenstveno na lokalno tržište i pojedine specifične tržišne niše. To će se postići sustavnom promidžbom lokalnih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda i proizvođača, razvojem postojećih i novih kanala prodaje te zajedničkog plasmana proizvoda, kao i uspostavom bolje suradnje među subjektima koji se pojavljuju u lancu između proizvođača i potrošača, s posebice onih koji djeluju u turističkom sektoru.

Prioritet 3.1. – Intenziviranje promidžbenih aktivnosti

Posebnost i kvaliteta creske janjetine, maslinova ulja, trešanja, smokava i mnogih drugih svježih i prerađenih proizvoda izviru iz teritorija, iz posebnosti pasmina i sorata te umijeća tradicionalnog načina proizvodnje kojim se služe creski poljoprivrednici. Današnji turisti su u potrazi za takvim proizvodima i jelima spravljanim od njih. Ovim se prioritetom stoga želi na sustavan i planski način informirati potencijalne potrošače o lokalnom podrijetlu i specifičnim karakteristikama određenih proizvoda. To će se postići provedbom sljedećih mjera:

Mjera 3.1.1. – Razvoj kratkog lanca prodaje i zajedničkog žiga „0 km“

Mjera 3.1.2. – Promidžba zaštićenih oznaka izvornosti „Ekstra djevičansko maslinovo ulje Cres“ i „Creska janjetina“

Mjera 3.1.3. – Organiziranje tematskih dana poljoprivrednih proizvoda

Prioritet 3.2. – Olakšavanje prodaje proizvoda

Osim relativno malih količina maslinovog ulja i janjetine koje poljoprivredni proizvođači plasiraju na tržište putem PZ Cres, cjelokupnu proizvodnju prodaju samostalno, bilo izravnom prodajom potrošaču ili kupcima poput voćarnica, restorana i hotela. Izravnom prodajom potrošaču, poljoprivrednik gubi puno vremena koje bi mogao korisnije upotrijebiti za rad na proizvodnji. To je posebno izraženo kod većih proizvođača kojima stoga treba stvoriti uvjete za udruživanje radi zajedničkog te u konačnici i lakšeg plasmana proizvoda. Manji proizvođači imaju više vremena pa im se izravna prodaja, bilo na kućnom pragu ili na gradskoj, odnosno seljačkoj tržnici više isplati s obzirom da se prodajom krajnjem potrošaču postižu i više cijene.

Stoga će mjere planirane u sklopu ovog prioriteta dijelom biti usmjerene i na stvaranje uvjeta koji će malim poljoprivrednicima olakšati izravnu prodaju proizvoda.

Mjera 3.2.1. – Razvoj otkupa (zajedničke prodaje) proizvoda

Mjera 3.2.2. – Organiziranje seljačke tržnice

Mjera 3.2.3. – Reguliranje rada gradske tržnice

Prioritet 3.3. – Jačanje suradnje među dionicima

Veliki dio lokalnih poljoprivrednih proizvoda prodaje se u vrijeme turističke sezone, posredno ili neposredno gostima koji borave na području otoka Cresa i Lošinja. Potencijal tog tržišta međutim nije dovoljno iskorišten te postoji još jako puno prostora za porast potražnje, posebice od strane slastičara, ugostitelja i hotelijera. Svrha ovog prioriteta jest bolje koordiniranje suradnje među subjektima iz poljoprivrednog i turističkog sektora koja će doprinijeti pokretanju novih inicijativa za promociju lokalnih gastronomskih specijaliteta i povećanju uporabe lokalnih poljoprivrednih proizvoda u ugostiteljskim objektima cresko-lošinjskog otočja. Veliki tržišni potencijal otoka Lošinja iskoristit će se postizanjem strateških dogovora između turističko-ugostiteljskih poduzeća s područja Lošinja i creskih poljoprivrednih proizvođača.

Mjera 3.3.1. – Koordiniranje suradnje među dionicima

Mjera 3.3.2. – Postizanje strateškog dogovora s velikim kupcima iz Malog Lošinja

CILJ 4. – JAČANJE KOMPETENCIJA ZA RAZVOJ POLJOPRIVREDE

Posjedovanje specifičnih kompetencija i vještina jedan je od vrlo važnih čimbenika uspjeha u svakoj gospodarskoj djelatnosti te predstavlja temelj za postizanje konkurentnosti u modernom gospodarstvu. Premda se značajan dio poljoprivredne proizvodnje na otoku Cresu temelji na tradicionalnim postupcima uzgoja biljaka i životinja, u poljoprivrednu praksu su uvedeni i suvremeni proizvodni postupci i tehnologije koji uključuju uporabu pesticida, lijekova za životinje, mineralnih gnojiva, sustava za natapanje i sl. Većina tehnoloških postupaka definirana je regulativom iz područja poljoprivrede. Osim toga, poljoprivredna se gospodarstva u svom poslovanju sve više oslanjaju na razne vrste potpora kojima ostvaruju dio dohotka, ali ih koriste i za provedbu investicija.

Posjedovanje posebnih kompetencija je stoga ključno, ne samo za učinkovitu primjenu određenih agrotehničkih ili zootehničkih mjera, već i za usklađivanje njihove primjene s važećom zakonskom regulativom te ostvarivanje prava na različite vrste potpora. S obzirom da se velika većina nositelja i članova obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava poljoprivredom bavi kao dopunskim zanimanjem, nemaju vremena ni motivacije dodatno se obrazovati radi detaljnijeg upoznavanja s novostima iz područja poljoprivredne proizvodnje i zakonodavstva, pa u pravilu pohađaju samo obvezatne tečajeve. Stoga je, u cilju jačanja kompetencija za razvoj poljoprivrede, potrebno sustavno i trajno raditi na razvoju ljudskih

potencijala, počevši već od osnovnoškolske dobi. Kako, međutim, poljoprivredni sustav postaje sve složeniji, poljoprivrednici nisu u stanju razviti sve kompetencije koje su im nužne za kvalitetno i propisno obavljanje svojih aktivnosti, pa im je potrebno osigurati kvalitetnu institucionalnu stručnu potporu.

Prioritet 4.1. – Razvoj ljudskih potencijala

Potreba za razvojem ljudskih potencijala proizlazi iz činjenice da su oni jedan od ograničavajućih čimbenika razvoja poljoprivrede. Ljudske potencijale u ovom slučaju možemo definirati kao kvalificiranost osoba, tj. kao ukupnost njihovog znanja, vještina, sposobnosti i iskustva, ali i kao njihova motiviranost za bavljenje poljoprivredom. Razina formalne stručne spreme creskih poljoprivrednika je relativno dobra, ali ne obuhvaća znanja iz područja poljoprivrede. Stoga, u svjetlu brzih i ponekad značajnih promjena tehnoloških i administrativno-zakonskih rješenja, a u cilju povećanja kvalitete i rasta konkurentnosti otočne poljoprivrede, uvođenje kontinuiranog obrazovanja poljoprivrednika postaje imperativ. Za rast otočne poljoprivrede ne manje važna nije ni motivacija osoba, posebice mladih, kako za bavljenje poljoprivredom tako i za stjecanjem novih znanja i iskustava. Zato je cilj ovog prioriteta zainteresirati i motivirati mlade ljude osnovnoškolske dobi za bavljenje poljoprivredom te uspostaviti neformalni sustav cjeloživotnog obrazovanja lokalnih poljoprivrednika, što će se postići provedbom sljedećih mjera:

Mjera 4.1.1. – Osnivanje školske zadruge

Mjera 4.1.2. – Osnivanje „Poljoprivredne akademije“

Prioritet 4.2. – Unaprjeđenje stručne potpore poljoprivrednim gospodarstvima

Ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju poljoprivrednim proizvođačima su pružene mnoge nove prilike za unaprjeđenje poslovanja, ali se istodobno značajno povećao broj normi, zakona i administrativnih obveza s kojima moraju uskladiti poslovanje. Pohađajući obvezne tečajeve, poljoprivrednici stječu minimalne kvalifikacije koje im, međutim, nisu dovoljne za snalaženje u šumi natječaja, obrazaca, pravilnika i zakona, kao ni za pravilnu i učinkovitu primjenu agrotehničkih i zootehničkih mjera. Pomoć pri popunjavanju zahtjeva za izravna plaćanja creskim poljoprivrednicima puža službenik Grada Cresa, a aktivnosti praćenja pojave štetočinja u maslinicima provodi agronom PZ Cres. Time se, međutim, zadovoljava samo manji dio potreba lokalnih poljoprivrednika za tehničkom pomoći. Svrha ovog prioriteta jest pružiti poljoprivrednicima svu potrebnu stručnu pomoć koja će im omogućiti lakše poslovanja i razvoj gospodarstva kroz ostvarenje sljedećih mjera:

Mjera 4.2.1. – Otvaranje veterinarske ambulante

Mjera 4.2.2. – Otvaranje područnog ureda LAG-a „Kvarnerski otoci“

Mjera 4.2.3. – Otvaranje ureda savjetodavne službe

13. MJERE

Mjera	1.1.1. – Uređenje mreže poljskih putova
Strateški cilj	1. Osiguranje temeljnih uvjeta za poljoprivrednu proizvodnju
Prioritet	1.1 Olakšavanje raspolaganja poljoprivrednim zemljištem
Kontekst	<p>Poljoprivredna proizvodnja na otoku Cresu oduvijek je bila vrlo ekstenzivna te se temeljila na isključivoj uporabi ljudskog rada, odnosno uporabi stoke (goveda, konji, magarci) za prijevoz tereta. Premda je ekstenzivnost i dalje ostala jedna od temeljnih karakteristika creske poljoprivrede, suvremeni poljoprivrednici nastoje olakšati pojedine operacije, pri čemu pristup poljoprivrednim površinama vozilima ima ključnu ulogu.</p> <p>U posljednjih 15-ak godina creski su maslinari uredili 30-ak kilometara poljskih putova što je pridonijelo obnavljanju starih maslinika i općenitom povećanju interesa lokalnog stanovništva za uzgoj maslina. Sličan trend je u tijeku među ovčarima, koji obnovom starih i probijanjem novih putova omogućuju lakši prijevoz hrane i vode do ovaca.</p> <p>Daljnje širenje mreže poljskih putova uvjet je bez kojeg neće biti moguće unaprijediti poljoprivrednu proizvodnju, prvenstveno maslinarstvo, ovčarstvo i pčelarstvo.</p>
Ciljevi	Olakšati pristup poljoprivrednom zemljištu obnovom postojećih i izgradnjom novih poljskih putova
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Izrada plana obnove (uređenja) izgradnje poljskih putova za područje Cresa i mjesnih odbora • Izbor cesta za kandidiranje na javna sredstva • Priprema projektne dokumentacije za kandidiranje na program ruralnog razvoja (podmjera 4.3) • Prikupljanje sredstava namjenskim izdvajanjem iz dijela cijene za preradu maslina • Uređenje putova u skladu s godišnjim planovima
Rezultati	Obnovljen je dio postojećih i sagrađeni su novi poljski putovi
Nositelj	OTRA
Partneri	Udruga „Uluka“ Cres, Udruga „Pramenka“ Orlec, Udruga pčelara „Kuš“ Mali Lošinj-Cres, mjesni odbori s područja Grada Cresa
Korisnici	maslinari, uzgajivači ovaca, pčelari, turisti (korištenje u vidu pješačkih staza)
Vremenski okvir	2017.-2020.
Procjena proračuna	150.000 kuna godišnje
Izvori financiranja	PRR podmjera 4.3.3, Proračun PGŽ, Proračun Grada Cresa
Pokazatelji rezultata	Duljina (u km) izgrađenih ili obnovljenih poljskih putova

Mjera	1.1.2. – Krčenje zaraslih pašnjaka
Strateški cilj	1. Osiguranje temeljnih uvjeta za poljoprivrednu proizvodnju
Prioritet	1.1 Olakšavanje raspolaganja poljoprivrednim zemljištem
Kontekst	Posljednjih 20-ak godina primjetan je postupan, ali stalan trend smanjenja broja ovaca koje se uzgajaju na otoku. Posljedica toga jest potpuno napuštanje dijela pašnjačkih površina, odnosno smanjenje brige oko

	njihovog održavanja uslijed čega dolazi do njihovog zarastanja, u prvom redu smrekom. Osim smanjenja pašnjačkih površina, sukcesija vegetacije ima za posljedicu i otežan nadzor i sakupljanje ovaca, komplicira izlov stranih vrsta, smanjuje biološku raznolikost pašnjačkih ekosustava, mijenja karakterističan krajobraz središnjeg dijela otoka te povećava rizik od požara.
Ciljevi	Očistiti zarasle pašnjake od drvenastog raslinja čime će se unaprijediti uzgoj ovaca i olakšati izlov stranih vrsta
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Provedba pokusnog krčenja testiranjem različitih metoda na manjim površinama • Testiranje ekonomičnosti korištenja smreke u svrhu proizvodnje eteričnog ulja • Izbor najpogodnije metode i izrada akcijskog plana krčenja • Provedba krčenja
Rezultati	Na dijelu otočnih pašnjaka, posebice onih zaraslih smrekom, uklonjeno je drvenasto raslinje i ponovno su privedeni svrsi
Nositelj	Poljoprivredna zadruga Cres
Partneri	Udruga „Pramenka“ Orlec, Udruga uzgajivača ovaca cresko-lošinjskog arhipelaga „Lesa“, OTRA
Korisnici	ovčari, pčelari, lovci (olakšani izlov stranih vrsta)
Vremenski okvir	2017.-2020.
Procjena proračuna	150.000 kuna (uključuje samo početno krčenje nakon izrade akcijskog plana)
Izvori financiranja	Proračun PGŽ, Proračun Grada Cresa, PRR podmjera 4.4.1
Pokazatelji rezultata	Površina (u ha) iskrčenih pašnjaka

Mjera	1.1.3. – Razvoj sustava zbrinjavanja/iskorištavanja vune
Strateški cilj	1. Osiguranje temeljnih uvjeta za poljoprivrednu proizvodnju
Prioritet	1.1 Olakšavanje raspolaganja poljoprivrednim zemljištem
Kontekst	Ovce se strižu jednom godišnje, a dobiveno runo creske pramenke ima prosječnu masu od 1 kilograma. Stoga ukupna masa sirove vune koja se godišnje ostriže na otoku iznosi oko 12-15 tona. Vuna pramenke je gruba i loše kvalitete, a zbog načina uzgoja creskih ovaca i prilično prljava (puna biljnih primjesa). Takva vuna ima vrlo nisku tržišnu cijenu koja, uz visoke manipulativne troškove (sakupljanje i prijevoz s otoka), destimulira njen otkup. Zbog toga na otoku već dulji niz godina ne postoji organiziran otkup vune, a do sada nije uspostavljen ni sustav njenog zbrinjavanja. Ostrižena vuna se stoga u pravilu ostavlja na pašnjacima pa će takva praksa s vremenom prerasti u sve veći ekološki problem.
Ciljevi	Omogućiti uzgajivačima ovaca gospodarsko korištenje vune ili njeno besplatno zbrinjavanje
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Ispitivanje, u suradnji sa stručnim i znanstvenim institucijama, mogućnosti gospodarskog korištenja vune creske pramenke • Uspostava suradnje s drugim uzgajivačima ovaca u PGŽ i drugim krajevima Hrvatske radi zajedničkog rješavanja problema otkupa, odnosno zbrinjavanja vune • Uspostava sustava besplatnog prikupljanja i zbrinjavanja vune
Rezultati	Ovčja vuna se gospodarski koristi ili propisno zbrinjava

Nositelj	OTRA
Partneri	Poljoprivredna zadruga, Udruga „Pramenka“ Orlec, Udruga uzgajivača ovaca cresco-lošinjskog arhipelaga „Lesa“, Komunalno usluge Cres Lošinj
Korisnici	Uzgajivači ovaca
Vremenski okvir	2018.-2020.
Procjena proračuna	50.000 kuna
Izvori financiranja	PRR podmjera 4.4.1, Proračun Grada Cresa, Proračun PGŽ
Pokazatelji rezultata	Količina (u tonama) prodane ili propisno zbrinute vune

Mjera	1.1.4. – Razvoj inovativnog modela korištenja neobrađenog privatnog poljoprivrednog zemljišta
Strateški cilj	1. Osiguranje temeljnih uvjeta za poljoprivrednu proizvodnju
Prioritet	1.1 Olakšavanje raspolaganja poljoprivrednim zemljištem
Kontekst	Zemljište je neobnovljivi resurs, a područje JLS Grad Cres oskudijeva kvalitetnim poljoprivrednim zemljištem. Privatno poljoprivredno zemljište u pravilu čine mnogobrojne parcele prilično malih površina. One su vrlo često u suvlasništvu nekoliko osoba, ponekad dvadesetak i više. Mnogi suvlasnici su raseljeni po svijetu ili preminuli, a u skladu s postojećom zakonskom regulativom o nasljeđivanju, broj suvlasnika neprestano raste. Dodatnu otežavajuću okolnost predstavlja neusklađenost katastra i gruntovnice. U takvoj situaciji mnogo privatnog poljoprivrednog zemljišta ostaje neobrađeno, a potencijalni korisnici nemaju mogućnost legalno doći u posjed takvog poljoprivrednog zemljišta.
Ciljevi	Omogućiti poljoprivrednim gospodarstvima legalno korištenje neobrađenog poljoprivrednog zemljišta čiji su vlasnici nedostupni (preminuli, odselili,..)
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Uspostava suradnje sa znanstvenim institucijama i stručnjacima prava • Analiza postojeće hrvatske zakonske regulative i zakonskih rješenja koji se za navedene probleme koriste u drugim članicama EU • Izrada novog zakonskog prijedloga • Pokretanje postupka za prihvaćanje novog zakonskog prijedloga na nacionalnoj razini
Rezultati	Novo zakonsko rješenje omogućuje korištenje privatnog poljoprivrednog zemljišta čiji su vlasnici nedostupni
Nositelj	Grad Cres
Partneri	OTRA, Udruga „Ulika“ Cres
Korisnici	poljoprivredna gospodarstva, lokalno stanovništvo
Vremenski okvir	2018.-2020.
Procjena proračuna	20.000 kuna (samo za iznalaženje pravnog modela)
Izvori financiranja	Proračun Grada Cresa, Proračun PGŽ
Pokazatelji rezultata	Površina (ha) neobrađenog privatnog poljoprivrednog zemljišta koje je ponovno privedeno funkciji

Mjera	1.1.5. – Stručna pomoć poljoprivrednim gospodarstvima pri podnošenju zahtjeva za zakup državnog poljoprivrednog zemljišta
Strateški cilj	1. Osiguranje temeljnih uvjeta za poljoprivrednu proizvodnju
Prioritet	1.1 Olakšavanje raspolaganja poljoprivrednim zemljištem

Kontekst	Premda se samo 15% poljoprivrednog zemljišta na području JLS Grad Cres nalazi u državnom vlasništvu, ono je vrlo zanimljivo potencijalnim korisnicima. Naime, premda je postupak zakupa ili kupovine poljoprivrednog zemljišta prilično složen, vjerojatnost njegove realizacije puno je veća u odnosu na privatno zemljište. Jedan od većih problema predstavljaju relativno česte izmjene zakona koji reguliraju ovu tematiku i koje poljoprivrednici teško mogu pratiti. Opće nerazumijevanje i nesnalaženje u mnogobrojnim propisima koji se mijenjaju predstavlja ozbiljnu prepreku većem korištenju državnog poljoprivrednog zemljišta.
Ciljevi	Olakšati poljoprivrednim gospodarstvima podnošenje zahtjeva za kupovinu ili zakup državnog poljoprivrednog zemljišta
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Informiranje poljoprivrednih gospodarstva o mogućnostima i postupcima za kupovinu ili zakup državnog poljoprivrednog zemljišta • Osposobljavanje tima stručnjaka koji će poljoprivrednicima pružati usluge pripreme dokumentacije za podnošenje zahtjeva • Organiziranje pružanja usluga
Rezultati	Poljoprivrednim gospodarstvima na raspolaganju je stručna pomoć pri podnošenju zahtjeva za kupovinu ili zakupa državnog poljoprivrednog zemljišta
Nositelj	Grad Cres
Partneri	Udruga „Ulika“ Cres, Udruga „Pramenka“ Orlec
Korisnici	Poljoprivredna gospodarstva
Vremenski okvir	2017.-2020.
Procjena proračuna	//
Izvori financiranja	//
Pokazatelji rezultata	Površina (u ha) državnog poljoprivrednog zemljišta koje je prodano ili dano u zakup

Mjera	1.2.1 Eradikacija stranih vrsta sisavaca
Strateški cilj	1. Osiguranje temeljnih uvjeta za poljoprivrednu proizvodnju
Prioritet	1.2 Smanjenje šteta u poljoprivrednoj proizvodnji
Kontekst	Divlja svinja i jelen lopatar strane su vrste koje su kao divljač na otok Cres introducirane sredinom 80-ih godina prošlog stoljeća. Potpuni odstrjel tzv. nezavičajne divljači prepušten je koncesionarima otočnih lovišta koji se ni nakon dvadesetak godina nastojanja nisu približili rješenju problema. Štete u ovčarstvu su i dalje velike, a u posljednje vrijeme sve su češće štete i u maslinicima. Postalo je očito da sami koncesionari, koristeći dosadašnje metode izlova, nisu u stanju iskorijeniti strane vrste zbog čega će biti potrebno pronaći nova rješenja.
Ciljevi	Potpuno iskorijeniti sve strane vrste s otoka, a prioritetno divlju svinju
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Organiziranje stručnog savjetovanje o problemu stranih vrsta sisavaca na otocima • Usuglašavanje i koordiniranje svih aktivnosti s Gradom Malim Lošinjem • Praćenje brojnosti stranih vrsta • Upotreba integriranih metoda izlova • Osnivanje stručnog tijela za koordinaciju aktivnosti izlova • Izrada akcijskog plana integriranog izlova • Usuglašavanje svih aktivnosti eradikacije stranih vrsta s institucijama nadležnim za zaštitu prirode

Rezultati	Uspostavljen je učinkovit model kojim se postupno, ali sigurno smanjuje broj stranih vrsta (divljih svinja i jelena lopatara)
Nositelj	Grad Cres, Grad Mali Lošinj
Partneri	PGŽ, HAOP, JU Priroda, OTRA, udruge lovaca i ovčara
Korisnici	poljoprivredna gospodarstva, turistički sektor
Vremenski okvir	2017.-2020.
Procjena proračuna	150.000 kuna (nisu uključeni troškovi samog izlova)
Izvori financiranja	Proračun Grada Cresa, Proračun Grada Malog Lošinja, Proračun PGŽ, meso divljači, EU fondovi
Pokazatelji rezultata	Izveštaj o broju odstrijeljene divljači Broj prijavljenih šteta Procjena brojnosti divljači

Mjera	1.2.2. – Čišćenje i uređenje lokvi
Strateški cilj	1. Osiguranje temeljnih uvjeta za poljoprivrednu proizvodnju
Prioritet	1.2 Smanjenje šteta u poljoprivrednoj proizvodnji
Kontekst	Veći dio površine otoka koristio se ili se još uvijek koristi za ispašu ovaca. Životinje su se oduvijek napajale na lokvama – bilo prirodnim ili onim koje je napravio čovjek nabijanjem tla u ponikvama, odnosno u novije vrijeme uporabom betona. Dio lokvi danas je zamuljen, obrastao vegetacijom ili isušen. Količina vode koja je u lokvama dostupna ovacama smanjuje se i zato jer se njima za napajanje koriste jelena lopatara i divlje svinje. Ove potonje ih koriste i za kaljužanje pa dolazi do zamučivanja vode.
Ciljevi	Osigurati kvalitetno napajanje ovaca
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Izrada GIS baze podataka o svim lokvama na području otoka Cresa s osnovnim podacima • Određivanje prioriteta za intervenciju po fazama • Definiranje nositelja aktivnosti i izvora sredstava • Provođenje čišćenja i uređenja lokvi
Rezultati	Lokve koje se koriste ili bi se potencijalno mogle koristiti za napajanje ovaca dovedene su u funkcionalno stanje
Nositelj	OTRA
Partneri	Udruga „Pramenka“ Orlec, Udruga „Ulika“ Cres, Udruga uzgajivača ovaca cresko-lošinjskog arhipelaga „Lesá“, PZ Cres, JU „Priroda (Centar za posjetitelje Beli), Lovačko društvo „Orebica“ Cres, Lovačko društvo „Pramenka“ Orlec
Korisnici	Uzgajivači ovaca
Vremenski okvir	2018.-2019.
Procjena proračuna	50.000 kuna (uljučuje samo uređenje lokvi na popisu za prvu fazu)
Izvori financiranja	Proračun Grada Cresa, Proračun PGŽ, EU fondovi
Pokazatelji rezultata	Broj uređenih / očišćenih lokvi

Mjera	1.2.3. – Unaprjeđenje zaštite maslina od bolesti i štetnika
Strateški cilj	1. Osiguranje temeljnih uvjeta za poljoprivrednu proizvodnju
Prioritet	1.2 Smanjenje šteta u poljoprivrednoj proizvodnji
Kontekst	Maslina je po prirodi sklona alternativnoj rodosti. Pod utjecajem sve očitijih klimatskih promjena koje djeluju u interakciji s ostalim negativnim čimbenicima (velike površine maslinika u monokulturi, otežana

	pristupačnost maslinicima, nemogućnost mehaniziranja većine agrotehničkih operacija), posljednjih je godina zabilježena učestala pojava napada bolesti i štetnika masline. Dodatni problem predstavlja i vrlo mali broj insekticida koji su u RH registrirani za uporabu na maslini. Da li zbog prirodne alternativne rodnosti, utjecaja ekstremnih klimatskih prilika ili zbog napada štetnika, urod maslina na području Cresa posljednjih je godina u nekoliko navrata bio daleko ispod prosjeka ili je u potpunosti izostao.
Ciljevi	Osigurati redovan minimalni urod maslina i dobru kvalitetu ploda
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Uspostava suradnje s vodećim hrvatskim ili inozemnim stručnjacima za zaštitu masline • Provedba stalne edukacije maslinara iz područja zaštite maslina • Pronalaženje mjera za olakšavanje provedbe zaštite maslina • Motiviranje maslinara za provedbu mjera suzbijanja bolesti i štetnika • Provedba primijenjenih znanstvenih istraživanja inovativnim metodama zaštite, posebice od maslininog svrdlaša
Rezultati	Definirani standardni protokoli zaštite kojima se učinkovito suzbijaju najznačajniji gospodarski štetnici; veći broj maslinara redovito provodi osnovne mjere zaštite
Nositelj	Udruga „Uluka“ Cres
Partneri	PZ Cres, LAG „Kvarnerski otoci“, OTRA
Korisnici	Uzgajivači maslina
Vremenski okvir	2017.-2020.
Procjena proračuna	185.000 kuna
Izvori financiranja	Proračun Grada Cresa, Proračun PGŽ, PZ Cres
Pokazatelji rezultata	Broj maslinara koji redovito provode mjere zaštite Godišnja količina prerađenih maslina Kvaliteta dobivenog ulja

Mjera	2.1.1. – Poticanje razvoja ekološke poljoprivrede
Strateški cilj	2. Povećanje proizvodnje i konkurentnosti poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda
Prioritet	2.1 Poticanje razvoja održive poljoprivrede
Kontekst	Ekološka poljoprivredna proizvodnja na području JLS Grad Cres do sada nije bila razvijena. Motivirana većim iznosom potpora za ekološke pašnjake, posljednjih je godina veliki broj uzgajivača ovaca prijavilo svoje pašnjačke površine u sustav ekološke proizvodnje, a očekuje se da će mnogi od njih u sustav prijaviti i životinje. Broj poljoprivrednih gospodarstava koji su prijavljeni u sustav ekološke proizvodnje, a bave se biljnom proizvodnjom i preradom je simboličan. Potražnja ekoloških proizvoda u EU u stalnom je porastu i predstavlja izvrsnu priliku za otočna poljoprivredna gospodarstva koja bi ulaskom u sustav ekološke poljoprivrede mogla dodati novu vrijednost svojim proizvodima koje prodaju na lokalnom turističkom tržištu.
Ciljevi	Smanjiti utjecaj poljoprivrede na okoliš i dodati novu vrijednost poljoprivrednim proizvodima
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Ispitivanje potražnje za ekološkim poljoprivrednim proizvodima • Organiziranje promotivnih aktivnosti u svrhu podizanja svijesti poljoprivrednika o koristima ekološke poljoprivredne proizvodnje

	<ul style="list-style-type: none"> • Provođenje edukacije iz različitih tematika ekološke proizvodnje (agrotehnika, zakonodavstvo, marketing,...) • Poticanje suradnje ekoloških poljoprivrednih gospodarstava, posebice oko zajedničkog marketinga
Rezultati	Povećana količina poljoprivrednih proizvoda proizvedenih u sustavu ekološke poljoprivrede
Nositelj	Udruga „Ulika“
Partneri	PZ Cres, LAG „Kvarnerski otoci“, Udruga „Pramenka“ Orlec
Korisnici	Poljoprivredna gospodarstva, poduzetnici u turizmu
Vremenski okvir	2018.-2020.
Procjena proračuna	5.000 kuna
Izvori financiranja	Proračun Grada Cresa
Pokazatelji rezultata	Broj poljoprivrednih gospodarstava u sustavu ekološke poljoprivrede Iznos poljoprivrednih površina u sustavu ekološke poljoprivrede Godišnja količina proizvedenih ekoloških poljoprivrednih proizvoda

Mjera	2.1.2. – Poticanje uzgoja i prerade aromatičnog i ljekovitog bilja
Strateški cilj	2. Povećanje proizvodnje i konkurentnosti poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda
Prioritet	2.1 Poticanje razvoja održive poljoprivrede
Kontekst	Otok Cres ima vrlo malo obradivog poljoprivrednog zemljišta, ali su mnoge površine manje kvalitetnog zemljišta pogodne za uzgoj aromatičnog i ljekovitog bilja. Potražnja za tom vrstom bilja kao sirovinom, ali i za njihovim eteričnim uljima posljednjih je godina sve veća. Stoga bi uzgoj i prerada (posebice destiliranje) aromatičnog i ljekovitog bilja mogla biti nova i gospodarski vrlo isplativa gospodarska djelatnost kojom bi se lokalni poljoprivrednici mogli baviti kao osnovnim ili dopunskim izvorom prihoda.
Ciljevi	Diversifikacija poljoprivredne proizvodnje na otoku
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Organiziranje predavanja na temu uzgoja i prerade ljekovitog i aromatičnog bilja • Organiziranje studijskih putovanja – posjeta proizvođačima i prerađivačima ljekovitog i aromatičnog bilja • Davanje novčanih potpora za pohađanje edukacija iz područja proizvodnje i prerade ljekovitog i aromatičnog bilja • Pružanje pomoći proizvođačima/prerađivačima oko izrade marketinškog plana
Rezultati	Proizvodnja i prerada ljekovitog i aromatičnog bilja jedna je od gospodarski značajnih poljoprivrednih djelatnosti
Nositelj	LAG „Kvarnerski otoci“
Partneri	Udruga „Ulika“ Cres
Korisnici	Poljoprivredna gospodarstva, lokalno stanovništvo
Vremenski okvir	2017.-2020.
Procjena proračuna	15.000 kuna
Izvori financiranja	Proračun Grada Cresa, Proračun PGŽ, PRR podmjera 19.4
Pokazatelji rezultata	Veličina površina zasađenih ljekovitim i aromatičnim biljem Broj prerađivača ljekovitog i aromatičnog bilja

Mjera	2.1.3. – Poticanje prerade voća i povrća
Strateški cilj	2. Povećanje proizvodnje i konkurentnosti poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda
Prioritet	2.1 Poticanje razvoja održive poljoprivrede
Kontekst	Voće i povrće proizvedeno na području Cresa u pravilu se prodaje u svježem stanju. Postoji tradicija sušenja smokava i njihove daljnje prerade (destiliranja) u rakiju smokovaču, ali se zbog recentnih zakonodavnih restrikcija ona sve više napušta. Prisutan je, međutim, trend prerade voća u džemove, u koji se uključuje sve više obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Prerađevine se s velikim uspjehom prodaju na lokalnom turističkom tržištu. Nitko za sada ne prerađuje povrće, a također nema još niti jednog subjekta registriranog za preradu voća i povrća izvan OPG-a. Zbog povećane potražnje prerađevina voća i povrća na lokalnom turističkom tržištu, ova vrsta proizvodnje zasigurno predstavlja priliku za povećanje dohotka OPG-a, ali i za pokretanje obrtničke proizvodnje.
Ciljevi	Povećanje profitabilnosti poljoprivrednih gospodarstava proizvodnjom proizvoda veće dodane vrijednosti
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Organiziranje predavanja na temu prerade voća i povrća • Organiziranje studijskih putovanja – posjeta prerađivačima voća i povrća • Davanje novčanih potpora za pohađanje edukacija iz prerade voća i povrća • Pružanje stručne pomoći u svezi izgradnje/uređenja/registracije pogona za preradu
Rezultati	Povećan je broj subjekata koji prerađuju voće i povrće te su usklađeni s važećim zakonskim odredbama
Nositelj	Udruga „Ulika“ Cres
Partneri	LAG „Kvarnerski otoci“, OTRA
Korisnici	Poljoprivredna gospodarstva, obrti za preradu poljoprivrednih proizvoda
Vremenski okvir	2018.-2020.
Procjena proračuna	15.000 kuna
Izvori financiranja	Proračun Grada Cresa, Proračun PGŽ, PRR podmjera 19.4
Pokazatelji rezultata	Broj registriranih prerađivača voća i povrća Količina prerađenog voća i povrća

Mjera	2.1.4. – Jačanje Programa potpora poljoprivredi i ruralnom razvoju
Strateški cilj	2. Povećanje proizvodnje i konkurentnosti poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda
Prioritet	2.1 Poticanje razvoja održive poljoprivrede
Kontekst	Grad Cres pokrenuo je 2015. godine Program potpora u poljoprivredi i ruralnom razvoju kojim su osigurana sredstva iz gradskog proračuna namijenjena potpori nekoliko različitih aktivnosti poljoprivrednih gospodarstava. S obzirom da je udio navedenih sredstava u ukupnom proračunu prilično nizak, a zainteresiranost poljoprivrednika za poticajima raste, trebalo povećati ukupni iznos sredstva i razmotriti mogućnost uvođenja dodatnih poticanih aktivnosti za sljedeće programsko razdoblje.
Ciljevi	Potaknuti investicije u poljoprivredi
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Procjena potrebe za izmjenama i dopunama postojećih mjera • Izmijena i dopuna postojećeg Programa potpora u poljoprivredi i ruralnom razvoju

	<ul style="list-style-type: none"> • Ishodovanje suglasnosti nadležnog ministarstva • Osiguranje dovoljnog iznosa sredstva u gradskom proračunu
Rezultati	Povećan je ukupan iznos godišnje potpore i broj poljoprivrednih gospodarstava kojima je potpora dodijeljena
Nositelj	Grad Cres
Partneri	//
Korisnici	Poljoprivredna gospodarstva
Vremenski okvir	2017.-2020.
Procjena proračuna	100.000 kuna (godišnje)
Izvori financiranja	Proračun Grada Cresa
Pokazatelji rezultata	Iznos dostupne godišnje potpore Iznos dodijeljene godišnje potpore Broj subjekata kojima je dodijeljena potpora

Mjera	2.1.5. – Olakšavanje pristupa financijskim sredstvima za investicije
Strateški cilj	2. Povećanje proizvodnje i konkurentnosti poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda
Prioritet	2.1 Poticanje razvoja održive poljoprivrede
Kontekst	Poljoprivredna gospodarstva i drugi subjekti (šumoposjednici, udruge,...), putem programa ruralnog razvoja na lokalnoj, regionalnoj i državnoj razini, imaju na raspolaganju niz mjera za pokretanje ili unaprjeđenje poduzetničkih aktivnosti u poljoprivredno-prehrambenom sektoru i mnogim dopunskim djelatnostima. Potporne mjere koji su dostupne u pravilu se dodjeljuju kao refundacija dijela uloženi sredstava tek nakon što se investicija u cijelosti realizira, što podrazumijeva da investitor mora na raspolaganju imati sredstva za predfinanciranje investicije. Također, neke vrste investicija nisu obuhvaćane mjerama potpore zbog čega investitor mora sam osigurati cjelokupna financijska sredstva. Velike bankarske institucije često puta postavljaju mnoge uvjete za izdavanje kredita koje ne vode računa o specifičnostima poljoprivrednog sektora.
Ciljevi	Omogućiti poljoprivrednim gospodarstvima lakši pristup financijskim proizvodima potrebnim za pokretanje/unaprjeđenje poduzetničkih aktivnosti
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Pokretanje inicijative za osnivanje županijskog fonda za predfinanciranje investicija koje se provode u skopu mjera iz Programa ruralnog razvoja RH 2014.-2020. • Refundiranje dijela kamata putem Programa potpora poljoprivredi i ruralnom razvoju • Analiza mogućnosti korištenja usluga Etičke banke za financiranje investicija poljoprivrednih gospodarstava
Rezultati	Olakšan pristup kreditnim sredstvima za izravno financiranje ili predfinanciranje investicija u poljoprivrednom sektoru
Nositelj	Grad Cres
Partneri	LAG „Kvarnerski otoci“, OTRA
Korisnici	Poljoprivredna gospodarstva, obrti i trgovačka društva iz poljoprivredno-prehrambenog sektora
Vremenski okvir	2018.-2020.
Procjena proračuna	//
Izvori financiranja	//

Pokazatelji rezultata	Broj dobivenih kredita Ukupna količina dobivenih kreditnih sredstava
-----------------------	---

Mjera	2.2.1. – Istraživanje gospodarskih vrijednosti lokalnih i introduciranih sorti trešanja cijepljenih na različitim podlogama
Strateški cilj	2. Povećanje proizvodnje i konkurentnosti poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda
Prioritet	2.2. – Povećanje primjene znanja, inovacija i novih tehnologija
Kontekst	Trešnja je voće čijim se aktivnim uzgojem bavi veći broj OPG-a te je uz smokvu zasigurno gospodarski najznačajnija vrsta voća na području otoka Cresa. Potražnja za trešnjom na lokalnom tržištu je velika što predstavlja značajan potencijal za povećanje njene proizvodnje. Sa svrhom produljenja razdoblja sazrijevanja, creski su poljoprivrednici tijekom posljednjih desetljeća introducirali nove sorte koje su u uzgoju pridružili lokalnim sortama. Brzina eventualnog širenja proizvodnje ovisit će o njenoj modernizaciji, prvenstveno o uzgoju na manje bujnim podlogama te o dodatnoj tržišnoj valorizaciji lokalnih sorata. Preporuke poljoprivrednicima trebalo bi temeljiti na rezultatima dodatnih znanstvenih istraživanja u creskim uvjetima proizvodnje.
Ciljevi	Pružiti uzgajivačima trešanja znanstveno utemeljene stručne informacije o mjerama potrebnim za unaprjeđenje uzgoja trešanja
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Uspostava suradnje s vodećim hrvatskim stručnjacima za uzgoj trešanja • Izrada programa višegodišnjeg primijenjenog istraživanja • Sadnja pokusno-oglednog nasada trešanja • Redovito praćenje istraživanih parametara i izvješćivanje uzgajivača trešanja
Rezultati	Povećana znanja i vještine uzgajivača trešanja
Nositelj	Udruga „Ulika Cres“
Partneri	LAG „Kvarnerski otoci“
Korisnici	Poljoprivredna gospodarstva (uzgajivači trešanja)
Vremenski okvir	2018.-2020.
Procjena proračuna	50.000 kuna
Izvori financiranja	Proračun Grada Cresa, Proračun PGŽ, VIP projekti
Pokazatelji rezultata	Broj novozasađenih stabala trešanja Postotni udio ukupne količine proizvedenih trešanja

Mjera	2.2.2. – Podizanje matičnih nasada autohtonih sorti maslina i vinove loze
Strateški cilj	2. Povećanje proizvodnje i konkurentnosti poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda
Prioritet	2.2. – Povećanje primjene znanja, inovacija i novih tehnologija
Kontekst	Dosadašnjim znanstvenim istraživanjima utvrđeno je da se na otoku uzgajaju autohtone sorte maslina i vinove loze. Registracija zaštićene oznake izvornosti za cresko maslinovo ulje temeljila se upravo na posebnostima autohtone sorte simjaca i lokalne sorte plominka koje se, međutim, više ne nalaze na nacionalnoj sortnoj listi. Od lokalnih sorti vinove loze ostao je još vrlo mali broj čokota draganele i magrovine; prva se smatra autohtonom sortom Hrvatskog primorja, a druga autohtonom

	sortom otoka Cresa. Danas na otoku ne postoje matičnjaci navedenih sorti maslina zbog čega nije moguća proizvodnja certificiranog sadnog materijala. U slučaju vinove loze, jedini održivač navedenih sorti je Agronomski fakultet koji ih je zasadio u svom matičnom nasadu.
Ciljevi	Sačuvati genetski materijal autohtonih i lokalnih sorti maslina i vinove loze putem certificiranih matičnih nasada
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Definiranje načina funkcioniranja matičnih nasada • Identificiranje poljoprivrednih gospodarstava zaduženih za vođenje matičnih nasada • Definiranje modela dugoročnog financiranja održavanja matičnih nasada
Rezultati	Zasađen matični nasad vinove loze; ustanovljen matični nasad maslina
Nositelj	Udruga „Ulika“ Cres
Partneri	PZ Cres, LAG „Kvarnerski otoci“
Korisnici	Poljoprivredna gospodarstva, registrirani rasadnici voća i vinove loze
Vremenski okvir	2018.-2020.
Procjena proračuna	50.000 kuna
Izvori financiranja	Proračun grada Cresa, Proračun PGŽ
Pokazatelji rezultata	Broj stabala maslina u matičnom nasadu Broj trsova vinove loze u matičnom nasadu

Mjera	2.2.3. – Poticanje uzgoja uzgojno valjanih grla ovaca pasmine creska ovca
Strateški cilj	2. Povećanje proizvodnje i konkurentnosti poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda
Prioritet	2.2. – Povećanje primjene znanja, inovacija i novih tehnologija
Kontekst	Na otoku se uzgaja isključivo izvorna pasmina creska ovca, ali je svega oko 7% životinja (oko 1.000 grla) uključeno u uzgojni program. Očuvanje pasminskih karakteristika te uzgojno-seleksijski rad s ciljem njihovog poboljšanja otežani su u uvjetima rada s relativno malim brojem životinja. Stoga je u interesu samih uzgajivača, ali i cijele društvene zajednice, kako na lokalnoj tako i na nacionalnoj razini, povećati broj uzgojno valjanih grla.
Ciljevi	Očuvati genetski fond creske ovce
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Organiziranje predavanja o uvjetima i prednostima umatičenja stada • Osiguranje različitih mjera potpore uzgajivačima ovaca upisanih u matični registar • Dogovoriti slične mjere s Gradom Malim Lošinjem za uzgajivače creske ovce s njihovog područja
Rezultati	Povećan je broj uzgojno valjanih grla ovaca pasmine creska ovca
Nositelj	Udruga „Pramenka“ Orlec
Partneri	Udruga uzgajivača ovaca cresko-lošinjskog arhipelaga „Lesi“, Hrvatska poljoprivredna agencija, Udruga „Ulika“ Cres
Korisnici	Uzgajivači ovaca
Vremenski okvir	2017.-2020.
Procjena proračuna	5.000 kuna
Izvori financiranja	Proračun Grada Cresa
Pokazatelji rezultata	Broj uzgojno valjanih grla pasmine creska ovca

Mjera	2.2.4. – Poticanje proizvodnje povrća u zatvorenom prostoru i primjene novih sustava navodnjavanja
Strateški cilj	2. Povećanje proizvodnje i konkurentnosti poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda
Prioritet	2.2. – Povećanje primjene znanja, inovacija i novih tehnologija
Kontekst	<p>Creski poljoprivrednici u pravilu proizvode povrće na otvorenom i na parcelama na kojima je za navodnjavanje moguće koristiti sustav javnog vodovoda. Time se s jedne strane skraćuje razdoblje proizvodnje pojedinih vrsta povrća, a s druge strane ograničava izbor obradivih površina.</p> <p>Vrste povrća koje su najtraženije za vrijeme relativno kratke turističke sezone mogu se uzgojiti na otvorenom pa poljoprivrednici do sada nisu imali ekonomski interes ulagati u objekte za zaštićeni uzgoj. Produljenje turističke sezone te sve veća potražnja lokalno proizvedenog povrća od strane turističko-ugostiteljskog poduzeća Jadranka .d.d. iz Malog Lošinja, otvaraju nove poduzetničke prilike creskim poljoprivrednicima. Potrebno ih je stoga motivirati za uvođenje i korištenje inovativnih tehnika u povrćarskoj proizvodnji. Posebice je važno poticati izgradnju umjetnih akumulacija kako bi mogli koristiti obradive površine koje nisu smještene blizu javnog vodovoda.</p>
Ciljevi	Povećati količinu proizvedenog povrća i produljiti razdoblje proizvodnje
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Organiziranje predavanja o uzgoju povrća u zatvorenom • Organiziranje predavanja o izgradnji akumulacija vode • Organiziranje posjeta poljoprivrednim gospodarstvima koja primjenjuju dobre prakse
Rezultati	Povećana površina za uzgoj povrća u zatvorenom; izgrađene akumulacije vode za navodnjavanje
Nositelj	Udruga „Ulika“ Cres
Partneri	PZ Cres, LAG „Kvarnerski otoci“
Korisnici	Poljoprivredna gospodarstva
Vremenski okvir	2017.-2020.
Procjena proračuna	15.000 kuna
Izvori financiranja	Proračun Grada Cresa
Pokazatelji rezultata	<p>Broj novoizgrađenih akumulacija vode</p> <p>Broj poljoprivrednih gospodarstava koji proizvode u zatvorenom prostoru</p> <p>Površina zatvorenih prostora za proizvodnju povrća</p>

Mjera	2.2.5. – Poticanje ponovnog pokretanja proizvodnje ovčjeg sira i suhomesnatih proizvoda uz primjenu suvremenih tehnologija
Strateški cilj	2. Povećanje proizvodnje i konkurentnosti poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda
Prioritet	2.2. – Povećanje primjene znanja, inovacija i novih tehnologija
Kontekst	<p>U lokalnoj tradiciji ovčarske proizvodnje bilo je uobičajeno da uzgajivači, uz janjeće meso, proizvode ovčji sir, skutu te sušenu janjetinu, posebice gudić (sušeni ovčji but). S vremenom je navedena tradicija gotovo nestala, a ponovno pokretanje proizvodnje zahtijevalo bi usklađivanje sa strogim sanitarno-higijenskim pravilima, kako u pogledu tehničkih karakteristika objekta i opreme tako i u pogledu postupaka proizvodnje. Novi trendovi</p>

	na turističkom tržištu sa sobom donose i povećanu potražnju tipičnih lokalnih proizvoda pa se otvaraju mogućnosti za nove poduzetničke inicijative. Probna proizvodnja ovčjih suhomesnatih proizvoda koju je pokrenula PZ Cres ukazuje na iznimnu potražnju takvih proizvoda na lokalnom tržištu.
Ciljevi	Očuvati tradiciju proizvodnje tipičnih otočnih proizvoda i proširiti gastronomsku ponudu lokalnog turističkog tržišta
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Organiziranje predavanja o zakonskim uvjetima za proizvodnju sira te suhomesnatih proizvoda • Olakšavanje korištenja zemljišta u vlasništvu Grada Cresa za izgradnju objekata za preradu • Osiguranje potrebne javne infrastrukture potrebne za izgradnju/uređenje objekata za preradu • Osiguranje financijske potpore OPG-ima za nabavu opreme za preradu putem Programa potpora poljoprivredi i ruralnom razvoju
Rezultati	Na otoku je ponovo uspostavljena proizvodnja creskog ovčjeg sira i suhomesnatih proizvoda od ovčjeg mesa
Nositelj	Grad Cres
Partneri	OTRA, Udruga Ulika, PZ Cres, PZ Loznati
Korisnici	Poljoprivredna gospodarstva
Vremenski okvir	2018.-2020.
Procjena proračuna	5.000 kuna
Izvori financiranja	Proračun Grada Cresa
Pokazatelji rezultata	Broj proizvođača ovčjeg sira ili suhomesnatih proizvoda Količina proizvedenog ovčjeg sira ili suhomesnatih proizvoda

Mjera	2.2.6. – Revitalizacija uzgoja pitomog kestena
Strateški cilj	2. Povećanje proizvodnje i konkurentnosti poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda
Prioritet	2.2. – Povećanje primjene znanja, inovacija i novih tehnologija
Kontekst	Na području Tramuntane nalazi se nekoliko hektara starih nasada pitomog kestena na kojima se ne provode nikakve sustavne uzgojne mjere. Zbog izloženosti napadu bolesti i štetnika, nasadi sve više propadaju i postoji opasnost da budu u potpunosti uništeni. Očuvanje kestenove šume važno je zbog njene naturalističke i krajobrazne vrijednosti, ali i zbog potencijalne mogućnosti gospodarskog korištenja plodova kestena što do sada nije bio slučaj. Ovom mjerom omogućit će se izrada studije koja će utvrditi stvarno stanje stabala, izvore problema te preporuke za očuvanje nasada.
Ciljevi	Očuvati nasade pitomog kestena na području Tramuntane i potaknuti njihovo gospodarsko korištenje
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Izrada studije revitalizacije uzgoja pitomog kestena na području Tramuntane • Priprema akcijskog plana • Osiguranje sredstava za provedbu akcijskog plana
Rezultati	Definirane mjere i akcijski plan revitalizacije uzgoja pitomog kestena
Nositelj	OTRA
Partneri	Privatni šumoposjednici, Hrvatske šume
Korisnici	Vlasnici šuma kestena, lokalno stanovništvo, poduzetnici u turizmu

Vremenski okvir	2018.-2019.
Procjena proračuna	25.000 kuna
Izvori financiranja	Proračun Grada Cresa, Proračun PGŽ
Pokazatelji rezultata	Aktivnosti provedene u cilju revitalizacije uzgoja kestena

Mjera	2.2.7. – Preseljenje klaonice PZ Cres u industrijsku zonu Volnik
Strateški cilj	2. Povećanje proizvodnje i konkurentnosti poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda
Prioritet	2.2. – Povećanje primjene znanja, inovacija i novih tehnologija
Kontekst	Jedina klaonica na otoku u vlasništvu je PZ Cres i nalazi se u kompleksu uljare. Klaonica je posljednjih godina u nekoliko navrata prilagođavana novim zahtjevima nacionalne i EU regulative. Danas klaonica ima sve potrebne dozvole za klanje papkara i trženje njihovog mesa na području Europske unije. Ipak, s obzirom da se radi o djelatnosti koja zahtjeva posebne uvjete i ima značajan utjecaj na okoliš, a klaonica je locirana u blizini škole, dugoročno bi bilo bolje rješenje preseliti klaonicu u industrijsku zonu Volnik. S obzirom da PZ Cres u ovom trenutku nema opremljene objekte i odgovarajuće dozvole za rasijecanje mesa, odnosno za preradu mesa i izradu proizvoda životinjskog podrijetla, izgradnjom nove klaonice stvorili bi se uvjeti za proširenje djelatnosti zadruge.
Ciljevi	Objedinjavanje procesa klanja životinja te prerade mesa u jedinstvenom suvremenom objektu te omogućavanje razvoja novih djelatnosti na postojećoj lokaciji klaonice
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Privlačenje novih korisnika klaonice (broj zaklanih janjaca trebao bi se barem upeterostručiti) • Izrada poslovnog plana (investicijskog projekta) • Izrada građevinskog projekta • Kupnja zemljišta i ishodovanje potrebnih dozvola • Izgradnja klaonice
Rezultati	Izgrađena nova klaonica s pogonom za preradu mesa
Nositelj	PZ Cres
Partneri	Grad Cres, PGŽ, OTRA
Korisnici	Uzgajivači ovaca, PZ Cres
Vremenski okvir	2018.-2020.
Procjena proračuna	7.000.000 kuna
Izvori financiranja	PRR RH Podmjera 4.2, vlastita sredstva PZ Cres, Proračun Grada Cresa, Proračun PGŽ
Pokazatelji rezultata	Lokacija klaonice

Mjera	3.1.1. – Razvoj kratkog lanca prodaje i zajedničkog žiga „0 km“
Strateški cilj	3. Unaprjeđenje marketinga poljoprivrednih proizvoda
Prioritet	3.1 Intenziviranje promidžbenih aktivnosti
Kontekst	Prodaja poljoprivrednih proizvoda u tzv. <i>kratkom lancu</i> podrazumijeva njihovu prodaju u blizini mjesta proizvodnje s minimalnim brojem transakcija od proizvođača do potrošača. Upravo zbog zanemarivih udaljenosti prijevoza i malog broja posrednika, takvom se vrstom prodaje može potrošaču lakše jamčiti izvornost i svježina proizvoda. Kupovinom takvih proizvoda potrošač valorizira lokalnu proizvodnju te favorizira

	njene okuse, mirise i gastronomsku tradiciju. Cilj kratkog lanca jest uspostavljanje izravne veze između proizvođača i potrošača što se može postići na različite načine: primjerice, potrošači pojedinačno ili organizirano putem grupa solidarne razmjene naručuju izravno od poljoprivrednika, odnosno poljoprivrednici izravno prodaju proizvode na kućnom pragu ili putem seljačkih tržnica. Danas je nabava hrane iz kratkog lanca već prilično raširena praksa, posebice u područjima visoke poljoprivredne proizvodnje u zemljama zapadne Europe, a naročito za neke proizvode poput voća i povrća. Creski bi poljoprivrednici stoga trebali iskoristiti nove trendove u nabavi hrane, prvenstveno izravnom prodajom svojih proizvoda na lokalnom turističkom tržištu, čime bi ostvarili i nešto veće cijene u odnosu na veleprodaju. Kako bi kupcima olakšali prepoznavanje lokalnih proizvoda, potrebno je razviti poseban zajednički žig kratkog lanca pod nazivom „Creski proizvod – 0 km“.
Ciljevi	Povećanje dohotka poljoprivrednih proizvođača ostvarenjem veće prodajne cijene proizvoda putem izravne prodaje potrošaču
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Izrada pravilnika za sudjelovanje u sustavu prodaje putem kratkog lanca i korištenja zajedničkog žiga • Izrada grafičkog rješenja zajedničkog žiga „0 km“ • Informiranje proizvođača zainteresiranih za sudjelovanje u sustavu kratkog lanca • Tiskanje promidžbenih materijala • Organizacija prodaje i provjere sukladnosti s pravilnikom kratkog lanca
Rezultati	Povećana je prepoznatljivost i olakšana prodaja poljoprivrednih proizvoda na lokalnom tržištu
Nositelj	Udruga „Ulika“ Cres
Partneri	LAG Kvarnerski otoci, TZ Cres
Korisnici	Poljoprivredna gospodarstva, lokalno stanovništvo, turisti
Vremenski okvir	2017.-2018.
Procjena proračuna	3.000 kuna
Izvori financiranja	Proračun Grada Cresa, TZ Cres
Pokazatelji rezultata	Broj poljoprivrednih proizvođača koji su pristupili <i>kratkome lancu</i> prodaje Količina proizvoda prodana putem <i>kratkog lanca</i>

Mjera	3.1.2. – Promidžba zaštićenih oznaka izvornosti „Ekstra djevičansko maslinovo ulje Cres“ i „Creska janjetina“
Strateški cilj	3. Unaprjeđenje marketinga poljoprivrednih proizvoda
Prioritet	3.1 Intenziviranje promidžbenih aktivnosti
Kontekst	Udruga Ulika je 2015. godine registrirala oznaku izvornosti „Ekstra djevičansko maslinovo ulje Cres“, a PZ Cres je u fazi pokretanja postupka zaštite oznake izvornosti „Creska janjetina“. Jedan od najvažnijih ciljeva registracije navedenih oznaka jest valorizacija proizvoda, a ona se najjednostavnije može postići osmišljavanjem i provedbom dobre marketinške strategije. Podmjerom 3.2 Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020. predviđeno je sufinanciranje marketinških aktivnosti udruga koje su registrirale oznaku zemljopisnog podrijetla.
Ciljevi	Upoznavanje potrošača, posebice gostiju na području Cresa i Lošinja, s posebnostima dvaju lokalnih proizvoda zaštićenih oznakom izvornosti

Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Izrada dviju marketinških strategija • Osiguranje financijskih sredstava putem Podmjere 3.2 PRR RH • Provedba strategije
Rezultati	Povećana je prepoznatljivost proizvoda s oznakom izvornosti na lokalnom i nacionalnom tržištu
Nositelj	Udruga „Ulika“ Cres, PZ Cres
Partneri	LAG „Kvarnerski otoci“
Korisnici	Registrirani korisnici oznaka izvornosti „Ekstra djevičansko maslinovo ulje Cres“ i „Creska janjetina“
Vremenski okvir	2017. – 2020.
Procjena proračuna	500.000 kuna (odnosi se na cjelokupno razdoblje i za oba proizvoda)
Izvori financiranja	PRR RH Podmjera 3.2, Proračun Grada Cresa, Proračun PGŽ
Pokazatelji rezultata	Broj provedenih marketinških aktivnosti

Mjera	3.1.3. – Organiziranje tematskih dana poljoprivrednih proizvoda
Strateški cilj	3. Unaprjeđenje marketinga poljoprivrednih proizvoda
Prioritet	3.1 Intenziviranje promidžbenih aktivnosti
Kontekst	Osim u slučaju maslinovog ulja, razdoblje proizvodnje svih ostalih poljoprivrednih proizvoda poklapa se s razdobljem turističke sezone koja na području Cresa u pravilu započinje uskršnjim blagdanima i završava u drugoj polovici listopada. S obzirom da je prodaja poljoprivrednih proizvoda gotovo isključivo usmjerena na turističko tržište, organiziranjem posebnih manifestacija u doba proizvodnje (sazrijevanja) određenih poljoprivrednih proizvoda s jedne bi se strane olakšala promidžba samih proizvoda, a s druge strane obogatila bi se gastronomska turistička ponuda. Provedba ove mjere trebala bi se temeljiti na dosadašnjim pokušajima organiziranja takvih manifestacija i iskustvima koji su stečeni do sada.
Ciljevi	Povezati poljoprivredni i turistički sektor radi lakše promocije i prodaje tradicionalnih poljoprivrednih proizvoda
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Identifikacija proizvoda za koje bi trebalo organizirati posebne manifestacije te definiranje datuma njihovog održavanja • Izrada prijedloga programa za svaku pojedinu manifestaciju • Animiranje potencijalnih sudionika i organizacija manifestacija
Rezultati	Povećana je prepoznatljivost tradicionalnih poljoprivrednih proizvoda i otočne gastronomije na lokalnom turističkom tržištu
Nositelj	TZ Cres
Partneri	Udruga „Ulika“ Cres, ceh ugostitelja pri HOK-u Cres-Lošinj, LAG „Kvarnerski otoci“, OTRA
Korisnici	poljoprivredna gospodarstva, proizvođači poljoprivrednih predaćevina, ugostitelji, pekarnice/slastičarnice
Vremenski okvir	2018.-2020.
Procjena proračuna	20.000 kuna godišnje
Izvori financiranja	Proračun TZ Cres, Proračun PGŽ
Pokazatelji rezultata	Broj organiziranih tematskih dana godišnje

Mjera	3.2.1. – Razvoj otkupa (zajedničke prodaje) proizvoda
Strateški cilj	3. Unaprjeđenje marketinga poljoprivrednih proizvoda
Prioritet	3.2 Olakšavanje prodaje proizvoda
Kontekst	PZ Cres jedini je subjekt koji na području Cresa otkupljuje poljoprivredne proizvode i to isključivo ograničene količine maslinovog ulja i janjadi. Za prodaju svih ostalih proizvoda poljoprivrednici se samostalno snalaze što ponekad zahtjeva značajne investicije u pogledu njihovog uložnog vremena. Razvojem otkupa i novih oblika prodaje, poljoprivrednicima bi ostalo više vremena za proizvodnju koja bi se zbog toga, ali i zbog organiziranog plasmana proizvoda, mogla povećati.
Ciljevi	Razviti sustav otkupa ili zajedničke prodaje poljoprivrednih proizvoda i time smanjiti potrebu za njihovim trženjem putem izravne prodaje
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Anketiranje proizvođača o potrebama, vrstama i količinama proizvoda koje bi prodavali putem otkupa • Izrada plana otkupa i prijedloga ugovornih obveza proizvođača i otkupljiivača • Opremanje skladišta i nabava vozila za prijevoz proizvoda
Rezultati	Povećanje proizvodnje poljoprivrednih proizvoda zahvaljujući njihovom lakšem plasmanu na tržište
Nositelj	PZ Cres
Partneri	Udruga „Ulika“ Cres, Udruga „Pramenka“ Orlec , Udruga uzgajivača ovaca cresko-lošinjskog arhipelaga „Lesu“
Korisnici	Poljoprivredna gospodarstva s područja Grada Cresa
Vremenski okvir	2018.-2020.
Procjena proračuna	5.000 kuna (samo za prve dvije aktivnosti)
Izvori financiranja	Proračun Grada Cresa
Pokazatelji rezultata	Broj proizvoda koji se organizirano otkupljuju Količina otkupljenih proizvoda

Mjera	3.2.2. – Organiziranje seljačke tržnice
Strateški cilj	3. Unaprjeđenje marketinga poljoprivrednih proizvoda
Prioritet	3.2 Olakšavanje prodaje proizvoda
Kontekst	<p>Mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva, koja osim za proizvodnju imaju dovoljno vremena i za prodaju, mogu ostvariti najveće cijene za svoje proizvode njihovom izravnom prodajom krajnjem potrošaču fizičkoj osobi.</p> <p>Hrvatska zakonska regulativa omogućuje OPG-ima, između ostalog, izravnu prodaju vlastitih poljoprivrednih proizvoda na malo izvan prodavaonice putem prodaje na štandovima i klupama izvan tržnica na malo te prigodnom prodajom na sajmovima, izložbama i sl.</p> <p>Jedan od oblika izravne prodaje poljoprivrednih proizvoda i preradevina je i seljačka tržnica, na kojoj se može ostvariti izravan kontakt kupaca i proizvođača. Koncept seljačke tržnice razlikuje se od uobičajenih gradskih (komunalnih) tržnica po tome što se na seljačkim tržnicama povremeno ili stalno prodaju isključivo vlastiti poljoprivredno-prehrambeni proizvodi poljoprivrednih gospodarstava. Uz poljoprivredno-prehrambene proizvode na ovakvim tržnicama uobičajeno se prodaju i suveniri, tradicijski nakit, kruh, kolači itd. Seljačka tržnica sadrži elemente i tržnice i</p>

	manifestacije te se uz samu prodaju često organiziraju i popratne svečanosti i priredbe. U vrijeme turističke sezone u Cresu se pod nazivom „Creska butega“ organizira jedan oblik seljačke tržnice koju bi trebalo dalje razvijati i unaprijediti.
Ciljevi	Omogućiti OPG-ima organizirani izlazak na tržište i povećati njihov prihod ostvarivanjem veće prodajne cijene proizvoda
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Izrada pravilnika seljačke tržnice • Animacija OPG-a i obrtnika • Organizacija seljačke tržnice • Promocija seljačke tržnice
Rezultati	U vrijeme turističke sezone redovno se organizira seljačka tržnica u skladu s dogovorenim pravilima
Nositelj	TZ Cres
Partneri	Udruga Ulika, Grad Cres, LAG „Kvarnerski otoci“
Korisnici	Poljoprivredna gospodarstva s područja Grada Cresa, proizvođači suvenira i drugih rukotvorina
Vremenski okvir	2018.-2020.
Procjena proračuna	5.000 kuna
Izvori financiranja	TZ Cres, proračun Grada Cresa, proračun PGŽ
Pokazatelji rezultata	Broj organiziranih seljačkih tržnica godišnje Broj poljoprivrednih gospodarstava koja su sudjelovala na pojedinoj seljačkoj tržnici

Mjera	3.2.3. – Reguliranje rada gradske tržnice
Strateški cilj	3. Unaprjeđenje marketinga poljoprivrednih proizvoda
Prioritet	3.2 Olakšavanje prodaje proizvoda
Kontekst	Premda u naselju Cres postoji javna površina koja je izvorno bila namijenjena za provođenje djelatnosti tržnice na malo u skladu s odredbama <i>Pravilnika o minimalnim tehničkim i drugim uvjetima koji se odnose na prodajne objekte, opremu i sredstva u prodajnim objektima i uvjetima za prodaju robe izvan prodavaonica (NN 66/09, 108/09, 8/10, 108/14)</i> , na navedenom prostoru danas se nalaze samo kiosci, od kojih se samo jedan koristi za prodaju hrane (med). Izravna prodaja svježeg voća i povrća tradicionalno se odvija na glavnom gradskom trgu, ispred gradske lože. S obzirom da se ne radi o klasičnoj gradskoj tržnici koja posjeduje svu potrebnu infrastrukturu, potrebno je pristupiti usklađivanju prodaje na toj lokaciji sa svim relevantnim zakonskim podzakonskim odredbama.
Ciljevi	Otkloniti nedoumice u svezi poštivanja pojedinih zakonskih odredbi koje reguliraju izravnu prodaju poljoprivrednih proizvoda na javnim površinama
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Grad Cres usklađuje svoje akte i postupke s važećim zakonskim i podzakonskim aktima koji reguliraju izravnu prodaju na malo izvan prodavaonica • Poljoprivredna gospodarstva usklađuju svoje poslovanje s važećim zakonskim i podzakonskim aktima koji reguliraju izravnu prodaju vlastitih proizvoda
Rezultati	Poljoprivredna gospodarstva koja prodaju proizvode na gradskoj tržnici uskladila su poslovanje s važećom zakonskom regulativom

Nositelj	Grad Cres
Partneri	Udruga „Ulika“ Cres, LAG „Kvarnerski otoci“
Korisnici	Poljoprivredna gospodarstva
Vremenski okvir	2017.
Procjena proračuna	//
Izvori financiranja	//
Pokazatelji rezultata	Broj poljoprivrednih gospodarstva prisutnih na gradskoj tržnici koji imaju usklađeno poslovanje s važećom zakonskom regulativom

Mjera	3.3.1. – Koordiniranje suradnje među dionicima
Strateški cilj	3. Unaprjeđenje marketinga poljoprivrednih proizvoda
Prioritet	3.3 Jačanje suradnje među dionicima
Kontekst	Creska je poljoprivreda usko povezana s turističkom industrijom na čijem se tržištu, posredno ili neposredno, prodaje značajan dio poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. U tom lancu, pored poljoprivrednih proizvođača i njihovih organizacija, sudjeluju i proizvođači prerađevina, ugostitelji, trgovci voćem i povrćem, turistička zajednica i drugi. Posljednjih je godina promocija otočne gastronomije na turističkom tržištu unaprijeđena, ali se često radi o samostalnim, nekoordiniranim aktivnostima zbog čega izostaju veći sinergijski učinci. Potrebno je stoga unaprijediti dogovaranje među različitim dionicima i poduzimanje zajedničkih koordiniranih aktivnosti.
Ciljevi	Povećati korištenje potencijala turističkog tržišta za plasman poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Osnivanje stalne radne skupine za suradnju poljoprivrednog i turističkog sektora • Izrada plana zajedničkih inicijativa na temelju smjernica iz ove strategije
Rezultati	Dionici iz poljoprivrednog i turističkog sektora bolje surađuju i poduzimaju zajedničke inicijative
Nositelj	TZ Cres
Partneri	Udruga „Ulika“ Cres, PZ Cres, ceh ugostitelja pri HOK-u Cres-Lošinj
Korisnici	Poljoprivredna gospodarstva, proizvođači prerađevina, ugostitelji, TZ Cres
Vremenski okvir	2017.-2020.
Procjena proračuna	//
Izvori financiranja	//
Pokazatelji rezultata	Broj realiziranih zajedničkih akcija / projekata

Mjera	3.3.2. – Postizanje strateškog dogovora s velikim kupcima iz Malog Lošinja
Strateški cilj	3. Unaprjeđenje marketinga poljoprivrednih proizvoda
Prioritet	3.3 Jačanje suradnje među dionicima
Kontekst	Na području Cresa nema velikih potrošača poljoprivrednih proizvoda pa se oni uglavnom prodaju na tržnici ili kroz maloprodajne trgovine. Nedovoljna potražnja većih količina proizvoda destimulira širenje proizvodnje poljoprivrednih gospodarstava koja zadržavaju razinu proizvodnje na onim količinama koje mogu jednostavno prodati. Tvrtka Jadranka d.d. iz Malog Lošinja međutim ima potrebu za velikim količinama poljoprivrednih proizvoda za svojih nekoliko hotela (ukupnog kapaciteta

	3.500 kreveta), restorana i trgovina. Posebna je prilika što njihova poslovna politika posljednjih godina daje prednost nabavi lokalnih i tipičnih svježih i prerađenih poljoprivrednih proizvoda. Organiziranjem proizvodnje za ciljanog kupca smanjio bi se rizik za poljoprivrednike, što bi zasigurno potaknulo mnoge na povećanje godišnje proizvodnje, odnosno na pokretanje proizvodnje novih proizvoda. Potrebno je stoga pristupiti pregovorima i postići dogovor o dugoročnoj suradnji između creskih proizvođača i Jadranke d.d.
Ciljevi	Osiguravanje prodaje dijela poljoprivrednih proizvoda ugovaranjem proizvodnje sa stalnim velikim kupcima
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Utvrđivanje godišnjih potreba Jadranke d.d. za određenom vrstom proizvoda • Identifikacija poljoprivrednih proizvođača i utvrđivanje njihovih proizvodnih potencijala • Osmišljavanje sustava za koordinaciju proizvodnje te skladištenja i distribuciju proizvoda • Potpisivanje ugovora o suradnji
Rezultati	Osiguran je plasman definiranih količina poljoprivrednih proizvoda čime je omogućeno povećanje ukupne poljoprivredne proizvodnje
Nositelj	Udruga „Ulika“ Cres
Partneri	PZ Cres, Jadranka d.d., LAG „Kvarnerski otoci“
Korisnici	Poljoprivredna gospodarstva
Vremenski okvir	2017.-2020.
Procjena proračuna	//
Izvori financiranja	//
Pokazatelji rezultata	Količina ugovorenih i prodanih poljoprivrednih proizvoda

Mjera	4.1.1. – Osnivanje školske zadruge
Strateški cilj	4. Jačanje kompetencija za razvoj poljoprivrede
Prioritet	4.1 Razvoj ljudskih potencijala
Kontekst	Razvojem turističkog sektora i promjenom društvenog okruženja, zanimanje mladih za bavljenje poljoprivredom općenito, a posebice kao osnovnim zanimanjem značajno je opalo. Mlađi naraštaji imaju sve manje prilika steći osnovna znanja i vještine poljoprivredne proizvodnje, bilo u školi ili izvan nje. U sklopu redovnog školskog programa nije predviđeno ni stjecanje poduzetničkih kompetencija. Radom u učeničkoj zadrugi učenici bi se na zabavan i zanimljiv način postupno upoznali s poljoprivredom i ušli u svijet poduzetništva. Svaka osnovna škola može osnovati učeničku zadrugu kao oblik izvannastavne aktivnosti sukladno statutu škole i posebnim propisima.
Ciljevi	Upoznavanje djece osnovnoškolske dobi s poljoprivrednim djelatnostima te stjecanje osnovnih poduzetničkih znanja i vještina
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Dogovor o suradnji nositelja i partnera (plan aktivnosti) • Osnivanje učeničke zadruge • Provedba aktivnosti zadruge • Sudjelovanje učeničke zadruge u promotivno-prodajnim manifestacijama
Rezultati	Dio djece osnovnoškolske dobi neposredno se upoznao s poljoprivrednom proizvodnjom i načinom rada zadruge

Nositelj	OŠ „Frane Petrić“ Cres
Partneri	Udruga „Ulika“ Cres, PZ Cres, LAG „Kvarnerski otoci“, Grad Cres
Korisnici	Učenici osnovne škole „Frane Petrić“ Cres
Vremenski okvir	2017.
Procjena proračuna	10.000,00
Izvori financiranja	Proračun Grada Cresa, Proračun PGŽ, EFRR (E-impuls)
Pokazatelji rezultata	Broj učenika članova zadruge Broj aktivnosti koje provodi zadruga

Mjera	4.1.2 Osnivanje „Poljoprivredne akademije“
Strateški cilj	4. Jačanje kompetencija za razvoj poljoprivrede
Prioritet	4.1 Razvoj ljudskih potencijala
Kontekst	Promatra li se stupanj stručne spreme, creski su poljoprivrednici u prosjeku dobro obrazovani, ali gotovo nitko nema srednjoškolsku ili visokoškolsku diplomu iz poljoprivredne struke. Predavanja i radionice unaprjeđenja znanja i vještina potrebnih za suvremenu poljoprivredu proizvodnju su vrlo sporadična, a u pravilu ih organizira Savjetodavna služba u sklopu programa obveznog usavršavanja poljoprivrednika. Uspostavom ciklusa mjesečnih tematskih predavanja i radionica, koji bi svake godine započeo u kasnu jesen i završio u rano proljeće, omogućilo bi se poljoprivrednicima stjecanje novih znanja. Ciklus predavanja i radionica bi se organizirao pod nazivom „Poljoprivredna akademija“.
Ciljevi	Unaprjeđenje znanja i vještina poljoprivrednika koje će im omogućiti povećanje proizvodnje, profitabilnosti i konkurentnosti
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Izrada godišnjeg programa predavanja / radionica • Izbor predavača i pribavljanje ponuda • Osiguranje proračuna • Organiziranje predavanja / radionica
Rezultati	Osigurano je trajno obrazovanje i usavršavanje nositelja i članova poljoprivrednih gospodarstava
Nositelj	Udruga „Ulika“ Cres
Partneri	LAG „Kvarnerski otoci“, Udruga „Pramenka“ Orlec, Udruga uzgajivača ovaca cresko-lošinjskog arhipelaga „Lesu“, PZ Cres, Grad Cres
Korisnici	Poljoprivredna gospodarstva s područja Grada Cresa, neregistrirani poljoprivrednici
Vremenski okvir	2017.-2020. (svake godine u razdoblju studeni – svibanj)
Procjena proračuna	8.000 kuna godišnje
Izvori financiranja	Proračun Grada Cresa, Proračun PGŽ, PZ Cres, Savjetodavna služba
Pokazatelji rezultata	Broj održanih predavanja / radionica Broj polaznika predavanja / radionica

Mjera	4.2.1. – Otvaranje veterinarske ambulante
Strateški cilj	4. Jačanje kompetencija za razvoj poljoprivrede
Prioritet	4.2. – Unaprjeđenje stručne potpore poljoprivrednim gospodarstvima
Kontekst	Grad Cres imao je veterinarsku ambulantu do 2014. godine, kada je lokalni veterinar umirovljen. Od tada je za područje Grada Cresa nadležna veterinarska ambulanta iz Malog Lošinja čiji veterinar u pravilu uređuje u Cresu samo jednom tjedno. Zbog prisutnog trenda povećanja broja kućnih

	ljubimaca i sve zahtjevnijih zakonskih obveza u svezi prevencije i kontrole zdravstvenog stanja životinja, potražnja za veterinarskim uslugama se ne smanjuje pa navedena rijetka prisutnost veterinaru na području Grada Cresa ne zadovoljava potrebe creskih ovčara.
Ciljevi	Osiguranje pravovremene dostupnosti veterinarskih usluga te unaprjeđenje provedbe profilaktičnih mjera i liječenja stoke
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	Iskazati potrebu i dogovoriti s Veterinarskom stanicom Rijeka d.o.o. ponovno otvaranje ambulante u Cresu
Rezultati	Povećana je dostupnost veterinarskih usluga uzgajivačima ovaca
Nositelj	Grad Cres
Partneri	Veterinarska stanica Rijeka d.o.o.
Korisnici	Poljoprivredna gospodarstva koja se bave uzgojem stoke, građani – vlasnici kućnih ljubimaca
Vremenski okvir	2017.-2018.
Procjena proračuna	//
Izvori financiranja	//
Pokazatelji rezultata	Broj uredovnih dana veterinarske ambulante u Cresu

Mjera	4.2.2. – Otvaranje područnog ureda LAG-a „Kvarnerski otoci“
Strateški cilj	4. Jačanje kompetencija za razvoj poljoprivrede
Prioritet	4.2. – Unaprjeđenje stručne potpore poljoprivrednim gospodarstvima
Kontekst	LAG „Kvarnerski otoci“ djeluje na području otoka Krka, Cresa i Lošinja. Početkom 2014. godine LAG je intenzivirao djelovanje što je rezultiralo zapošljavanjem dvaju djelatnika krajem 2015. godine te potpisivanjem ugovora za korištenje potpore iz mjere 19.1 Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske. Krajem 2016. godine LAG je dobio potporu iz mjera 19.2, 19.3, 19.4 čime se stvorila potreba, ali i uvjeti za zapošljavanje jednog djelatnika za područje Cresko-lošinjskog otočja.
Ciljevi	Unaprjeđenje provedbe Lokalne razvojne strategije te olakšati članovima LAG-a i ostalim dionicima ruralnog razvoja s područja Grada Cresa ostvarivanje potpora planiranih mjerama Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske.
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Iskazati potrebu i dogovoriti s tijelima LAG-a zapošljavanje jednog djelatnika • Osigurati ured za djelatnika LAG-a na području Grada Cresa
Rezultati	Povećana je učinkovitost djelovanja LAG-a na području Cresa
Nositelj	LAG „Kvarnerski otoci“
Partneri	Grad Cres, Grad Mali Lošinj
Korisnici	Članovi LAG-a, dionici s područja Cresko-lošinjskog otočja
Vremenski okvir	2017.
Procjena proračuna	Potrebno je samo osigurati uredski prostor
Izvori financiranja	Mjera 19.4 Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske
Pokazatelji rezultata	Broj zaposlenika LAG-a koji rade na području Cresko-lošinjskog otočja

Mjera	4.2.3. – Otvaranje ureda savjetodavne službe
Strateški cilj	4. Jačanje kompetencija za razvoj poljoprivrede
Prioritet	4.2. – Unaprjeđenje stručne potpore poljoprivrednim gospodarstvima

Kontekst	Republika Hrvatska je još davne 1992. uspostavila sustav javne poljoprivredne savjetodavne službe koja je od tada do danas nekoliko puta mijenjala pravni i ustrojbeni oblik. Ovisno o organizacijskom obliku i raspoloživim stručnim kadrovima na terenu savjetodavna služba je u nekoliko navrata mala i ispostavu u Cresu iz koje je pokrivala područje Cresko-lošinjskog otočja. Posljednji put ispostava je ukinuta 2000. godine i od tada je za područje Grada Cresa odgovoran savjetnik smješten u Matuljima. S obzirom na veliko područje županije za koje je navedeni savjetnik zadužen, njegova prisutnost na području Cresa je vrlo rijetka, a samim time i nedovoljna.
Ciljevi	Osiguranje stalnih usluga javne poljoprivredne savjetodavne službe poljoprivrednim gospodarstvima s područja Grada Cresa
Provedbene mjere (opis aktivnosti)	<ul style="list-style-type: none"> • Dogovoriti s ravnateljstvom Savjetodavne službe otvaranje ispostave u Gradu Cresu • Osigurati ured u vlasništvu Grada Cresa u kojem će se smjestiti ispostava Savjetodavne službe
Rezultati	Poljoprivrednim gospodarstvima s područja Grada Cresa olakšan je pristup uslugama Savjetodavne službe
Nositelj	Grad Cres, Savjetodavna služba
Partneri	Ministarstvo poljoprivrede, PGŽ
Korisnici	Sva registrirana poljoprivredna gospodarstva
Vremenski okvir	2018.-2019.
Procjena proračuna	Potrebno je samo osigurati uredski prostor
Izvori financiranja	Proračun Grada Cresa
Pokazatelji rezultata	Poljoprivredni savjetnik zaposlen u ispostavi na području Cresa

LITERATURA

- FUČIĆ, F. (2010.): *Morfoloska svojstva sorata masline slivnjace i plominke*. Diplomski rad, Agronomski fakultet, Zagreb
- GRUPA AUTORA (2002.): *Prostorni plan uređenja Grada Cresa*. Urbanistički institut Hrvatske, Zagreb
- GRUPA AUTORA (2015.): *Ovčarstvo, kozarstvo i male životinje – Godišnje izvješće 2014*. Hrvatska poljoprivredna agencija, Zagreb
- GRUPA AUTORA (2005.): *PORO – Program održivog razvitka otočne skupine Cres, Zeča, Mali Ćutin, Veli Ćutin*. Primorsko-goranska županija, Županijski zavod za održivi razvoj i prostorno planiranje, Rijeka
- GRUPA AUTORA (2009.): *Očuvanje izvornih i zaštićenih pasmina – ovce, koze*. Letak, Hrvatska poljoprivredna agencija, Zagreb
- MALETIĆ, E. i sur. (2014.): *Sorte vinove loze Hrvatskog primorja*. Centar za brdsko-planinsku poljoprivredu Primorsko-goranske županije, Ravna Gora
- LEMESSI, N. (1979. – 1980.): *Note storiche, geografiche, artistiche sull'isola di Cherso*. Vol. I-V, Roma
- RANDIĆ, M., ARKO-PIJEVAC, M., GRŽANČIĆ, Ž., KIRINČIĆ, M., KOVAČIĆ, M., & SUŠIĆ, G. (2003): *Prirodna baština Primorsko-goranske županije (vrijednost koja nestaje)*. Primorsko-goranska županija, Županijski zavod za održivi razvoj i prostorno planiranje, Rijeka
- SUŠIĆ, G. (2000): *Tramuntana nasljeđe za budućnost*. Istraživačko edukacijski centar za zaštitu prirode Eko-centar Caput Insulae – Beli, Beli
- SUŠIĆ, G., RADEK, V. (2007): *Bioraznolikost kroz lokve otoka Cresa*. Istraživačko edukacijski centar za zaštitu prirode Eko-centar Caput Insulae-Beli, Beli
- STRAŽIČIĆ, N. (1981.) *Otok Cres, prilog poznavanju geografije naših otoka*. Otočki ljetopis 4, Mali Lošinj.
- TOIĆ, U. (1989.): *Maslinarstvo otoka Cresa*. Diplomski rad, Poljoprivredni fakultet, Zagreb
- VITOLOVIĆ, V. (1960.): *Vinogradarstvo Istre*. Biblioteka arhiva za poljoprivredne nauke, Svezak 15, Beograd
- VIVODA, V. (1988.): *Povijest vinogradarstva Istre od 1841. do 1941*. Gospodarstvo istre, Pula
- VLAHOVIĆ, J. (1995.): *Odlomci iz povijesti grada Cresa*, Vlastita naklada, Zagreb
- *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. godine*, Državni zavod za statistiku; Zagreb